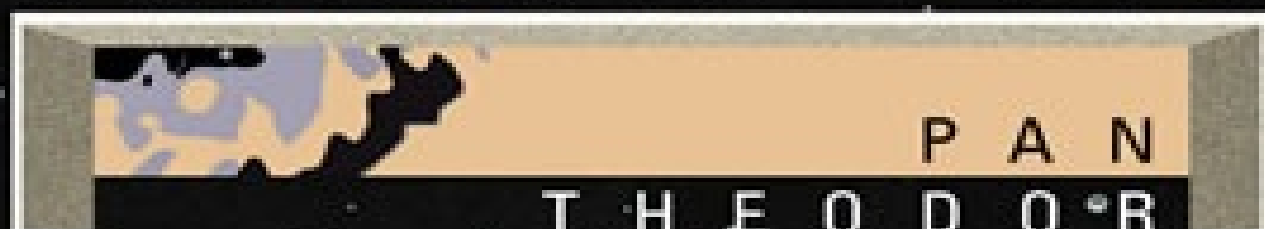

L a d i s l a v F u k s

T H E O D O R
M U N D S T O C K

ODEON

PAN
THEODOR
MUNDSTOCK

Ladislav
Fuks

94:31828

PRAHA
ČESKOSLOVENSKÝ
SPISOVATEL
1963

PAN
THEODOR
MUNDSTOCK

Ladislav
Fuks

94:31828

PRAHA
ČESKOSLOVENSKÝ
SPISOVATEL
1963

KDYSI
DAL JEDEN RABBI
SVÝM ŽÁKŮM
TUTO OTÁZKU /

„ČEHO SI MÁ ČLOVĚK V ŽIVOTĚ NEJVÍC VÁŽIT?“

PRVNÍ ŽÁK ODVĚTIL: „DOBŘE VIDOUCÍHO ZRAKU.“
DRUHÝ ODPOVĚDĚL: „DOBRÉHO PŘÍTELE.“
TŘETÍ PROHLÁSIL: „DOBRÉHO SOUSEDA.“
ČTVRTÝ ZVOLAL: „ZŘENÍ BUDOUCÍCH VĚCÍ.“
PÁTÝ ŘEKL: „DOBRÉHO SRDCE.“

RABBI SOUHLASIL
S NÁZOREM POSLEDNÍM,
NEBOŤ V NĚM JE OBSAŽENO
VŠECHNO PŘEDCHOZÍ

KDYSI
DAL JEDEN RABBI
SVÝM ŽÁKŮM
TUTO OTÁZKU /

„ČEHO SI MÁ ČLOVĚK V ŽIVOTĚ NEJVÍC VÁŽIT?“

PRVNÍ ŽÁK ODVĚTIL: „DOBŘE VIDOUCÍHO ZRAKU.“
DRUHÝ ODPOVĚDĚL: „DOBRÉHO PŘÍTELE.“
TŘETÍ PROHLÁSIL: „DOBRÉHO SOUSEDA.“
ČTVRTÝ ZVOLAL: „ZŘENÍ BUDOUCÍCH VĚCÍ.“
PÁTÝ ŘEKL: „DOBRÉHO SRDCE.“

RABBI SOUHLASIL
S NÁZOREM POSLEDNÍM,
NEBOŤ V NĚM JE OBSAŽENO
VŠECHNO PŘEDCHOZÍ

© Ladislav Fuks 1963

© Ladislav Fuks 1963

/TALMUD, PIRKE ABOT, 10/

/TALMUD, PIRKE ABOT, 10/

KDYŽ PŘIŠEL Z NÁKUPU, BYLA TÉMĚŘ TMA, A TAK

hned v předsínce rozsvítil. Objevil se jeho stín, a než se odvážil pohlédnout zpět na dveře, stín se vrhl na dopisní schránku a pak do pokoje.

Jeho stín stiskl knoflík lampy, roztrhl obálku a přelétl první a poslední řádku.

Klesl do křesla u psacího stolu a jeho oči ustrnuly na Kolumbově plachetnici na bledém stínidle lampy.

„Mám zničené nervy, Mone,“ řekne svému stínu s pohledem upřeným na loď, „když se ve schránce něco bělá, hned vidím předvolánku, a zatím není na obálce ani úřední razítko.“ A v duchu si myslí: mám zničené nervy, ale teď by už můj stín Mon mohl jít.

Stín se z něho stáhl a na jeho čelo a hrud' dopadlo bledé světlo lampy. „Bohu díky,“ zašeptal a zlehka pohladil tvora, který si mu zatím stoupl k nohám. Tvor měl, jak se mu zdálo, kropenaté tílko, jasně červená očka a žlutý zobáček a teď k němu vzhlížel pln radosti, že šťastně přišel z nákupu.

„Šťastně jsem přišel z nákupu, ale mám zničené nervy, slípko,“ řekne smutně, „je to normální dopis a já hned vidím předvolánku. Vždyť se na tu schránku nemohu ani kouknout.“ A potřásaje hlavou vezme dopis a čte:

Vážený pane Mundstock.

Staráte se o rozmanité tvory, které zplodila tato země, ale že jsou Šternovi, nevíte. Neobjevil jste se půl roku. Proč se teď na podzim nestrojíte? Šimon Vás potkal v Havelské bez kabátu ve větru a dešti. Zdravil Vás, ale Vy jste ho přehlédli, a tak si netroufal k Vám jít. Chce, abyste k nám přišel. Také ta stará nebohá, víte proč, vyložit karty. A také Frýda, ale pane Mundstock, ta chřadne. Bojím se, že je za tím rozchod s p. inženýrem. Je to trapné neštěstí, o kterém Vy ještě nevíte. Nešťastná se nemám s kým poradit, prosím Vás, Otto mávne rukou, však ho třicet let znáte, se starou nebohrou se dá mluvit už jen pozpátku a dr. Proppera ranila mrtvice, kéž ho Hospodin spasí. Jediná má naděje jste Vy. Čekáme Vás k večeři, kdy se ještě smí vyjít na ulici, to sedáváme v jídelně. Můžete i předem napsat, abychom se tam patřičně sešli, říká Otto, že to by bylo nejlepší, ale nemusíte, co ten řekne, nemá vůbec smysl. Srdečně Vás zdraví Vaši Šternovi.

P. s. Pane Mundstock, pláču, kudy chodím, a to vůbec nemyslím na hrůzu, co nás čeká. Netroufám si tu hrůzu ani připomenout. Víte o ní něco? Tak prosím Vás, hned přijďte. K. Š.

„Tak vidíš, slípko, paní Šternová,“ s pohnutím odloží dopis a pohladí tvora po hřbítu, „byl jsem tam včera a dnes mě zvou zas. Frýda se rozešla se snoubencem, neštěstí. Šimon ...“

Trhne rukou a strne. Že by ho byl potkal a přehlédl? V Havelské? V Havelské? Hlava mu klesne do dlaní. Bože, kdy to jen Starým Městem šel, zoufale přemýšlí, když mu Backrovi řekli, že Steiner a Knapp utekli na Slovensko k povstalcům, ale ti bydlí v Baltazarské. Šel hrbolatou Mečířskou s drogerií na rohu. Pak do spořitelny s činží, ale Mydlářskou. To jediné, když byl u starého Moše Hause v jeho bývalém vetešnictví v Benediktské, ale spěchal Maislovou, aby ho nikdo neviděl. Havelskou nešel tři roky, od doby, kdy sem vtrhl: Němci, ví to jistěji než vlastní jméno, Šimon tam potkal někoho jiného a věří, že on ho přehlédl... A tu ho náhle zachvátí jakási lítost, musí vyprostit hlavu z dlaní a smutně se usmát na tvora u svých nohou.

„Víš, slepičko," říká s pohledem do prázdna, „odedávna jsem mu nosil známky, které jsem pro něho stříhal ze starých dopisů v Havelské, a on si je lepil do sešitku, jak bych ho teď potkal a neviděl, copak je to možné? Na Purim jsem ho vodil do zoologické zahrady, tam měl nejraději opice a slony, ovšem i slípky, slepičko," hladí krček tvora, nadšeně se točícího uchem k jeho tváři, a náhle si vzpomíná, jak Šimon vydržel stát před opičími klecemi s kornoutkem burských oříšků, které od něho dostal a s nimiž si dobře nevěděl rady. Pozoroval, jak opice dovedně louskají oříšky, a lítostivě se bránil: „Ale já už to taky tak dovedu a skákat taky a houpat, že už jsem taky jako voni? To jenom ale že nemám klec.“ A on se usmál, pohládl ho a řekl: „Ale ty jsi lepší. Vždyť ty jsi přece člověk a oni jsou jenom opičky, víš?“ a bylo mu veselo... „No a na chanuka jsem ho bral do divadélka na Kašpárka," šeptá s pohledem na Kolumbovu loď a vzpomíná si, jak jednou byli s Šimonem na Šípkové Růžence. Všechno v té pohádce bylo jasné, růžové a křehké jako z porculánu, i loutky měly růžové šaty a tváře. Přišel Kašpárek, zasadil na zahradě růži a bál se, aby nezbledla. Šimon se bál s ním a šeptal: „Co bude 8 růží?“ A on se usmál a řekl mu: „Výroste jako ty!“ Pak přišel čarodějník, růži začaroval, Růženka se píchla o její trn a usnula. Když pak Kašpárek Růženku vysvobodil a ona vstala z rakve, ta růže ještě povyrostla, zkrásněla a on Šimonovi řekl: „Tak vidíš, a všechny čáry jsou pryč," a Šimon zatřepal rukama a radoval se, že to tak dopadlo, ano, vzpomíná si, tak to bývalo, když ho vodil na chanuka na Kašpárka... Ale vtom si připomene, bože, na chanuka na Kašpárka, ale tady v Havelské chodí někdo jiný a on si mě spletl. Trhne rukou a začne mu tuhnout šíje. Tvor zděšeně mávne křídly, ale vtom u sousedů Čížků tlukou hodiny.

„Slípko," vzchopí se, „udělám večeři, máš hlad, vid, tak pojď..." as podporou opěradel křesla a s hlavou plnou těžkých myšlenek vstane a jde do předsínky něco dělat s nákupem, dvěma bílými sáčky, které mu spadly na proutěnou židli u dveří, když se otočil ke schránce.

Všecek rozrušen nese sáčky za závěs, kde má jakýsi kuchyňský kout, a myslí si,

ještě dobře, že ten Mon tak snadno odešel, alespoň mě nebude trápit, ale pak ho spatří stát opodál. Moc daleko neodešel, myslí si, chce mě trápit. A dělá, že ho nevidí.

„Uvaříme,“ kývne tvorovi, jenž ho zvědavě pozoruje, „dnes budeme hodovat,“ a ukáže mu papírové sáčky. Otře se mu o nohu a odstoupí, ví proč. Aby na něho snad nekřičel, že se mu při vaření plete pod nohy. Najde kousek cibule a tuku a chce shánět dál, ale vtom promluví Mon.

– Že ho zase zvou, když tam byl včera, jak říká, zašeptá a ztichne.

Už je to zde, vzdychne a hledá pod stolkem, přece to řekl! Kvůli Šimonovi. A poradit se o Frýděl! Přece to napsala jasně. A karty staré nebohé. Ale karty i jí, paní Šternové, myslí si v duchu, té první ze všech, propána, oni mě zvou už i kvůli kartám...

„Ale to je pošetilost,“ mávne k mžikajícím očkám tvora, „to mě naučila cikánka u Váhu, když jsem tam jednou o dovolené zabloudil. Dal jsem jí za to peníze a šňůry na prádlo...“ Zjistí, že pod stolkem už nic nemá a že zapomněl vzít chléb, ale je pozdě. Stejně ho dnes nepotřebujeme, když budou hody, myslí si a řekne:

„Ale naučila mě to dobře, vždyť ty karty Sternům úplně vycházejí.“

– Až na to smutné, o čem nemluví, řekne Mon, tak proč ho zvou?

Tvor mu zobne do boty a on vzpomene, že potřebuje bledě modrou misku. Na stolku však spatří kroužek po hrnku a vezme hadřík, neboť je zvyklý mít všechno ve své skromné domácnosti čisté.

– Tak proč, řekne Mon.

Bože, myslí si, přece kvůli šťastnější minulosti! Když v neděli dopoledne měli okno dokořán a paní Šternová smažila telecí řízky. Když se točila u plotny, míchala, přisypávala, přilávala, prisolovala, do takové bledě modré misky strkala, cibuli krájela na prkénku a nožem ji shrábala, ale pak se to za deset minut snědlo a bylo po všem, leda že to tu dobu chutnalo. Také jemu, chudáku, kterého Šternovi zvali na nedělní oběd. A když sklídila stůl, brala hadřík, navlhčila, do pytlíku se sodou za kamna sáhla a po stole jezdila sem tam, až se leskl. Neboť byla zvyklá mít všechno ve své domácnosti čisté. Ale to bylo naposled před třemi léty, a dnes? Ach, dnes paní Šternová s bídou utře kroužek po hrnku a vaří něco, co by v nouzi jedla leda slípka.

„Pospíším si, to víš,“ chlácholí tvora, neboť t'uká zobáčkem do země, a navlhčí hadřík, sáhne do pytlíku se sodou za vařič a jezdí sem tam po stolku, až se leskne. Ještě štěstí, že jsem se tak dobře naučil vařit, řekne, kdepak jsem to asi pochytil...

– Tak proč ho zvou! zvolá Mon.

Najde misku a přistaví ji k vařiči. „To bych měl,“ řekne.

– Tak proč! křikne Mon.

„Víš, ještě musím najít sirky,“ řekne tvorovi s povzdechem, a jak je hledá,

vzpomíná na Ottu, který s ním, zatímco paní Šternová vařila, seděl u kuchyňského stolu a ptal se ho na novinky z Havelské, kde se nic nedělo za těch třicet let, co tam chodil, takže vlastně se ho vůbec na nic neptal a mlčel, nanejvýš občas hodil rukou. Ale Otto se nikdy s nikým nehádal a přitom měl na Zelném trhu krám se střížním zbožím a dvě děti, kterým měl něco zanechat! Jenže dnes už krám stejně nemá, byl vlastně tenkrát ten Otto moudrý, nejmoudřejší ze všech. A jejich osmdesátiletá babička v krajkovém čepci a v židli se sametovým opěradlem, která uměla hebrejsky a v okolí budila úctu! Říkala, že k večeru si půjde hledat na židovský hřbitov hrob, to jediné světlo v tomto údolí hořkosti a tmy. Hledávala ho tam třicet let, co k nim chodil, to tam ještě býval vrátným pan Klein, který pak zemřel stářím. A z babičky přejde na hezké, štíhlé, černoooké děvče s plnými nadry a rozpuštěnými vlasy vonícími rezedou, na chudinku Frýdu, která předstírala, že se ještě vdávat ostýchá, ale u jména pana inženýra se červenala už tenkrát před třemi léty, a pak si opět připomene Šimona, krásného, chytrého hochy, vzhledem, podobného sestře. Klekával na zemi a lepil si do sešitku známky z Havelské a paní Šternová na něho stále křičela, aby se jí nepletl pod nohy, když vaří... Zase mu začala tuhnout šíje, ale naštěstí si všiml, že u podlahy mávají křidélka a z vařiče uniká plyn, a tak rychle škrtl zápalku a připravil se k práci.

V prvním sáčku byly jáhly. Ví bůh, kde je pekař Pazourek teď ve válce sehnal, ale nebylo pochyb, že mu je v krámu tajně podstrčil, aby si udělal kaši. Pekař měl šlechtěnou tvář a pěstěné ruce a jeho chování bylo vybrané. Zákazníkům otevíral dveře, dámy oslovoval „madam“ a uměl i německy. Panu Mundstockovi často ze svých válečných přídělů přilepšil. V druhém sáčku byla však vzácnost veliká: pudingový prášek. Pan Mundstock puding nikdy nejedl, tím méně ve válce, ale pekař mu řekl, že se prášek sype do horkého mléka. Ale šeptal také, že se může sypat i do horké vody. Zjistiv, že má u vařiče kousek cibule a tuku, rozhodl se, že dnes udělá kaši a tu vzácnost nechá na nejbližší svátek, aby se nezkazila. Za necelé dva měsíce měla být chanuka...

– Proto ho nezvou, křičí Mon, to je nějaká doba!

Ach bože, bože, on je tu ještě, vidí, možná tedy, že mě zvou proto, co vím. Že vím novinky o transportech od nebohého Moše Hause z Benediktské, který v poslední době myslí na duchy a ty novinky má přímo z židovské náboženské obce! Že vím, že první nedávno jely do Lodže, nyní budou jezdit stále, každý z nás může čekat předvolánku, ale bát se toho nikdo nemusí, vždyť prý v koncentráku otupí a tu hrůzu ani neucítí. Proto mě zvou, ostatně vždyť i sama o tom píše...

– Ale proto ne, vykřikne Mon, vždyť byl u nich před půl rokem a ty první odjely nedávno! Co je to za lži? Přece proto, že jim právě tohle neříká, že jim tvrdí všechno obráceně. Že jim řekne, že transporty do žádné Lodže nejezdí a jezdit nebudou, proto ho zvou! Že čekat předvolánku je fantazie! Že sice Němci

ještě postupují, ale už brzy skončí, proto ho zvou! Proto, že je podvodník a lhář!

Klesnou mu ruce. Zatočí se s ním svět.

Protože jsem podvodník a lhář, podvodník a lhář!

„Slepičko,“ zvolá k očkám, mžikajícím ke šmolkově modrým jazýčkům plynu, „protože ten člověk, co ti tady vaří kaši, je podvodník a lhář... Slepičko,“ říká náhle velmi důtklivě a z očí se mu derou slzy, „to nejhorší, co je, je ztratit naději. Ztratit naději je to nejhorší, co může člověka potkat. Bez ní je i boháč žebrák, natož pak my, chudáci s hvězdami. Slepičko, víš, co je to hrob?“

Kdybych věděl o nějaké cestě z té hrůzy, kdybych věděl, slepičko,“ šeptá, „v pokojíku za námi mám knížky, ty jsem si strádal třicet let, pohovku, tu na noc měním na postel, abych v ní ležel a spal, dveře, ale ty vedou sem, do této předsínky, těmi se koncentráku neuteče. Lampa, co na ní pluje loď po moři bez začátku a konce, protože se točí dokola, mohu do ní skočit a odplout, v stínidle lampy? Nebo přemýšlet, jestli jsou duchové, jako nebohý Haus, je to cesta? Zrcadlo, ach ano, ale v tom vidím sebe. A okno, kterým vchází světlo, není-li zatemněné, okno ve čtvrtém poschodí... Ach, kdybych věděl o nějaké cestě, vždyť já bych pomohl všem, všem bych pomohl, ať nosí hvězdu či nenesí, vždyť jsou chudáci jako my, snad jen menší, že mají větší kapku naděje, a já bych jim pomohl. Ale já o záchraně nevím. Nevím o ničem...“ šeptá, „údolí hořkosti a tmy, jak říká paní Šternová, zdalipak už ten hrob našla?“ S bolestí zdvihne zrak od tvora, mžikajícího červenýma očkama vzhůru, ale v polovici cesty znehybní, nad vařičem visí kalendář s kominíkem na prasátku a s nápisem „Řezník a uzenář Alois Klokočník 1941“... Vzpomene, že zítra se chce odvážit k Hausovi, ne pro zprávy z obce, ale že je to chudák, který je pryč s nervy a myslí na duchy, ke Sternům tedy pozítří. V poloslepu nahmátne tužku, zaškrtně pozítří a přikreslí k němu písmeno Š. Potom si otře oči, aby se zbavil slz, a vezme cibuli a začne ji na prkénku krájet...

Vtom někdo klepne na dveře. Nůž mu vypadne z ruky.

Tvor zděšeně roztáhne křídla a s hlavičkou předkloněnou utíká, utíká do pokojíku, jeho tenké nožky se jen kmitají.

„Neboj se,“ volá za ním, „to není předvolánka, to jsou Čížkovi, ti místo zvonění klepou. Bože, mám zničené nervy, ještě že alespoň umím vařit.“ Otře si ruce a jde otevřít.

Na chodbě je paní Čížková s talířkem v ruce.

„Abyste se dnes trochu najedl, pane Mundstock.“

Pak k němu starostlivě vzhledne.

„Nemáte tam snad někoho?“

Dobrá paní Čížková s ustaraným pohledem a tváří.

Ani neví, jak jí poděkovat. Je mu po jedné mnohem lépe.

„Pojd,“ volá radostně do pokojíku, když zavřel dveře, „paní Čížková nám přinesla buchty, to asi dnes pekla, víš?“ A když tvor ustrašeně přicupitá, řekne:

„A víš vůbec co, slípko? Schováme buchty na pátek večer, na sabat. Dnes je přece nesníme, když máme hody. Ale v pátek vezmu ty sváteční talířky, dáme je na ně, posypeme cukrem a prostřeme si stůl. Budeme zase jednou brát s prostřeného stolu...“ a náhle přivře oči, upře je kamsi do prázdna a říká: „Já budu sedět v křesílku, ty budeš stát na opěradle, já si budu myslet, že jsme na sederové hostině. Kolem budou hořet svícny a před námi ležet Šulchan Aruch. Já jej otevřu a něco hezkého ti z něho přečtu, třeba o tom, jak máme mít rádi lidi nebo se starat, aby ptáčci, spadlí se střeš, nezmrzli, anebo o důvěře. Buchty zatím neztvrdnou. Kdepak dnes...“ řekne, když je přiklápí a schovává do stolku, „dnes je potřebovat nebudeme.“

„Ale horkou ti tu kaši nedám,“ prohlásí, když stolek zavře, „popálila by ses. Sezobeš si ji, jen co trochu vychladne.“ Rád by se opět sehnul a pohladil tvora, ale vidí, že vlastně ještě vůbec nezačal vařit, a když mu tvor nadšeně klovne do boty, honem sáhne do sáčku, aby dal jáhly do misky na tuk. Ještě dobře, myslí si, že ten Mon už odešel.

– Ale co ostatní, řekne Mon zpovzdáli, copak Šternovi jsou jediní, co ho zvou? Ti také proto, že jim zkresluje pravdu? Ti také?

Ach bože, ještě je tady, myslí si a skloní se nad vaříč, kde v misce se rozpouští margarín ve žlutou vodu, ostatní ho zvou také, vždyť je to pravda! A zdvihne hlavu a odevzdaně řekne:

„Tak to proto, že jsem před válkou hodně chodil do společnosti...“

„Víš, slepičko,“ obrátí se pod vaříč, „to ti musím ještě rychle povědět, než budeme mít to dobré jídlo. Já jsem před válkou moc chodil do společnosti, nežidovské, ovšem také do židovské, do Hlavovky. To byla kavárna na rohu náměstí. Byla tam veliká zrcadla, v kterých se kavárna zvětšovala dvakrát, a lustry se skleněnými korálky a židle a stolky a při zdích i pérové z kůže a v rozích musgrafky, v kterých se v zimě topilo, když venku padal sníh. Pánové, kteří se tam večer scházivali, mě zvali, abych přišel mezi ně, a já chodil. Na šálek kávy, v pátek na dvě deci červeného, víš, to jako před sabatem. V sobotu se tam nechodilo, to Hlavovku zavírali vůbec...“

– Ať raději míchá, řekne Mon, ať to nespálí. Vezme lžici a míchá a řekne:

„... a také na biliár. Víš, to je taková hůlka, kterou se ťuká do dvou koulí bílých a jedné červené, ale to hlavní přitom je, aby sis ji na konci křídovala modrou křídou. Ta musí ležet na kraji stolu, na té obrubě, ale jen takový kousek, co se vejde za nehet. Pánové tam sice také hráli bridž, ale tomu jsem nerozuměl...“

– Ať radši přisype a trošku přisolí, sykne Mon, a taky dá trochu vody a do misky strčí...

Přisype a přisolí, dá trochu vody a do misky strčí, a šeptá: „Víš, slepičko, ale páni mě tam zvali, hlavně abych s nimi rozprávěl o světě a také se informoval o politice. To mi připomínal ten Fuchs, co kouřil doutníky a dával si exportní pivo. Na rámech tam viselo hodně novin, také Tagblatt. Každý den ho tam páni četli, já také, ale německy se v Hlavovce nemluvílo. V Hlavovce se scházeli jen ti, co mluvili česky. Jan Ervín Mangel, redaktor Hlasatele, Hugo Kraus, předseda Matice školské, doktor Lechner z Moravské, co nebral od chudých peníze, Muneles, to byl primář od Panen, Reich měl špeditérství, Fleissig obchod kůží, Wolf dceru, ta studovala kožní choroby, ten odebíral Tagblatt domů, ale jednou přišel a řekl: Tak já ho, páni, už neberu. Jeho dcera si vzala Maura, který se zastřelil, že přišel o peníze... No a ten Fuchs měl továrnu na sýry a jednou dal Krausovi čtvrt miliónu na českou školu v Rumburce. Ale tím si popudil německého poslance, který byl také Žid, ale jen z polovice, a ten od té doby nebral jeho sýry a hlásal, že ty s liškou a vránou jsou šizené. Ach bože, kdepak asi všichni jsou...“ Pak řekne: „Ale abych ti to dopověděl. Němci se scházeli jinde, tam jsem nechodil. Ale v té Hlavovce jsem býval mezi pány denně, rozprávěl, noviny četl, hrával ten biliár... Tak proto mě teď ostatní zvou, že jsem asi tolik chodil do společnosti...“

– Kdyby, vzkřikne Mon, kdyby, dal tam vůbec tu cibuli, co krájel?

Ach, cibuli, cibuli. Honem vezme prkénko a shrábne ji tam nožem.

– A co tady dělá ten pták, Či co to je, vykřikne Mon, nemá snad hlad?

Tvoreček poskakuje pod vařičem a jeho očka jen září. „Má hlad, má, však dostane, jen co to uvařím...“

– Blesky boží, ono to ještě není? Sice to ještě není, ale už to bude.

Míchá, přisypává, přisoluje, přilévá, do misky strká, i trochu kolem poskočí, aby to už co nejdříve bylo.

– A čím to, zeptá se Mon, že se vůbec naučil vařit *tak dobře*?

„No tak,“ povzdychne s pohledem na bledě modrou misku a musí se teď chtět nechtěj trošičku usmát, „to holt už tak přinesl život...“

„Ale už to snad je,“ řekne a zhasne vařič, a tvor vesele mávne křídly a div že si krček nezkrouť, ale on ho těší: „Jen co to vystydne, ale bude to dobré, to jsi ještě ani nejedla. Kdepak dneska buchy, dnes budeme hodovat!“

Nese jídlo z koutku z předsíně do pokojíku a tvor nadšeně cupe za ním. Donese jídlo do pokojíku a začne jíst. Tvor si stoupne ke křeslu a trpělivě čeká, až ho vyzve. Vtom spatří Mona.

„Bože, on je tu ještě, to je k zoufání, a já jsem myslel, že už je konec...“

– Že ho zvou i jiní, dobrá, řekne Mon, ale kdo? Tak ať si ještě nakonec vzpomene, kteří...

A jeho nebohá hlava se začne rozehrávat jmény.

Backrovi. Aby řekl, zda si mají schovat věci, kdyby jeli. Obrazy a kožich, který dostala k svatbě a nemůže se od něho odloučit. Radnitzerovi, zda si myslí, že pojedou. On býval bankovní úředník. Kolb, co má dělat s dvaceti tisíci, s kterými počítal ke stáři. Haus, co s duchy. Bydlí ve svém starém vetešnictví v té Benediktské. Paní domácí Hekšová – a vzrušením už nemůže polykat – co prý si dělá k večeři, aby to nestálo/moc lístků. „Proboha,“ vykřikne a prudce vstane, „tohle si dělám, tohle, co je tady na tom talíři, ale výjimečně, paní domácí, je to jáhlová kaše,“ upozorní varovně a musí se chytit stolu, musí hned zpět do křesílka, jak se s ním zatočí svět, vzpomene, že jedině pan Vorjahren se ho na nic neptá a... Je z jmen tak vzrušen, že se cítí jako v ohnivě peci: také ne nešťastná Ruth Krausová.

A začíná mu to být divné, nepochopitelné, znepokojující, že ho všichni zvou, je mu, jako by se do něho dral oheň, jako by doutnal, něco ho klovne pod stolem, je to vychladlé, vyskočí, ale v té chvíli jako by vzplál, zatmí se mu zrak a zbledne...

– Hospodin spas jeho duši, slyší výkřik a stín, překrýváje

Ini bledé světlo lampy, padá na jeho čelo a hrud', co to jí, co to jí? Kaši? Blesky boží! Vždyť jí pudíng s cibulí!

Zbytkem sil, pokryt vlastním stínem, si uvědomí sáček, do něhož dal hadřík na stolek, a zjistí, že jedl s cibulí na margaríne sodu.

– Ještě že to nedal slepici, řekne Mon a v té chvíli zmizí.

S prázdným žaludkem a přece ani s kapkou chuti se do-plouží do předsínky za závěs. Sáhne pro talířek s buchtami. Tvor kouká, co dělá, a smutně stáhne krček mezi křídla. „Slepičko,“ podává mu buchtu, „kaše byla sice dobrá, ale já zapomněl, že z jáhel bývá tekutá, a to ty na noc nesmíš. Zobej, vždyť by ztverdly...“ A tvor zacuká krčkem, zobne, a pak znovu a zobe a zobe, a když přijde na marmeládu, otře si zobáček o hrud' či o nožku a on ho pohladí a kývne, a tvor ví, že je po jídle a má jít spát. Zobne do boty, ukloní se a vzlétne na proutěnou židli u venkovních dveří, jeho červená očka ještě naposled na něho zamžikají a už spí. Kropenatý se zobáčkem a nožkama nádherně žlutýma, že umělec by je lépe nenakreslil nejdražším kadmíem... A pak schovává zbytky buchty a řekne, v pátek Šulchan Aruch nebude, ale najedli jsme se trochu alespoň dnes... A chystá se k spánku.

V pokojíku na stole spatří dopis Šternů a v jeho ztýraném vědomí se vynoří myšlenka jejich jediné naděje. Té naděje, která je dnes pro ně vším. Jeho myšlenka naděje je plná příchuti sody, ale jim je snad ještě hůř. Neví, co by dělal, kdyby k nim nešel, zda by je nechal na holičkách, anebo jednal správně. Neví, a přitom ta otázka rozhoduje o čistotě jeho duše. Myslí na ně s příchutí sody, když mění pohovku v postel. Na paní Šternovou, na Ottu Sterna, na starou nebohou, na Frýdu a velice na Šimona. A myslí na ně s příchutí sody, i když zhasne světlo a

ulehne.

A pak se mu začne něco podivného zdát.

Náhle jako by z dravých otázek, které mu dnes vyvstávaly z nitra, něco klíčilo. Jako by tím stálým strachem z předvolánky, cesty na shromaždiště transportů, všeho, čím se dny a noci trýzní a pod čím klesá, se dralo něco zeleného do jeho bolavého vědomí. Neví zdaleka, co to je, jen mlhavě cítí, že se ho to týká, jako se týkají člověka jeho vlastní oči, podoba, život, a týká se to i mnohých jiných, například Šternů. Jako by se mu v jeho beznadějně hrůze, z níž nezná cesty, zjevoval nějaký dosud zcela skrytý paprsek, který, čím déle bdí, se mu jeví jako jediná naděje a spása...

Neusnul dlouho. Cítil sodu v jícnu, hodiny od Čížků slyšel tlouci půlnoc i půl jedné i půl druhou. Chvillemi také zaslechl z předsínky jakési tiché zavrání a myslil si, zдалipak nemá hlad, a v pokojíku slyšel chodit Mona i to, že často zastavuje blízko jeho lůžka, a šeptal si, nebýt jeho, byl bych se jistě při vaření nezmýlil. Ty okamžiky hleděl do tmy, jako by ho chtěl spatřit, zoufale spatřit Mona, alespoň jeho obrys, alespoň stín, který vrhá, ale beznadějně, marně. Trčela kolem něho neproniknutelná tma, světlo sem nemohlo odnikud proniknout. Ulice venku se hroužila v bezpečnou protileteckou tmu a okno jeho pokojíku bylo pečlivě zatemněno.

JSOU MYŠLENKY, KTERÉ ČLOVĚKA DRTÍ. JSOU zoufalství těžká jak kameny egyptských pyramid. U parku někdo klesl k zemi, míhá se tam strážníková helma, Udě se tam hrnou ze všech stran. Má tam cestu i člověk s hvězdou. Že se však nesmí na ulici o nic zajímat, raději se obrátí a jde *opačně*.

Předvolánka k transportu, návštěva Šternů, koncentrák. Pocit, když se včera chystal k spánku. Myšlenky, které drtí. Náhle slyší vyslovit své jméno.

Poklesne v ramenou a strhne aktovku k hvězdě. Zrakem se zachytí o věže za parkem. Ale vedle sebe vidí přízrak. Tvář v černém šátku.

Je to jedna z žebraček z parku, která ho zná z lepších dob. Přehlédne ulici, kde by mohl přejít. Ale ona vztáhne ruku a dotkne se ho. A on se usměje...

„Pane Mundstock, tak jste to přece jenom vy...”

Nejasně cítí, že to žebračka není. Že tuto ženu nezná. Chce se zeptat, jak se má, a přejít k průchodu „U modré lilie“.

„Pane Mundstock, já se celá chvěju. Na ulici může pán klesnout. Pane Mundstock, nevíte laskavě, jestli navštěvuje lékaře?”

Ulice k průchodu je prázdná. Chce se poroučet a jít.

„Pane Mundstock, všechno vám budu vyprávět...”

„Proboha,” vzchopí se, „co vás napadá? Vždyť vás zavřou! Jděte honem pryč!”

Snad je tak statečná, snad myslí na své vysoké stáří. Když ukazuje na park, jednu prázdnou cestičku, plnou suchého listí, přijde mu jí líto. Je stará, vrásčitá a má černý šátek. Jeho od dětství nabádali k lásce k bližnímu. A tu se vzepře, jako by byl v pasti. Stát s ní zde je horší než jít. Musí odsud a kam, to je jedno. Musí... S neznámou stařenkou do parku na cestičku, plnou suchého listí...

„Pane Mundstock, pán si obstarává tabačenky za lístky na jídlo.

Pán kouří a svítí do dvou hodin v noci, a když přijdu ráno uklízet...

Pán má v pokoji deset popelníčků...”

Zpola ji vnímá, zpola myslí, kdo to je. A pak, že vedle ní jde. Kdyby byl nešel *opačně*, nebyl by ji potkal. Je jako terč, spletený ze slámy. Uprostřed terče je šesticípá hvězda s aktovkou. Ale hvězdu nezakryje. Je to trik průhledný. Toho, kdo si dnes na ulici tiskne aktovku, co chvíli se může někdo zeptat, co to na prsou skrývá. Bude-li to udavač, zavolá strážníka. Urychlená předvolánka, cesta na shromaždiště transportů.

Hroznému nebezpečí se vystavuje vedle té stařenky a přitom ani neví, vedle koho... Šimon ho potkal v Havelské, ač tam vůbec nešel. Jak by ho někdo nepotkal teď, když jde... Strach víří jeho hlavou a znenáhla se mění v pocit olova.

Park!

Už tam jsou.

„Pane Mundstock,” slyší vyslovit své jméno, teď pod černými větvemi stromů, „můj pán...”

Ach, kdo to je, kdo to je. Paní Schleimová? Proč říká muži pán? Tak mluvila Rebeka u studny a Judith, ale paní Schleimová? Hledí do listí cesty, na kterou přišli. Je žluté jako hvězda na kabátě. Šternoví! Přijde sobota, ale otázce, jak u nich pořídí, se vzpírá. Pohlédne před sebe a vidí, že zde nikdo nejde. Lidé, kteří spěchají parkem, jdou alejí. Zde půjdou leda zoufalci. V olově jeho hlavy je zalita rodina Šternů a strach z setkání zoufalců. Bože, to nemůže být ona, Anny Schleimová byla herečka v Německém divadle a její muž byl zubař. A deset popelníků, vždyť to nestojí za řeč, o kom to mluví?

„Pán říká, já musím v noci svítit a kouřit, copak nevíte, že dělám závěť?“

Někdo dělá závěť, tu dnes dělá každý. Paní Hekšová odkazuje dům a Haus z Benediktské také něco, měl vetešnictví. Šternoví? Neměl by něco sníst, než tam půjde? Třeští oči a zdá se mu, že se mýlil. Zde nechodí zoufalci. Jediným, který tu jde, je on. Potkává sám sebe. Proto je tu za každým rohem slídíc. Na zvadlém trávníku, v černém křoví, za záhybem cest. To je park, který má být pro radost lidí! Havelská! Nejít a potkat ho, je hrozné. Ale jít a nepotkat, štěstí. Největší, jaké dnes může člověka, jako je on, potkat. Ale jeho, bohužel, nepotkalo...

„Jednou mi pán řekl, že neví, jestli se vrátí z koncentračního tábora, a chce mít tedy čisté svědomí. Já vám odkazuju tento dům a dvacet tisíc.“

Pro pána krále, paní Weberová? Ale kdo by jí odkázal dům a dvacet tisíc? Streckrovi? Vždyť ji ani neznají! A mluví jako Judith a přitom nemá ani židovskou hvězdu! Přece si ji, probůh, nesejmula! Taková hloupost napadla jen dva, Steinera a Knappa, když prchali na Slovensko. Správcová z jeho domu? Takový nesmysl, paní Čivmá je padesát... Jeho olověná hlava roste. Ví, že než půjde ke Šternům, musí něco ne sníst, ale spolknout. Sklouzne očima na její střevíce, krácející po suchém listí, a aniž ví, o koho jde, myslí si, že s tím jeho domem a dvaceti tisíci by byla dost bohatá.

„... a také mi řekl, že kdyby se přece vrátil, že mě vezme do své vilky v Klánovicích, a řekl ještě, a také vezmu vaši sestru a švagra a děti a všechny vás tam vyčastuju a vás udělám vedoucí.“

Je to k zoufání. Paní Jarná byla z Mokropes! Nehledě na to – zhrozí se – že paní Jarná je patnáct let mrtva... Hledí na její střevíce a vidí, že jsou černé a velmi obnošené.

A tu náhle by byl vykřikl.

Poznal ji.

Když zdvihl oči od jejích ubohých bot, spatřil o kus dál na trávníku sochu zbídačelé stařeny v černém šátku a střevících. Byla to ona.

Mám zničené nervy, myslí si, jak jdou k soše, paní Schleimová, Jarná, která je patnáct let mrtva! Jak mě to mohlo napadnout? Vděčně pohlédne na sochu chudačky na trávě, vroubené sestřihaným křovím, a všimne si, že má v ruce tašku.

Tahle vedle něho ji má také, v druhé odvrácené ruce. Teď však sochu mívá a vidí, že nemá tašku, ale knihu. Knihu, nějaká stará spisovatelka! Zoufale se předkloní, aby viděl, že ta vedle něho ji má také. Ale má tašku. Hrůzou mu poklesnou kolena. Je to někdo jiný...

Avšak nestačí se vzchopit. Vidí, že jim pod nohama zřídlo listů a začíná probleskovat černá ztvrdlá země. V předtuše, že postranní cestička končí, zdvihne oči a v té chvíli nedohlédne... Před nimi se rozprostírá nekonečná alej.

Na aleji je méně listů, ale zato co se tu míhá bdí! Lidé spěchají alejí. Snad proto, že sem přišli tak náhle, se jeho ústa nevzmohou na slůvko odporu, že se tu ocitli dříve, než sem dospěli, a že tu nebýt, je pozdě. A k tomu s bytostí, o níž nic neví. Jeho pokojík, v němž běhá slípka a čeká, že se co chvíli vrátí! Pohovka, lampa s plachetnicí. Spěchal tam a kde se ocitl? Kam ho to zatáhla ta tvář v černém šátku? Na hřbitov? Mívá skupinku smutečních vrb. Pod nimi jsou kopečky seschlé hlíny, hroby. Mezi nimi stojí čáp na jedné noze. Ale je to kříž. Ne, ptačí domeček. Zpod stříšky trčí list, který tam zanesl vítr. Ale je to klam jako ten o soše. Zpod stříšky hledí tlustá vypasená kočka a v té chvíli pozná, že touto alejí nedojde. Ztroskotá a to bude konec. Nejbídnější, jaký si představil. Myšlenka, že bude bídný ještě v rakvi, ho opřádá mdlobou. Není možné, vzepře se, něco spolknout! Proboha, vždyť má doma tři uklidňující prášky! Předválečné, švýcarské! Kde jsem je vzal? Přece jsem je nebral! Ale to je jedno. Jsou drahokam. Spíš bez nich na shromaždiště transportů, to už ho nespasí, ale ke Sternům...

Minou domeček, a černé větve stromů se nad nimi sklenou v síť, z níž visí sta žlutých a červených konfet a v níž se ozývá praskot a ševlení jeho jména. Kočky se nad ním prohánějí a mluví o předvolance. V černých keřích, které se objevují u aleje, překryty stromy, prolézají podobné kočky a každý jejich šlápot je krok na shromaždiště. Každou vteřinu, která tu vedle tváře v šátku mívá, se přibližuje smrti.

Dva muži v šedých kožených kabátech a zelených klopených kloboucích se objevují v popředí nekonečné aleje a blíží se nápadně vojenským krokem...

Z očí mu prchá poslední jiskra života a olověná hlava se mu propadává. Vedle něho někdo jde a pořád něco říká, ale zdali je to paní Schleimová či Jarná, je už jedno. Ti dva zepředu se blíží a jejich ocelové oči hledí na jeho hlavu v hrudníku. Když jsou vzdáleni dvacet kroků, vykřikne. To nejsem já, to zde jde někdo jiný... ale jejich šedé oči již pronikly jeho aktovkou, která je ostatně úplně prázdná. Bože, to není hvězda, copak nevidíte, že mně sem spadl list? Cítí, že červená, chudák se zapřel a je to marné. Kočky v křovích jako by se rozkvičely a jeho hlava v trupu se slila v jeden kus olova. Jako v mlze vidí ty dva, sedm, šest, pět kroků před sebou, vedle sebe jakousi tvář v šátku, která pořád něco vykládá a

vysvětluje, a pak přijde chvíle, kdy všechno zhasne. Cítí v hlavě jen olovo.

A tu se stane zázrak.

Jeden z mužů v koženácích se otočí, jako by chtěl vidět, kdo jde za ním, a pak druhému něco řekne. A přejdou, a už si ho ani nevšimnou.

„Ale abych vám řekla, pane Mundstock,“ slyší u svého boku lkát, „můj pán dělá závěť týdný a přivodil si otravu nikotinem.“

„Hospodine, co vlastně bylo...“ uvědomí si, že na chvíli ztratil vědomí, a přece všechno, co bylo, viděl... „Bože, to bylo zvláštní...“

„Ano,“ slyší lkát, „ale jeho zemřelý pan bratr to předvídal. Jistě jste ho znal. Taky se jmenoval jako pán, jenže Rudolf, a bydlil na Vyšehradě. Pánovi modraly ruce a otékaly prsty, takže je měl jako rupy, a tak nakonec se odhodlal k lékaři. Byl to asi měsíc...“ Musí se otočit.

Dvojí záda v kabátech s dvěma hlavami mizí na konci aleje rázným vojenským krokem. Cítí, že něco překonal.

Smrt v podobě dvou gestapáků se k němu blížila, už lapala po jeho hvězdě a náhle – nic. Smrt se otočila, sama sobě něco řekla a šla dál. Jako by tu v té drtivé chvíli ani nešel. Jako by tu šla sama stařena a říkala si o otravě. Jako by se tu bylo stalo to, co v Havelské. Kde byl potkán, ač tam nešel, takže tam to bylo právě naopak...

„Když k tomu lékaři pán přišel, lékař mu řekl, jak se na něho podíval: Ale pane Kolb, vy moc kouříte, vidíte?“

Kolb!

Bože, vždyť je to paní Emilie Hobzková!

Vždyť ona vypráví o Kolbovi, co si neví rady s dvaceti tisíci!

A až se zachvěje. Neboť stará hospodyně pana Kolba je poctivá duše, ale to její vyprávění! Vždyť je známo, že mluví, jako by seděla v kuchyni a vyprávěla povídky. Poznává, že je s ním zle.

„Já vám všechny cigarety najednou nevezmu,“ vypráví paní Hobzková o tom, co řekl panu Kolbovi lékař, „já vám nechám deset denně. Ale ani o jednu víc. Přijďte za týden. Za týden pán šel k němu znovu a tu mu ten doktor řekl, držel jste se, pane Kolb, jen co je pravda, tak se držte dál. A nechal mu deset cigaret. Ale pán si asi myslil, že je vyléčený, a tak si zas přidal. Když jsem ráno přišla uklízet, měl na tom stolku, co píše, šest popelníčků. Bylo to, pane Mundstock, před třemi týdny. No a pak za další týden šel k tomu lékaři potřetí, ale když se vrátil... Víte, Eminko, řekl mi, tak dneska jsem u něho nepochodil. Ten doktor mi povídal, tak jak vidím, pane Kolb, byl jste neposlušný, a tak se s vámi nedá nic dělat. Když jste mě chtěl ošidit, já vás nemůžu dál léčit. Můžete si představit mou hrůzu, ptala jsem se pána, co je to tedy za lékaře, ale on jen vzdychl a řekl, to víte, Eminko, takový lékař! Ten holt má klidný život...“

Je rozhodnut. Vezme všechny tři prášky, i když se otráví. Za tu chvíli to stojí. Frýdě pomůže. A poohlédne se, co a jak s Šimonem. Vezme si prášky... Jeho oči teď pasou po chodcích. Pohlížejí na něho ostýchavě, povzbudivě, zamračeně, poslední jako by byli nadháněči koček... Nejpestřejší paleta pohledů všech odstínů a barev, kterou si člověk uvědomí, jedině když je na sobě cítí... Je zvláštní, že je tak dobře cítí právě teď, kdy má olověnou hlavu a v očích, v nichž se odrážejí, se chvěje pouze zbytek života. Ale možná, že právě proto... Zjišťuje, že alej je nedohledná, ale zato má rozcestí. Vysokánské štíhlé stromy, pod nimiž se rozdvíjí.

Umíní si, že se tam omluví a půjde.

Ale zatím je to truchlivě daleko.

„No, a pane Mundstock, co se stalo. Je to týden, co pán přiběhl domů a rozčilením nemohl ani mluvit. Víte, co je nového, Eminko, řekl mi ve dveřích. Tak ten můj lékař, víte, ten co mě dál nechtěl léčit na otravu, jel už taky. Včera s židovským transportem do koncentráku...”

A pak můj drahý pán řekl, víte, je to hrozné, Eminko, ale já musím spěchat s poslední vůlí...

A od toho nešťastného dne, když jdu v noci kolem jeho dveří, zase svítí a svítí jako dřív, ale to je právě to hrozné, že už ne do dvou hodin do rána jako před tou léčbou, ale do čtyř hodin a někdy až do snídaně...

A když k němu přijdu ráno uklízet, místo deseti popelníčků jich teď vysypávám dvanáct... Chápete hrůzu toho případu?“

Ať už skončí, probůh, myslí si, skončí, teď není čas na vyprávění povídek, nejsme v kuchyni, ale v parku. Rozcestí se blíží. Dá-li se napravo, dojde na cestu, která ho dovede na ulici, a pak je za dvacet minut doma.

„... víte, Eminko, ono je to přece jedno, jestli se tady otrávím nebo zahynu tam, smrt je jen jedna...”

Za patnáct minut doma, kde je bezpečnější i navzdor tomu, že je tam dopisní schránka a zvonek, na který může každý zazvonit. A chudinka slípka, ta tam jistě běhá jak na trní...

„A včera mi řekl, že do týdne závěť skončí!“

Bože, kdyby mi radši řekla, jak se vaří jáhlová kaše, ale rozcestí je na dosah a tu instinktivně cítí, že si musí slova bytosti, která vzlyká vedle něho, patřičně uvědomit. Shlédne na ni a pozná, že po celou dobu, co mu vyprávěla, na něho prosebně vzhlížela a teď se snad rozpláče. Jen to ne, to ne, myslí si a rychle sklopí oči. Vidí špičky jejích střevíců a chvěje se, zda je to vše, co mu chtěla říci.

„Pane Mundstock,“ zaběduje, „kdybyste mi laskavě poradil, co dělat...”

Srdce pod aktovkou mu ustrne.

Rychle řekne, tabačenky pana Kolba zamknout do stolu a aby šel k někomu

novému. Třeba k Propperovi. Ale vzpomene si, že toho ranila mrtvice, a tak honem řekne, k někomu jinému. A aby mu vyřídila pozdrav a že jí ani ruku nepodá, kdyby je tu v parku někdo pozoroval.

Jsou na rozcestí.

V poslední chvíli ho napadne varovat ji i jinak. Aby byla opatrná, kdyby se jí někdo zeptal, kdo byl ten pán, s kterým šla. Aby řekla, že ho kdysi znala, ale teď si na jeho jméno nevzpomene. A kdyby se jí ptal, o čem si povídali, aby řekla, že mu jenom sdělila, jak se dělá jáhlová kaše... A pak zneklidněn vlastními slovy se poroučí, ale paní ho ještě zdrží. Děkováním. Ach ano, stará hospodyně pana Kolba! Děkuje za dobré rady, které jí udělil – na zlomek vteřiny úžasem oněmí – a slibuje, že ho poslechne, když to říká on... a že je šťastna, že ho poznala... ale že by ho byla nepoznala... že se za tu poslední dobu změnil... jestli má vůbec co jíst. A není-li nemocný... Její hlas je starostlivý, ale on si už pomoci nemůže. Tak holt vypadám bídne, no, vždyť jsem snědl sodu, ale stojíme na rozcestí! A nahlas řekne, vždyť jsem si, proboha, pokazil žaludek, vzal jsem sodu, a ona po

kývá hlavou a řekne, nevolnost, ale sodu raděj neberte... Ale on už neposlouchá.

Šla asi po levé cestě, on utíká po pravé, kterou se začne vracet tam v ten směr, odkud vyšel, Ústí žluté jak jeho hvězda mu chrastí pod nohama a v tom úprku cítí, že v něm vzrůstá neklid víc, než když šel s ní, strach z toho, že s ní vůbec šel, strach z minulého času, který už nelze odestát, a pak strach, že teď prchá, štvané zvíře, sám, sám, sám... V té chvíli, kdy si to uvědomí, zahlédne za stromy věže kostela a roštím kraj parku, místo, kde se neznámému udělalo zle, a zjistí, že je dosud obklopeno zvědavci, mezi nimiž se pořád míhá strážníková helma... A tu poznává, že je na konci sil. A zbytkem posledních zašeptá to své známé jméno...

V tom okamžiku jako by se shluk lidí rozestoupil a někdo z něho vyšel a on pozná, že je to ten, koho volal. Mon... S paní Hobzkovou

Ve třetí ulici za parkem musí zpomalit chůzi. Uvědomí si, že šel kolem parku a náhle se mu udělalo zle a klesl na dlažbu... Uvědomí si, že má od té dlažby kabát plný prachu, ale nemůže se zastavit, aby se očistil, vypadalo by to jako provokace. Raději už dojde.

S aktovkou na zaprášených prsou se dovleče do čtvrté ulice.

Snaží se upamatovat, jak se to vlastně stalo, že šel kolem parku a klesl... Snad to bylo z hladu, snad že snědl včera sodu. Shlukli se kolem něho lidé a přišel strážník. Ještě štěstí, že se tam naskytla ta paní Hobzková... Vzpomene si, jak ho se strážníkem zvedala s dlažby, jak mu podala klobouk, jak ho vedla parkem, kde potkali nějaké muže, kteří ho přehlédli ... A Kolb, otrava nikotinem, bože, ještě štěstí, že on nekouří, alespoň nedělá závěť. To poslední ho napadlo, když byl na konci čtvrté ulice.

Po páté se doploužil. Když míjel řeznictví a uzenářství Aloise Klokočníka, což bylo od jeho domova přes roh, napadlo ho, co by si se závětí on počal, i kdyby kouřil sebevíc.

Komu by co odkázal on, ubohý pan Theodor Mundstock v zaprášeném kabátě s šesticípou židovskou hvězdou, který právě před chvílí vstal z dlažby, pani Hobzková ho vedla parkem... Chudák Kolb, na co se to spoléhá, vždyť dnes nic odkazovat nejde! Vždyť všichni mohou do koncentráku,

kde se po nich třeba slehne země S aktovkou na prsou,
shrbený, s hlavou natočenou vzhůru, se doplouží před dům, kde bydlí.

Jakýsi vyzáblý plešatý člověk postává před domem bez klobouku, hledí na něho potměšile a záludně a jeho mozkiem bleskne, pan Korka! Jeden z nadháněčů koček z parku! Jako by toho ještě nebylo dost! Dělá, že ho nevidí, ale cítí, že on jeho ano. Že si dobře všiml jeho zaprášeného kabátu. No, mám trochu zaprášený kabát, upadl jsem na dlažbu, probůh, co na mně ještě chcete vyslídít, a vběhne do dveří domu, ale vtom mu bleskne hlavou, kde zůstal Mon. Vždyť ho spatřil u parku, přece tam ještě neleží! Vždyť ho viděl vstávat... Ohlédne se, ale za ním není nejmenšího stínku. Z lidí, které spatří za sebou, nikoho nezná, kromě vyzáblého plešatého udavače Korky. Nikdo nezná, kromě udavače Korky, ani jeho. Nějakého pana Theodora Mundstocka, který bydlí tadyhle ...

Pak se začne vláčet v zaprášeném kabátě a klobouku po schodech do čtvrtého patra.

Vláčet po schodech z téhle jedné nešťastné vycházky, kterou musel dělat, neboť ho vyzvali, aby se šel hlásit na úřad o přiděl nových ulic, které měl napříště zametat od prachu a smetí...

KDYŽ VYŠEL Z DOMU, NA ULICI SE ŠEŘILO. V LISTOPADU se šerí brzy. Jemu to připadalo, jako by se vydával na cestu do tmy. Ale za tou domnělou tmou viděl hořet Šternův lustr v malé jídelničce a ta představa s něčím, čemu se usmíval, mu dodávala síly.

Je to zvláštní, řekne stínu, když zašel za roh, ale já jsem opravdu u Šternů dlouho nebyl. Asi se teď ve válce ostýchám. Ale co! řekne, když minul řeznictví pana Klokočníka, já k nim přece nejdu z kázně.

Ze strachu, sykne Mon, aby se někdo neptal, proč tam chodí, ze strachu!

Kdepak, mávne rukou, strach by nic nezmohl. Mě přece ke Sternům něco láká...

Míjí paní, která táhne holčičku, zoufale se vzpírající jít domů. Usměje se a myslí si, chudák. Šerí se, padá mlha, venku je tak nevlídno...

Ano, tak nevlídno, neměl přestat k nim pravidelně chodit. Vždyť co ho k nim vlastně láká?

Představa teplého místečka, dveří, které má otevřeny. Představa, že se má o koho starat, nad kým bdít. Měl plány s jejich Šimonem. Skládal v něho naděje. Představoval si, že ten hoch má před sebou krásnou, jasnou budoucnost, jejíž představa se mu jako z učarování pokaždé pojila s takovým nějakým křehkým růžovým porculánem, s takovou zvláštní pohádkovou růžovou barvou, budoucnost, k níž mu přispěje skromným dílem, člověk, který sám nemá ženu ani děti... Před třemi roky mu však Němci jediným kopnutím všechno rozbili, jako by to byly prázdné, hloupé fantazie, figurky z porculánu, a on přestal ke Sternům pravidelně chodit. A tu před ním vyvstane představa, která ho obestře krásou, jasem, růžovostí, jež naposledy cítil před třemi roky.

– Blesky boží, řekne Mon, on se v něm probouzí život.

Vždyť tam ještě ani nejsme! Kdoví, zda tam vůbec dojdeme?

– Strach z cesty je lichý, mávne rukou.

Cítí to v nohách na šeré vlhké dlažbě, která ho studí a lehtá v krku.

Když přecházel ulici, byl by náhle skočil pod nákladní auto. Lidé na chodníku na zlomek ustrnuli, ale šofér jede dál a šerá vlhká dlažba je opět prázdná.

No tak, a zdali dojdeme! Ne! Německá bota mu nic ne-rozkope! Život je krátký a co z něho měl? Práci a kázeň, kázeň a práci, a život mu unikl pod rukama. Neměl k nim přestat chodit! Teď však... Chce ještě chvilku o tom snít, je to tak krásné, jasné, růžové, ale vtom Mon řekne:

A bude-li zvracet?

Ovšem, šeptá, tvrdil, že spolkne zázrak. Ale zvedne se mu žaludek, zbledne a je po snění. Vráti se do hořkosti a tmy možná ještě horší. A ta ostuda! Copak nevzal zázrak, aby se tam držel?

Opil se, myslí si, přece tři švýcarské prášky a proč bych měl zvracet právě tam? Copak jsem je nevzal, abych se tam držel?

Jak chytré myslí, aby tak ještě objevil, co je to za naději, kterou v sobě od předvčerejška cítí. A Mon se usmívá.

Tak vidíš, usmívá se, i to je možné, kdo vůbec ví, je-li svět údolím hořkosti a tmy? Babička Šternů se může velmi mýlit. Vždyť ona pro to vlastně nemá jediného důkazu. Ona to tvrdí jen proto, že to čte v nějakých hebrejských knížkách. Jde se mu, jako by byl zbaven tíhy, a představuje si,

jak jsou v této chvíli Šternovi v jídelniče a čekají ho, jako tomu bývávalo dříve. Paní Šternová říká, tak za chvíli přijde pan Mundstock. Běž otevřít, já si přičísnu vlasy... Možná, že něco takového právě říká Šimon. Za chvíli přijde pan Mundstock. Já mu votevřu sám. Anebo babička. Jen aby už tady byl. Frýdo, šla otevřít a vzala ho sem do té jídelny, kampak mi zase dala ten sváteční čepec... To snad jediný on, Otto, sedí a mlčí. Myslí si, však se dočkáte... Ano, to si říkají a mají starost. Hlavně s Frýdou a s transporty. S obchodem se sřížným zbožím ne, ten jim vzali. A on toho má také dost. Například, neví-li něco o Ruth Krausové. Ale tohle hned zavrhne. Spíše se zeptat na pana Vorjahrena. Ale o něm vědět nebudou. Znali ho jenom podle jména ... Míjí zeď domu, polepenou ohavnými, mlhou zvlhlými plakáty, na které se dnes ani nepodívá.

„Herrgott, nehm’ sie Brille, sie...“ křikne někdo, přilepený k předku jeho těla, odstrčí ho a s klením jde dál. Ale kdepak brýle, zarytec, točil se k plakátům a neviděl ho. A vzpomene, když k nim někdy přišel k večeru...

– To pih víno a tancovali, že? ozve se Mon, hodně hrabali peníze, co?

Trhne sebou, jako by ho cosi bodlo. Každý si myslí, že když Šternovi a obchod, pytle zlata. Pomluva, která se občas prodírá i do lepších mozků. Dnes ji ovšem podporují vším možným, jako právě těmi plakáty, na které civěl Němec. Obrázek chudého Žida, který sedí na pytli zlata. Tady to vidíte, jak to chodívalo, koukněte se na obrázek a víte všechno. Mon? Vždyť je před válkou ani neznal. Chodí s ním od prvního dne okupace. Může mu den jeho zrodu udat v kalendáři, takové datum se pamatuje celý život. Ale, řekne si, kdyby byli pili a tancovali, kdyby! Kdyby byl také on trochu pil a tancoval! Kdyby býval aspoň jeden z těch pytlů zlata, jaké natiskli na plakátech! Alespoň by byli trochu užili života jako jiní. Jako třeba právě ti, kteří ty plakáty tiskli.

Neužili nic. Práce, kázeň, kázeň, práce, ohledy, aby se neřeklo, to byl jejich život, a teď je týrají a štvou. Ale opravdu, vždyť ono vůbec není pozdě! Vždyť se dá všechno dohonit! Ne, policejní bota mu štěstí nerozkope...

– Opil se, opil, šeptá Mon, jde, jako by k nim krácel v nejhlubším míru, ale jsou to prášky. Náhle si všimne, že došli k lesu.

Kdyby šel parkem, zkrátil by si cestu. Ale je mlha, šero, a kdyby potkal kočky, ještě by ho zastavily. Ještě by ho v tom šeru a mlze parku obvinily ze sabotáže... A stočí se podél okraje... Jak teď kráčí, zjistí, že drží-li se při keřích, jde po

suchu a necítí vlhko v nohách ani krku a ani se nemusí vyhýbat lidem, jež mívá jako temné stíny, ač se teprve šíří a je mlhavo.

Pámelníky, bezy, zlatý déšť.

Kdyby mu nebylo tak lehce, myslil by si, ach keře, stojí na jednom místě, nikdo je nepodezírá, nehrozí transportem, za nějaký týden na ně napadne snížek. Lidé budou kolem nich chodit, nanejvýše řeknou, napadl sníh. A na jaře, až vysvitne slunce, vyrazí lístečky a vzkvetou, budou se dívat na lidi, pozorovat tramvaje, ptáky ve svých větvích, děti skotačící, a o nějaké válce a perzekuci, která se rozmohla mezi lidmi... Ovšem, jsou keře, nemusí se vykázat původem, myslil by si, kdyby mu nebylo tak lehce, lidem je jedno, stojí-H zde pámelníky, bezy nebo zlatý déšť, to snad jen fíkové a citrónové keře by tu dnes netrpěli, ale tyto jsou na sto procent zdejší a nic jim nehrozí. Oč jsou šťastnější než člověk, u kterého se všechno sleduje a zkoumá, oč lepší být keřem než nějakým panem Mundstockem, který teď právě kolem nich spěchá?

Květiny?

Ach, květiny jsou na tom hůř, řekne stínu, jak spěchá podél keřů, ty musí čekat na jednom místě, až je někdo utrhne. Někdo přijde, utrhne je a tu musí tušit svůj konec. Víš, řekne stínu a zlitosť, tušit konec je právě tak strašné jako ztratit naději.

A vůbec, řekne za chvíli, kdybych byl keřem, nemohl bych pospíchat ke Sternům. A nemohl bych ani cítit naději. Je snad přece lepší být člověkem. Ale jestli se tak honím za přeludem, za nějakým mámením smyslů... Zaslechne kroky pod nohama a myslí si, ech, kočka vyběhlá z parku. Pak si uvědomí, že je to Mon...

Když končí park, končí i keře. Před ním se rozprostře nová ulice, modravě černá a vlhká, Rýnská.

Spěchá Rýnskou, nedívá se napravo nalevo, a Mon si po-broukává, je chudák, chudák. Ale prohrát nesmí! Ať mluví o čemkoliv!

Ne, nejsem chudák, spěchá Rýnskou, neprohraju! Vždyť to cítím! Nejsem!

Ale je, to ty prášky, ale to je jedno. Hlavně, že to cítí. Ale, řekne Mon a podezíravě si ho změří, co jim to vlastně dnes bude vykládat? Už na něco přišel?

S úsměvem sáhne do kapsy, kde má balíček, zabalený do starých novin.

– No tak, karty, to je jiná řeč. Ale co?

– Snad mě něco napadne, řekne. Transporty opravdu jezdí. Do Polska, do Lodže. Ale budu říkat, že nejezdí. Ach Lodž, řeknu, takový omyl. Čirý výmysl, vždyť vy jste to vzali ze vzduchu, řeknu, ačkoliv jsem slyšel, že je to teprve začátek, jak řekl starý Haus... A válka skončí co nejdříve, jim opět řeknu, do jara,

jen co rozkvetou keře. A připomene si sabotáže, které ho napadly u parku...

– Sabotáže, zvolá a Mon napne uši.

Ano, sabotáže a stávky! A v příjemném vzrušení ho napadne, že takové sabotáže a stávky by vlastně měly nacistům škodit. Jde s očima upřenýma na šerý, vlhký chodník Rýnské ulice a přemítá, co znamená „Škodit“. Znamená to rozvracet hospodářství. Rozvrácené hospodářství, ale to ještě není všechno... A tu se musí pousmát.

– To je tak, vysvětluje, rozvrácené hospodářství dokáží Němci udržet rok. Řeknu raději několik měsíců, jen co rozkvetou keře. No a z toho plyne nespokojenost. A to pak znamená, že lidé mají války dost a začínají se bouřit...

Mon úžasem zkoprní.

Bouřit? Němci? vydechne a srdce mu v těle poskočí, ale kde? Všude?

V Bavorsku přece, usměje se, v Bavorsku. Anebo ve východním Prusku a v Porýní. Aby v tom byl východ i západ, víš?

Ale, namítne Mon, budou ti Šternovi takovým výmyslům věřit? Nezní to dost nevěrohodně, že se bouří, když ještě postupují? Neměl by si to schovat, až začnou opravdu prohrávat?

Je to pravda. Je však otázka, zda se toho dočká. A tak řekne, že ne. Že o bouřích v zázemí může klidně mluvit, když řekne – a chvíli s očima upřenýma na vlhkou, zešeřelou dlažbu přemítá – když řekne, že při ofenzívách mají velké ztráty. Ano! Je to logické. Velké ztráty na životech, z toho nespokojenost v zázemí, a z té zase sabotáže a stávky, v Porýní a v Prusku. A pomyslí si – poněkud smutně – zda se vlastně nedá všechno na světě zdůvodnit, jen když se přijde na to pravé.

– Fantastické, myslí si Mon, blesky boží, fantastické, dneska ty Štemovy ohromíme, vždyť ti z toho oněmí! A představí si úžas, který u nich vyvolá, a radostí začne až povykovat.

Utiší se teprve, když Rýnská ulice končí a odtud v šeru dálky zahlédne jakýsi povědomý dům.

Hospodine, zvolá, vždyť my jsme tady!

Ano, vskutku. No a... řekne s pohledem do mlhavého šera, byla tak zlá, ta cesta ulicí, byla?

Ovšem, řekne, abych nevběhl pod auto, ale copak nemám oči? Abych nevrazil do nějakého Němce? To je hloupost, to se přece ani nestává. Abych se nenachladil od nohou? Ale to si může myslit jen paní Šternová. Tak proč bych měl z ulice strach?

Ach to? Že by chtěl strážník můj občanský průkaz? Vidíš, to mě ani nenapadlo. Ale tak to nic. Ten mám v pořádku.

Že je v něm vytištěno velké J? Co má být? Copak mi může ublížit? A že mám na kabátě židovskou hvězdu? S úsměvem mávne rukou. Zabíjí smrt, hvězda svítí...

Že jsem se dříve bál, zvolá, tak to byly asi nervy!

Ale vždyť jsou v tom teď prášky, řekne Mon a on vzdychne a vrhne se do mlhavého šera směrem k známému domu.

Tu se mu Mon začne plést pod nohy a on, chtěj nechtěj, musí zpomalit krok, více si všímat lidí, a myslí si, bylo by přece jen lepší, kdyby nikoho nepotkal, aby neviděli, že k nim jde...

Tak přece strach, řekne Mon, ale on to popře.

Jen malá kalkulace, řekne a kráčí co noha nohu mine, někteří zdivočeli a pátrají, kdo u sousedů zazvoní. Uvažují, kombinují, dokud na něco nepřijdou. A když přijdou, je to svaté, zvlášť když to už někomu řekli. Kdyby mu nebylo tak lehce, myslil by si, bože, copak žijeme, abychom se navzájem hlídali? Je to snad smysl života? Přece lidé, kteří se stále špehují jako v kriminále... Ale co lidé, řekne, jde přece o Šternovy! O ty staré nepřátele, jak nacisté šíří. Jde o něho, Ottu, a o ni, Kláru Steinovou, a o Frýdu a Šimona a o jejich osmdesátiletou babičku. A o něho, pana Mundstocka, nepřítele pořádku, jak se na jedněch plakátech praví, o pana Mundstocka, který právě před chvílkou vymyslel fantazii o rozvráceném hospodářství, sabotážích a stávkách, aby jimi potěšil ubité duše Šternů, opravdu, ironie smutná k pláči, nejde na světě všechno zdůvodnit, jen když se přijde na to pravé? Ale ne! Kdyby mu nebylo tak lehce, snad by na to myslil, teď však ne. Jsou to ty prášky.

A byl jsem vlastně hloupý, řekne náhle, jak se blíží v mlze k domu, vždyť já jsem býval celý svůj život samotář! Vždyť já jsem nikam ani nešel! Občas do kina, na procházku, a na to své místo, kam jsem chodil denně, to byl kromě Šternů celý můj život.

Na místo, kam chodil denně, to tedy samotář nebyl, řekne Mon, v té Hlavovce byl pečený vařený... ale tu, jak to řekne, on se převelmi smutně usměje.

Ale kdež, vždyť to vůbec není pravda, to na Hlavovku nemyslím. Pánové mě zvali, abych přišel mezi ně, to je pravda, ten inženýr Fuchs fabrikant, ten Muneles primář, ten Fleissig... abych poseděl, přečetl noviny, abych si zahrál biliár... Ale jestli jsem tam byl za celý svůj život třikrát... A biliár? Vždyť ani nevím, jak se to hraje...

Vidí, že došel před Šternův dům. Za jeho zády se mihl nějaký vy zábly holohlavý stín.

– Zdivočelý, šeptá Mon, Korka...

– Ale ten zde nebydlí! A je listopad a tenhle má na hlavě klobouk. Jak ví, že nemá vlasy?

Ve dveřích domu se ho dotkne úzkost.

– At' žije statečnost, at' žije zázrak, šeptá Mon. Zatne rty a úzkost je opět tatam.

Na chodbě bliká modré světlo. Z rohu přízemí vyjde nějaká tlustší paní v šátku. Přejde kolem něho a vidí ho, ačkoliv dělá, že ne.

– Smůla, šeptá Mon, ale to nic. Může si říci, že ji nepotkal. Zrovna jako s těmi transporty, co nejezdí do Lodže, jak jim bude za chvíli tvrdit...

Může to být správcová a ty nebývají zlé, uvažuje, ty obvykle mají Němců plné zuby. Záleží, jak v kterém domě. Měl by se Šternů zeptat. Příležitostně, na tlustou paní v šátku, kterou potkal.

Do schodů jde co nejrychleji, ale nepotká už nikoho. Ve třetím patře je na jedné dveřích vizitka: Otto Stern.

– Ale jen aby, vykřikne Mon, ty prášky vydržely do konce!

– Aby nepřestaly působit uprostřed! Mávne rukou a trochu mu zvlhne čelo. Ale hned oschne.

Ještě než překročil práh jejich bytu, zodpověděli to, nač se pro jistotu přece jen ihned otázel.

Že tlustá paní v šátku z přízemí je vdova Emila Taussigová, která zítra ráno odjíždí do Lodže...

„TAK VIDÍTE,“ ŘEKL ZASMUŠILE, SEDEŽ POD skomírajícím lustrem uprostřed rodiny šternovy, „taková je situace. Do jara příštího roku.“ A vyřknuv to, pomyslně si, pěkný řečnický výkon, nejlepší, jaký jsem tu kdy podal, ať mě Hospodin netrestá. A dodal: „To je nejčistší pravda.“

Strach ho nepřemáhal. Jeho zasmušilost se zrodila ve chvíli, kdy je spatřil v této jídelničce, viděl je tu sedět v dojemné družnosti a lásce, ale tísně nebo skleslosti necítil. To, že se neodvážil pohlédnout jim do očí, způsobila neobvyklá jistota, s níž mluvil, to, že velikost této jistoty udivila i jeho samého. Čekal, kdo z rodiny se ujme slova a co řekne, s hlavou skloněnou, ale klidný.

První se ozval hlas, vroubený bílým krajkovým starodávného čepce.

„Slovutný pane Mundstock,“ pronesl ten hlas slavnostně, jako by začínal trůnní řeč, a pohled toho hlasu se nad hlavami přítomných jen vznášel, „já jsem stará jedenaosmdesát let. Ale tohle, co oni, říkám já tady těm kolem už tři roky. Oni?“ Stiskla opěradla sametové židle, v které seděla, natočila hlavu a řekla: „Doporučuju jim, aby se po nich rozhlídli. Spatří čtyři. Ale měli by vědět, kdo to jsou. Do jaké společnosti přišli, když překročili práh těchto dveří...“ Všichni na ni pohlédli s bezradnými výrazy v tváři. „Tohle, jak je tady vidí, pane Mundstock,“ ukázala, opisujíc rukou široký oblouk, „to už nejsou ti, jak je znávali dřív, tohle jsou už úplně jiní lidi. A teď, když vědí, s kým mají čest, pochopí, proč jsem ochořela. V téhle rodině, ať se kouknou, kam chtějí, je všechno ve znamení fantazie. Tady pláče pravda v koutě, a když už sem s ní jednou přišli, tak vezmou na vědomí, že přeukrutně splácou, a až budou odsud odcházet, budou bédovat, že se sem vůbec vypravili. Tihle totiž ztratili rozum a věří všemu zrovna naopak.“

Když jim řeknou, že tenhle stůl je kulatý,“ pokračovala, aniž se dala přerušit, „budou věřit, že je rohatý. Když jim poví, že tady hoří světlo, budou říkat, že je tady tma. A vrchol všeho, ať nás Hospodin netrestá, že věří plakátům, co visí dole u kina...“

„Ale plakátům u kina přece ne,⁴“ vybuchla teď paní Šternová, prudce trhnuvši hlavou, „tak dalece ví každý, že je to propaganda. Ale zprávy z front! Ty! Vítězství, vítězství,“ volala a zdvihala ruce, „vítězství, porážka nikde. Nebo jste slyšel, že taky porážka?“ vykřikla a oči jí zakroužily kolem jeho hlavy, „slyšel jste? Slyšel?“ Když zasmušile mlčel, řekla: „Vidíte! A já vám teď něco povím: My nikam nepojedeme!“

Všichni na ni udiveně hleděli.

„No nikam, říkám to snad česky, protože my ani ne-zdvihneme kufr. My nevyjdeme na ulici. Nás to totiž umoří v tomhle bytě... Čtete noviny? Píší tam lži,“ mávla rychle rukou, „ale vymýšlet si dobytý města, to nejde. Postupují a vyhrávají. Všechno se před nimi třese a vzdává. Armády se před nimi hrouť jako ze sirek. Podívejte se někdy na mapu a řekněte mi, kde ještě ten svůj prapor

nevztyčili. No řekněte, jestli víte, já bych to ráda slyšela! Ale lidi to holt tak neprožívaj. Když to čtou v novinách nebo slyší, mávnou rukou a věří si dál. Mají recht, já jim tu jejich víru neberu. Ale nám jde o život! O život.”“ vykřikla a chytla se za hlavu, „jestlipak se nám chce ještě dneska někdo divit, že nám povolují nervy, jestlipak by se někdo opovážil třást nad námi hlavou, kdybysme se zbláznili, povězte, jestli ano, tohle přece není žádná maličkost, Kriste pane, já to chci slyšet!“

A když se nikdo neozval, řekla:

„Kdepak babi, ta to tak neprožívá.“

A dala se do pláče.

„Tak vidějí, co křičí, neprožívá,⁴ zvolala babička. „Hospodine všemohoucí, kéž bys nás neslyšel! Kéž bys nás nikdy nepotrestal za naše rouhavé řeči.“ A zmlkla a zvedla svou vrásčitou tvář, vroubenou bílým krajkovím, někam ke stropu.

Ve zlomku mrtvého ticha, které přišlo, se ozval hlas z druhého konce stolu.

„Máma si pořád myslí, že už je s náma konec. Ona se už pořád vidí v nějakým koncentráku. Ale oni přece do jara prohrajou a my už nikam nepojedem, vid'te!“

Když mluvila paní Šternová, myslil si, jaké štěstí, že nečte noviny. Když babička volala nebe, cítil, jako by ze stropu hrozil varovný prst. Ale teď, když promluvil Šimon, to bylo hrozné. Odevzdaně na něho hleděl z druhé strany stolu svýma velkýma černýma očima, očima, v nichž nebylo ani stínku pochybnosti o pravdivosti jeho slov, a jemu se zdálo, jako by utišující prášky přestávaly působit... A Otto, Otto pořád jen seděl a klopil oči a neřekl vlastně dosud jediného slova. A Frýda? Hlavu skláněla nad stolem a hleděla do ubrusu, její dlouhé černé vlasy jí splývaly do tváří: vypadala, jako by jí duše odletěla z těla. Bezděčně pohlédl k oknu. Viselo v něm zatemnění z kusu černého papíru. Světlo lustru, skomírající nad jeho hlavou, se na té ploše ztrácelo, jako by tam dohořelo za mrtvé duše. Snad ten pocit končícího vlivu prášků, vyvolaný bezmezností Šimonovy důvěry, byl jen chvilkový klam. Něco se v něm vzdulo a toto „něco“ mu náhle velmi neúprosně vnuklo, že jeho smutné poslání tady zdaleka nekončí. Že je jeho povinností, aby se ještě držel. A řekl si v duchu, pro lásku boží, a pak, pokývnuv prošedlou hlavou, řekl:

„Prohraje!“

Tím byl dán povel k další řeči.

„Prohraje, řeknete,“ vyjela paní Šternová, „ale kdy! Kdy! Vždyť mu to zatím pořád hraje!“ Pak podotkla: „Copak nevidíte zázemí?“

V té chvíli poznal, že mu nezbývá, než aby vyšel s tím svým pomyslem o rozvratu. S tím o Porýní a Prusku.

„Tak v zázemí je, chvála bohu, rozvrat,“ řekl. „Vy nic nevíte o Porýní a

Prusku?“

Předpokládal, že se na něho vrhnou s dotazy a zasypou ho ze všech stran, ale kupodivu se stalo něco jiného. Šimon vyskočil ze židle a byl celý rozrušený. Paní Šternová se mlčky zachvěla. Babiččina tvář pod čepcem však nápadně zchladla.

„Ale víme, pane Mundstock, víme,“ prohlásila nápadně chladným tónem, „sdělila jsem jim to předevčírem. Donesla jsem jim to od Báckrů. V Porýní a Prusku je rozvrat. Tak teď se na ně kouknou,“ hodila rukou k přítomným a odvrátila oči k oknu.

Zatajil se mu dech. Báckrovi, blesklo mu hlavou, kdo by si to byl o nich myslil, taková pravdomluvná ortodoxní rodina! A že je napadlo totéž? Rozvrat v Porýní a Prusku? Náhle si pomyslně, zdali na tom vsutku něco není... Ale dřív než mohl promluvit, ozvala se paní Šternová.

„Rozvrat v Porýní a Prusku, já vím. Jen jestli na tom vsutku něco je!“

„To máš recht! Jen jestli na tom vsutku něco je,“ odsekla babička; a obracejíc k němu hlavu, řekla:

„Vědí, proč jí tohle vyšlo z krku. Protože o rozvratu nečte v novinách. Protože ona má u kina ty své plakáty. Protože na těch to vsutku není...“

Šimon se zasmál a řekl „Sieg heil“ a podíval se na něho, co tomu říká.

Dřív než mohl z té jeho důvěry pocítit nové zneklidnění, paní Šternová řekla:

„Víte, pane Mundstock, když s tímhle přišla od Báckrů... já jsem si musela představit, jako by něco neklapalo. Napadlo mě, jestli to není lež. No řekněte sám, v tyhle době rozvrat. Copak je to možný?“

Zeptal se v divné předtuše, co...

„No, když přece vyhrávají!“

Bezděčně si sáhl na čelo. Přesně tak ho to napadlo, když sem před chvílí spěchal. Věděl, že bude opakovat svá vlastní slova přesně tak, jak si je říkal u parku. Vydechl vzrušeně:

„To máte tak, paní Šternová. Oni sice vyhrávají, ale musíte vzít v úvahu, jaké mají při ofenzívách ztráty! Ztráty na lidských životech. Proto se bouří!“

Ale to, co nyní pronesla babička, ho téměř poděsilo. Řekla:

„Tak vidějí, pane Mundstock, a tohle jsem jim řekla taky. Báckrovi sdělili, že ztráty na životech překračují milión. Civilní to ví a mají toho dost. A Báckrovi mají zprávy dobré. Poslouchají cizinu. Ale to se nikde nesmí říkat...“ dodala jako pro sebe.

Byl jako u vidění.

Poznal, že je paní Šternová neschopna cokoliv říci, polykala pootevřenými ústy naprázdno a její oči lehce kroužily kolem jeho hlavy. Zhlédl babičku, jak se v židli chladně a vítězně usmívá vráscitou, bílými krajkami vroubenou tváří, nažloutlou od skomírajícího lustru, a napadlo ho, ta stará nebohá, usmívá se jako v

rakvi. Pak viděl Šimona, jak se na něho z druhé strany stolu vděčně dívá, jak mu v očích skákají malinké jiskřičky, jak říká něco, jako že věděl hned, že je to pravda, když s tím babi přišla. A viděl Frýdu v jejích černých, rozpuštěných vlasech, z nichž se vznášela slabá rezedová vůně, a ta teď dokonce i oči zvedla od ubrusu a trochu na něho zpod víček pohlédla, ale velmi plaše, zdálo se mu, že po celou dobu poslouchala, i když přitom zřejmě nepřestala myslet na jednoho jediného člověka... A Otto... Viděl, že se Otto konečně chystá promluvit, a tu cítil, že co řekne Otto, rozhodne. Že jeho slova rozhodnou, zdali je přesvědčil anebo prohrál.

„Theo má pravdu,“ řekl ponuře. „Je tomu tak. Teď jen ještě pár měsíců vydržet.“

Když hodiny odbíjely celou, Frýda si začala rovnat vlasy a konečně se i zvedla. Stoupla si vedle stolu se sklopenýma očima a připaženýma rukama jako chovanka v internátu. Paní Šternová zdvihla obočí a pak řekla, aby šla do kuchyně chystat tu ubohou večeři... Zakývala hlavou a šla. Sotva za sebou zavřela dveře, paní Šternová vzdychla:

„A naše Frýda! Ona je pořád jako náměsíčná.“

„Vona má nějaký mouchy,“ řekl Šimon z konce stolu, ale paní Šternová se na něho utrhla a on se uculil a sklopil oči.

„Tak to mají tak, pane Mundstock,“ ujala se slova babička a on věděl, že teď přišla chvíle, aby se dozvěděl o Frýdině inženýrovi. Ale zdálo se mu, že tuší ještě víc. Obsah! Že se s ní asi rozešel pro její nearijský původ, jak se říká... Najednou ho přepadla strašná zvědavost, zdali to bude tak, jak si myslí. Dotkl se rukou čela, aby se ujistil, že bdí.

„To mají tak, pane Mundstock,“ řekla babička. „Pan inženýr řekl naší Frýdě, že by bylo lepší, aby se rozešli. Vědí, pro ten její nearijský původ, jak se říká...“

Jako v páře viděl Šimona, jak na něho přes stůl pokyvuje hlavou, že je to pravda, zároveň jak se očima táže, co tomu říká, snad, co to vůbec znamená. Jako v šeru viděl paní Šternovou, jak na něho strnule hledí a mlčí. A jakoby v mlze Ottu. Seděl jako zařezaný a smutně se odvracel k oknu k černému zatemnění.

„Měl k ní delší projev, ve kterém ukázal, že by ji sňatkem nespasil a sebe přivedl do maléru,“ pokračovala babička. „Jinak by to bylo, říkal, kdyby ji sňatkem spasil. To by se byl k nám dostavil a žádal nás o její ruku. Kráčel by s ní vzhůru k oltáři. Ale takhle, jak je to dnes, se to vylučuje. Tak to je tedy s naší Frýdl.“

Tak to je tedy s Frýdou, probíral se z mrákot, úplně tak, jak si to před chvílí myslil. A Frýda je z toho, chudák, jak náměsíčná.

„A Frýda je z toho náměsíčná,“ řekl strnule. „Má mouchy,“ řekl Šimon.

A babička řekla:

„Pan Mundstock bohužel úplně uhodl.“

A babiččiny oči uprostřed kraje zamžikaly a paní Šternová na něho pohlédla, jako by tonula a chytala se stébla, a tu se na něho podíval i Otto, odvrátiv se od zatemnění, zkormouceně a jako by se styděl. Ale Šimon na něho hleděl jasnými očima, pln důvěry.

Kývl hlavou a vzdychl.

„Je to smutné, je to smutné, že se s ní rozešel kvůli původu,“ řekl.

„Je to smutné,“ řekl pojednou změněným hlasem, neboť náhle cítil, že se v něm opět vzmáhá nějaká síla, a rozhlédl se. „Když se stalo, stalo se,“ řekl a znovu se rozhlédl, „nemůžete čekat, že je každý člověk zlatý. Ten inženýr má třeba strach.“

Vtom mu blesklo hlavou, že ho ani osobně nezná a viní ho ze strachu, možná mu křivdí.

„Možná, že mu křivdím,“ dodal rychle, „ať mi odpustí. Možná, že ho ovlivnila jeho rodina.“

A tu babička zvolala:

„Pane Mundstock, bohužel, jako by to někde četli. To jí sám řekl. Že jsou proti svatbě jeho rodiče.“

Paní Šternová podotkla, že alespoň to tvrdí, a Otto se opět odvrátil k oknu.

„No tak vidíte,“ pokračoval velmi udiven, „tak toho pak ani nelitujte. Kdo ví, do jaké rodiny by se byla Frýda dostala. Ani nevíte, k čemu je ten rozchod dobrý.“

„Já bych si z toho taky nic nedělal,“ řekl Šimon a podepřel si bradu o dlaň.

„Ale ty bud zticha, prosím tě,“ okřikla ho paní Šternová, „kdyby to potkalo tebe!“

„Mě by to nepotkalo,“ řekl Šimon a usmál se na něho.

A on vtom dostal pozoruhodný nápad.

„Jak vidím,“ řekl vzrušeně, „musí zde běžet o dvě věci.“

Pohlédli na něho plni očekávání, dokonce i Otto, že se až trochu zastyděl. Ale klidu mu to neubralo. Řekl:

„Za první. Pan inženýr se velmi zmýlil, že se Frýda nezachrání. Ovšem, nezachrání ji on, ale konec války a ten bude, jak jsem řekl, do jara. To je za první. A za druhé? Za druhé, co do té doby s Frýdou. Jak ji vytrhnout z deprese.“

Ulpívali na něm pohledy, čtyři páry očí, a on cítil, že je začíná ovládat. Jako by se pojednou vracel do dřívějších šťastnějších let, kdy vedle v kuchyni paní Šternová smažila řízky a Šimon se jí pletl pod nohama se sešitkem poštovních známek. Jako by okno bylo dokořán a za ním zářilo nedělní dopolední slunce. Měl pocit, jako by v něm začínalo cosi zeleného klíčit, jako by vstával z mrtvých, on, minulý pan Theodor Mundstock. V tom zlomku vteřiny, kdy ho to obestřelo, projela mu hlavou představa prášků, které spolkl, a současně s tím, jak si uvědomil jejich skvělý účinek, ozval se v něm jakýsi mechanismus, který mu vnukal, že tyto prášky nejsou jedinou příčinou dobrého myšlení, jež právě před

nimi rozprostírá. Ale na úvahy nebyl čas. Pomyslel si, ještě se informovat, jak je s Šimonem, a karty, a je všechno dobré. Vrátil se k těm kolem stolu. Cítil, že je začíná ovládat.

„Já bych navrhl jednu věc,“ řekl po chvíli předstíraného zamyšlení. „Já bych navrhl toto...“

Pak jim to začal vykládat.

„Je známo,“ řekl, „že všechno na světě časem přebolí. I ty nejsmutnější věci, které člověka potkají, časem ztratí svou, jak se říká, příchut' smutku, takže už nepadne do duše člověka ani kapka žalu...“ Trochu se zarazil, neboť si vzpomněl, že ho cestou k nim napadlo zeptat se na Ruth Krausovou, a kapka žalu mu padla do duše, ba víc než pouhá jediná kapka, ale cosi v jeho nitru jako by ji rychle setřelo, mluvil dál. „Také Frýda na svůj smutek časem zapomene,“ pokračoval, dívaje se jim klidně do očí. „Ona se prostě seznámí s jiným a vdá se. Vždyť ta jejich Frýda by jich mohla mít deset.“

Věděl, že tohle je pravda, neboť sám měl Frýdu za velmi hezkou. Nikdy o ní neměl nejmenší pochyby. Cítil, jak s ním všichni tajně souhlasí. Babička chtěla promluvit a také paní Šternová, to jen Šimon se významně šklebil a koulel očima a také Otto stále mlčel, a tak si vymohl, že ho nepřerušily.

„Je třeba,“ řekl, „aby Frýda přečkala tuto nejhorší dobu. Dobu, než zapomene. A pak je vyhráno.“

„To je moje řeč,“ vpadla nyní paní Šternová. „Neříkáte, že do jara příštího roku?“

Nepostřehl ironický přízvuk v jejím hlase.

„Pár měsíců, snad jen týdnů,“ odvětil. „A k tomu, aby to přečkala, jí musíme pomoci. Prostě, nenásilný přechod.“

Všichni začali souhlasit, i paní Šternová. Ale dívali se na něho dost nechápavě, takže se mu zdálo, jako by souhlasili předem... Řekl:

„Dělejte před Frýdou, jako že ten inženýr má pravdu a smýšlí o ní dobře. Když jí to dokážete namluvit, tak jí to pomůže, protože jeho odchod jí bude méně bolet. To se dá pochopit. Méně bolet, protože uvidí, že inženýr má vlastně pravdu, že s ní nesmýšlí zle. No a aby viděla ještě víc a ještě méně jí to bolelo, řekněte jí, že chce na ni čekat. Řekněte jí třeba, že jste s ním mluvili mezi čtyřma očima. A to ji vzpamatuje úplně. Pozná, že se v něm vůbec nezklamala.“

„Ale pane Mundstock, on přece...“ „namítla teď paní

Šternová, ale babička mávla rukou. V pohybu staré paní bylo nesmlouvavé přání, aby byla zticha. Že on přece ví, co říká.

„Ale on přece, říkáte,“ odvětil s úsměvem k paní domu, „to je přece úplně jedno, co on... V tom právě vězí, co vám radím. Co jsem řekl? Že za pár měsíců, snad týdnů, to Frýdu přebolí a bude z toho venku...“

„A co jestli ne, pane Mundstock, ona je dost citlivá...“ řekla teď hlasitěji paní Šternová.

„Ale nech toho, Klára, počkej přece,“ vykřikla babička, „ty pořád jenom něco máš. Tady to, pane Mundstock, viděj.“

Jen všechno naopak. Řeknou bílý, a ona vykřikne černý. Řeknou černý, a ona bílý. Kdepak u nás, pane Mundstock! To je všechno samá fantazie. Líbej prosím...“

„Ať je citlivá nebo ne, to s tím vůbec nemá co dělat. Ona bude z toho venku, protože bude klidná. Bude klidná, protože jí povíte, co jsem vám radil. A protože bude klidná, za pár měsíců, snad týdnů, zapomene. No a tak to je pro tuto první dobu. A až zase přijdou normální poměry...“

„...no právě to chci slyšet,“ vpadla teď dost hlasitě paní Šternová, „co pak. Půjde k inženýru, a...“

„Až zase přijdou normální poměry,“ přerušil ji s úsměvem, „k inženýru nepůjde, neboť si na inženýra ani nevzpomene. Jak by si totiž mohla vzpomenout, když víte, že zapoměla? Mám vám to vykládat znova? Tak vidíte. Vzpomene-U přece, tak to už bude mít všechno jinou příchuť. Trápit se tím nebude. Bude vyhráno. To je úloha času v těchto bolestných případech, to já moc dobře znám,“ řekl a opět si připomněl, že mu přišlo na mysl zeptat se na Ruth Krausovou, a víc než jedna kapka žalu mu padla do duše. „Nenásilný, bezbolestný přechod,“ dodal přesvědčivě.

A pak náhle, dřív než mohl někdo promluvit, řekl:

„To je takový *po-stup*...“

V té chvíli jako by se opět něco v panu Theodoru Mundstockovi hnulo. V tom okamžiku, jak vyřkl to jediné, zcela všední a obyčejné slovo. Neviděl babičku, jak kývá hlavou a usmívá se, neslyšel mluvit paní Šternovou o něčem, co do sebe úžasně zapadá, jako by to byl nějaký zázračný přístroj, neviděl, neslyšel, něco se v něm hnulo. To utišující prášky vyvolat nemohly. To nebyl přece klid, nýbrž pohyb. Něco zeleného klíčilo v jeho vědomí. Opět ten mechanismus v nitru, který v něm musil být dávno předtím, než sem vůbec šel. Něco, co v něm bylo už v minulosti a na co v posledních letech zapomněl, a teď ožilo a nadzdvihlo se tím jediným a zcela všedním, obyčejným slovem. Napadlo ho, zda to nesouvisí s oním prazvláštním pocitem naděje, který předevčírem večer zažil na lůžku, ale jako před chvílí, i teď se musil spokojit s mlhavou představou a zážitkem, domyslet to nemohl. Seděl u Šternů v malé jídelničce pod skomírajícím lustrem, střed pozornosti celé rodiny, která mu nedovolila, aby se tady zamýšlel nad tajemnými pohyby a klíčením svého podivného nitra.

„A že by si měla dát ustříhat vlasy,“ řekl náhle Šimon, „ona je bude mít za chvíli na zem jako ta Eva na tom obrázku, když je pánbůh vyháněl z ráje. Já bych

šel, bejt na jejím místě, k Lukšovi.“

„Archanděl,“ opravila ho babička, a paní Šternová mu chtěla dát pohlavek, ale ruka jí uvízla uprostřed vzduchu. Otevřely se dveře a vešla Frýda s talíři, všichni zmlkli.

„Tu je ta ubohá večere, pane Mundstock,“ řekla rychle, ale nápadně nadšeně paní Šternová. A babička zaplesala:

„Tak se na to, pane Mundstock, příliš nedívají. To vědí, dneska.“

A po večeři přišly na řadu karty. Malý balíček, zabalený do starých novin, se octl na sklizeném stole, ve skomírajícím, nažloutlém světle lustru. Viděl dobře, jak jsou nedočkaví, viděl dobře jejich šeré, bledé tváře. Snad jediný Otto byl klidný, ten se teď dokonce mírně usmíval. Usmíval se také. Ovšem, proč ne. Karty přece byla ta nejpošetilejší věc, kterou ve svém životě dělal. Od doby, kdy potkal cikánku. Věděl, že po všech těch předchozích úspěších už rozhodně neztroskotá. Vždyť ty karty byly zcela v jeho rukou...

Dali přednost babičce, ačkoliv se přitom musili hrozně zapírat. I Frýda, která byla stále smutná a skleslá. Ale co naplat, vždyť i v dopise stálo, že karty hlavně babička. A pak, bylo jí osmdesát. Když si dvakrát sejmula, stáli už všichni kolem něho, vykládače, nalhávače. Jen Otto seděl dál na své židli a mlčel. Jen Šimon klečel na své židli na druhé straně stolu s hlavou podepřenou o ruce a patami na opěradle a díval se velikýma zářícíma očima. Hltal každý babiččin pohyb. A babičce padl žaludský svršek, kulová desítka a žaludské eso.

Vydechla, eso, ta nestvůra v kůži, a pohlédla na něho úzkostně.

„Eso,“ vydechl, „tak to by tedy nebylo zlé. Znamená, že se vám dostane cti. Znamená důstojnost. A tato kulová desítka je nečekaná radost.“

„A co ten žaludský panáček,“ optala se.

„Tak to je ve vaší blízkosti nějaký muž!“

Šimon vypísl. „Babi se bude vdávat! To bude psina!“

Hned se všichni na něho sesypali jako vrány, ale nic ve zlém. Všechny asi napadlo totéž. Na zlomek vteřiny zavládlo pokojem veselí. Jen Frýda nápadně zesmutněla, cítil to a v tu chvíli to cítili i oni, protože hned zmlkli.

„Je to nějaký zachránce,“ řekl, ale hned dodal, „arijský,“ aby si snad nemyslili, že míní sebe.

A tu paní Šternová zvolala:

„Pan Kopyto!“

A ostatní se přidali.

„Pan Kopyto, pan Kopyto, kdo jiný!“

Vlastně, přidala se jen babička, Šimon a Frýda, ta to jméno jenom zašeptala.

Otto seděl a mlčel.

Pomyslel si, co je to za divné jméno a kdo to vůbec je.

„Pan Kopyto, toho oni neznají. To je jeden známý od Báckrů,“ řekla babička.

„Je to nějaký bááádatel, překládá z jazyka německého,“ zasmál se Šimon.

„Germanist a sběratel, vědí,“ řekla babička.

„Nosí velký brejle a má hluboký hlas. Prý měl krční operaci,“ řekla paní Šternová. „Báckrovi si k němu dají schovat nějaké věci...“

„Totiž, kdyby musili s transportem,“ dopověděla babička.

„To je zbytečný.“

„A nám taky řekl, že nám něco sková, kdyby to přišlo,“ prohlásil Šimon. „On když mluví, chrápe.“

„Tak vidějí, uhodli výtečně,“ zamlouvala babička vnukova slova, „všechno jako by tušili. Líbej ještě trochu vcelku.“

„Trochu vcelku,“ řekl, „tak pak je to takhle: muž vám přinese radostnou zprávu, která vás potěší. A dostane se vám těch velkých poct. Ještě tři karty...“

A když si vybrala a obrátil je, nebylo na nich opět nic jiného než další žaludy a kule.

„Tak vy se dočkáte velmi vysokého věku...“

Pak přišla Frýda.

Když vybírala karty, všiml si, že se chvěje.

Z jejích karet vyčetl, že se pro něco velice trápí a že je to nejspíš záležitost srdce. Viděl, že strnula. Ale kupodivu, strnutí cítil i u samotné paní Šternové. A kupodivu, i u babičky. Napadlo ho, zda se nezbláznili, a bezděčně si hmátl na čelo... Ale ten červený svršek, na kterého myslí, pokračoval s gestem, které si pamatoval ještě od Váhu, to s ní špatně nemyslí. Má své dobré plány. Ale zatím musí přinést, jak se říká, malou oběť. Něco jako krátkodobé odloučení. Ale potrvá to kratičko a všechno se k dobrému obrátí... Cítil, jak se všem ulevilo, jako by z nich spadla veliká tíha. Paní Šternová s babičkou si dokonce velmi oddychly, v duchu kroutil hlavou... Když chtěla vědět, jak dlouho, dal si vytáhnout ještě jednu kartu. A dřív než na ni pohlédl, řekl: „Asi čtyři měsíce. Do jara...“

A tu paní Šternová vykřikla, až světlo lustru v jeho očích zamžikalo: „Pane Mundstock, úplně jste se strefil. Tohle je přece její případ,“ zvolala a dívala se na něho vyjeveně.

A babička z vysoké sametové židle zvolala:

„Pane Mundstock, tohle je úplně její případ, jak je možný, že to tak všechno uhodnou!“

A Šimon vyhodil ruce ke stropu, vypískl a vtom spadl s židlí po zádech na zem.

„Vidíš, ty janku,“ vykřikla paní Šternová, „já bych ti dala facku a nechala tě ležet,“ ale on se smál i na zemi.

Přešel ho slabý mráz. Napadlo ho, že se ti lidé musili určitě zbláznit. Ale ze Šimona se náhle musil rozesmát, a jak se smál, uvědomil si, že se takhle opravdově nesmál už dlouho, snad tři roky, snad ještě déle. Ten smích mu připadal jako nějaká lahodná očišťující koupel, uvolňující a osvobozující, a jako by přitom cítil na své kůži cosi barevného, růžovost... Vyskočil z židle a pak chytil Šimona za ruce a táhl ho se země na nohy, aby stál, a oba se přitom velice smáli. Blesko mu hlavou, že měl potkat Šimona v Havelské, ale smál se, kupodivu, dál...

A smála se i paní Šternová a babička.

Jen Otto seděl, neříkal nic a mlčel.

A tu Frýda zatřásla hlavou a rozplakala se.

Když ji konečně uklidnili, mohla přijít na řadu paní Šternová.

Poznal na ní, že netrpělivostí jen hoří.

Ale v poslední chvíli se k ní naklonil Šimon a něco jí šeptal.

„No tak se zeptej,“ vybídla ho a podívala se na něho, pana Mundstocka.

„Ale nic,“ prohodil Šimon, „já jsem jen chtěl vědět, jestli ještě máte toho kohoutka...“

„Slípku,“ odvětil s úsměvem, „ještě ji mám...“

„Ježíši Kriste, já jsem myslila, že to byl holub!“ vykřikla paní Šternová, „neříkal jste nám jednou, že spadl v zimě se střechy a vy jste ho sebral, aby nezmrzl? Ježíši Kriste,“ chytila se za hlavu...

Ale ta řeč přece byla rychle zamluvena, neboť paní Šternová netrpělivostí jen plála.

Vyšel jí třípokojový byt, radost z dětí a velké peníze. Velké peníze! Věděl totiž, že ho Otto o výklad karet nepožádá a paní Šternová je poslední. A tak velké peníze musily vyjít jí. Ale předtím vyšlo také trochu neklidu a strastí. To zdůvodnil velmi prostě.

„Jak by ne,“ řekl přesvědčivě, „v téhle ukrutné době. To jinak není myslitelné. Karty přece nelžou.“

Když opouštěl jídelnu, napadla ho z ničeho nic Ruth Krausová. Měl matný dojem, že se na ni vůbec neptal... Na pana Vorjahrena – měl dojem – se ptal, ale o tom nic nevěděli. Znali ho jenom podle jména... Ale co věděl přesně, se týkalo jeho představ krásy, jasu, růžovosti, těch jeho starých dobrých vlídných předsevzetí. Jim pomohl řečí, Frýdě tamtím, ale jak Šimonovi? Vzpomněl si, odkázat mu něco, nejde. Ani na Kašpárka s ním nesmím, je ostatně na to příliš dospělý, a do zoologické zahrady také ne. Také mu už nemohu nosit poštovní známky. Nemohu už ani dbát na jeho prospěch, vždyť ho ze školy, chudáka

chlapce, vyloučili. Co vlastně mohu a čeho by mu teď bylo nejvíce třeba? Před zrakem se mu mihla černá bota a figurky z křehkého porculánu, ale byl to jen mžik. Ne, ne, ani zdání, usmál se... V okamžiku, kdy v předsíni bral z věšáku kabát, pokusil se letmo říci paní domu, že by si příště měli více promluvit o Šimonovi, a paní Šternová pohlédla na něho za ta slova velmi vděčně...

Když se s nimi loučil, viděl jejich spokojené tváře. Bylo mu jich líto, ale nic si nevyčítal. Věděl, že dnes budou spát klidněji, chudáci, u nichž pravda pláče v koutě. Bylo mu jich líto. A přece, i on sám se teď cítil nezvykle povznesen.

„Vy holt jste takový klidný člověk, pane Mundstock, vy se ani nic nebojíte,“ řekla mu na rozchodnou paní domu, „kdyby vás člověk neznal, myslil by si, že vás nic nemůže trápit. Dobře se smějete a všechno znáte nejlíp ze všech Udí. Jen byste se měl zrekreovat na těle. Copak jste zapomněl, že k člověku patří taky tělo? Ta bledost,“ zatřepala dlaněmi před svým stejně bledým obličejem, „nespíte snad dobře?“

Šimon, nakláněje se přes zábradlí schodiště, mával na něho, ještě když v polotmě sestupoval dolů.

„Abys nepřepadl,“ slyšel paní Šternovou spokojeně napomínat.

V přízemí domu tiše minul dveře paní Emily Taussigové, vdovy, která zítra jede do koncentráku.

Když vyšel na ulici, zaslechl vedle sebe kroky a něčí hlas. Trhl sebou a spatřil Mona.

– Vydržely vskutku, šeptal, byl to skutečný zázrak. Škoda, že byly poslední. Kdyby byl vzal jen jeden, mohly mu dva zůstat napříště.

Náhle lapne po vzduchu a začne se třást a chvět.

– Co je, co je, šeptá Mon, ale sám lapá po vzduchu a třese se a chvěje právě tak.

Ach ano, přestávají působit. Ale to je už jedno... A se strachem se vrhá zatemněnou, vlhkem a mlhou prosáklou ulicí, aby byl co nejdříve doma. V hlavě má tisíce myšlenek, z nichž žádnou nedokáže pevně sevřít. Jeho strach začíná být příliš silný, než aby mohl na něco myslit. V hlavě má tisíce myšlenek, a přece prázdno. Jen když spěchá podél keřů u parku, bleskne mu vědomím jedna jasnější věta, kterou u Šternů mimochodem řekl: „To je takový postup.“ Ale strachem na ni zapomene dřív, než udělá krok.

Domů se dostal šťastně.

Cítil veliký neklid, ale žaludek se mu nezvedl.

Když si sedl na pohovku, kterou chtěl zakrátko proměnit v postel, přišlo mu velmi podivné, jak se to vlastně stalo, že u těch Šternů všechno tak předem uhodl.

Pak u sousedů Čížků tloukly hodiny sedmou.

A tu ho pojednou napadlo, není-li jasnovidný.

TU NOC SE MU ZDÁLO, ŽE TMA KOLEM JEHO POSTELE má jakýsi nezvykle červený nádech. Cítil horkost, a tak načervenalost tmy přičítal vlastní zvýšené teplotě. Nachladil jsem se, jak jsem šel ke Sternům, přemítal, je listopad a já jsem se nachladil. Ale věděl, že se nenachladil. Je to z prášků, jistě to mám z prášků, přemítal. Ale věděl, že to není ani z prášků. Pravou příčinu horečky slaboulince tušil a mnoho naděje, že mu nepronikne k vědomí, v něm nebylo.

Jasnovidný!

Byl to otřesný objev.

Vzpomínal si, že někde slyšel, že prý takové případy jsou, ale vyskytují se v přírodě velmi vzácně. Kde to slyšel, nevěděl. Pochyboval, že by to bylo u řeky Váhu, obyčejná cikánka by jistě takové vědomosti neměla. Snažil se rozpomenout, zdali tím netrpěl již dříve. Nevzpomněl si. Ale lidé to v něm zřejmě tušili. Tím se dalo vysvětlit, proč ho zastavovali a vyptávali se na nejrůznější věci. Kdyby byl potkal pana Vorjahrena, jistě by ho zastavil i on. Ale to všechno nebylo to pravé. Otřesnost případu spočívala v tom, že se to u něho projevilo, kdy se toho člověk nejméně nadál: v době, kdy začíná nejstrašnější pronásledování Židů, transporty do koncentračních táborů, po měsících jeho vlastního nepopsatelného utrpení a vyčerpání... Zbývala tu strašlivá záhada, skrytá za onou věcí, a její jméno bylo účel. Účel jasnozření. To slovo se dralo do jeho myšlenek, bušilo o stěny spánků, domáhalo se vysvětlení. A pojednou by byl vykřikl,

Účel!

Cítil, že se do pokoje vrátil Mon.

Cítil jeho uřícený dech a horkost jeho těla ve všech svých údech. Cítil ho ve všech svých myšlenkách, bušil o stěny jeho spánků. Slyšel ho mluvit ve svém mozku, vykládat, vysvětlovat, ale jeho slovům se vzpíral jako kůň na opratích jezdce, který se řítí do hlubin. Tma kolem něho čím dál víc červenala a současně začala – řídnout. Byl to divoký útok, vedený na jeho rozum, spojený 8 hrůzou a fyzickou bolestí, které se stávaly nesnesitelnými. Když dostupovaly jakési hranice, za níž nebylo lze tušit nic, co by se podobalo lidskému stavu, jeho nebohý, ztýraný rozum povolil a vzdal 6e.

Jeho vědomí zaplavila povodeň a utopila všechno, co v něm mělo vztah k skutečnu. Co vyplavila na hladinu, byly zbytky, proměněné v nejpodivnější bytosti, a on poznal, oč jde.

Jeho prostřednictvím měli být zachráněni ostatní. V hodině, která nadcházela, se stal – spasitelem. Monovy oči zalily slzy. Ta myšlenka mu připadala úděsná.

On, spasitel lidstva, včetně bdí se žlutými hvězdami na šatech!

Tma v jeho pokojíku byla nepředstavitelně červená a řídká.

Ale záplava dalších myšlenek jako by ho zase trochu uklidnila, ba i 6etřela jeho slzy. Připomněl si střeďeční pocit, paprsek podivné předtuchy, že cesta naděje a

spásy pro něho i všechny je skryta v jeho vlastním nitru. Musila tu být souvislost. Předtucha naděje a 6pásy! Co cennějšího může mít zoufalec v hořkosti a tmě než předtuchu naděje a spásy? Vždyť to nejhorší, co na světě je, je ztratit naději a tušit konec. Ty myšlenky ho nejen uklidnily, ale naplnily i pocitem nečekaného štěstí. Jenže, uvědomil si, je-K spasitel, jistě se bude na něm něco žádat. Jakým výkupným bude změřena cena daru? Oči mu znovu zvlhly a horečka vystoupila. Mone, ubožáku, co ti to bylo souzeno. Být zachráncem! Bylo to hrozné... A přece se zase chvíle utišení vrátila a tu se Mon tiše vzdálil od postele, ačkoliv on cítil, že z pokojíku neodchází, že bloudí ve střehu kdesi mezi dveřmi a psacím stolem, a tu ho pak napadlo, že je-li jasnovidný, měl by vědět, jak všechno dopadne... Co bude s ním, Monem, se Šternovými (ach, ta Šimonova budoucnost, v kterou tolik doufal), s Ruth Krausovou (ale zde položit jasnou, určitou otázku se kupodivu vzepřel), s panem Vorjahrenem (zdali je ještě tady), co s Radnitzerovými, s Kolbem (zdali se léčí a u koho), s Bäckrovými, s paní domácí Hekšovou, i zdali se starý Haus nezblázní z duchů. Ano, to všechno by měl pak vědět. Zkusil o tom přemýšlet, ale nic ho nenapadlo. V tom okamžiku jako by se pod ním propadala země a nad hlavou se mu ztrácelo slunce. Celou svou bytostí volal po tom, čemu se zpočátku vzpíral a čeho se děsil. Volal po jasnovidnosti, po svém poslání, jako žíznící po kapce vody a slepec po paprsku světla, volal po udržení a zachování daru. Ale v tom stavu zoufalých proseb se posléze vynořil nový okamžik a jako by něčí ruka odhalila závoj z jisté věci, která mu v posledních proměnách zcela unikala.

Uvědomil si, že je jasnovidným a mesiášem, ale způsob, ten praktický, věcný způsob, kterým má své spasitelské poslání uskutečnit, je zahalen v jeho nitru i nadále právě tak stejně jako v minulých dnech, snad jen s tím rozdílem, že se teď zdá být více na dosah ruky a že cestu k spáse v sobě objevit a najít se stalo jeho první a nejvyšší povinností.

Chvílemi se pokoušel ji v sobě hledat, ale neobjevil nic. Chvílemi však shledával, že v tomto vnitřním dolování má prvořadou roh jakási vzpomínka na jeho minulý život, jak ho ostatně napadlo, když včera seděl u Šternů. To byl výsledek, k němuž teď dospěl, leže na postel, bývalé pohovce...

Tma kolem něho byla stále tak řídká a červená, ale on se cítil lépe a klidnější.

Najednou se mu zatočila hlava.

Dnes v sobě shledal jasnovidnost!

Mesiášství!

Jedním skokem se Mon ocitl na lůžku. A nastal zběsilý kolotoč.

Pokojík se kolem Mona točí strašnou rychlostí a jeho tma odstředivou silou řídne a červená. V děsném víru se dere osou jeho hlavy strašlivé poslání. Kolotoč běsní a Mon nařiká, běduje a úpí.

Najednou vezme za kliku a otevře dveře.

Na chodbě stojí nějaká paní. Vidí ji v červené mlze, ale kupodivu ji poznává.

„Pane Mundstock, co je? Nemí vám špatně? Vždyť já už tady tluču deset minut.“

„Pane Mundstock, proboha, co je vám, že se tak divně díváte?“

„Kriste pane! Počkejte chvíli! Já zavolám muže...“ Potom:

„Dobrý večer, pane Mundstock, tak co je, není vám špatně?“

„Počkejte, pane Mundstock, co byste dělal na chodbě, jste přece rozumný člověk, jděte klidně dovnitř, tady přede dveřmi nemůžete být, ještě nastydnete.“

Najednou jasně vidí, že sedí na své posteli a že je v pokojíku světlo od stolní lampy. Najednou cítí, že kolem jeho nohy chodí kropenatá bytůstka se žlutým zobáčkem a zvědavě si ho prohlíží. Najednou postřehne, že pan Čížek a jeho žena jsou v zelených županech a sedí na židlích u jeho stolku.

„Už je vám lépe, pane Mundstock?“ slyší, jak se paní Čížková ptá.

Cítí, že kývá hlavou, a sahá si na čelo, které má něčím obtočené.

„Tak si to už sundejte.“ A pak:

„No tak, snad to nebude nic vážného. Asi jste byl trochu vyčerpán. Ale strachu jste nám nahnal! Víte, to byly rány, jako byste bušil pěstmi do zdi...“

„Asi se vám něco zdálo a v tom snu jste vstal...“ říká klidně pan Čížek. „Pane Mundstock, nechcete si zapálit cigaretu?“

„Děkuji, pane Čížek, víte, že já nekouřím,“ může náhle odvětit a pomyslí si, že asi vypadá hrozně. A rukou učiní

/5 8/ neurčitý pohyb k noze, jako by chtěl kropenaté bytůstce, která tam stále obchází, naznačit, aby se na něho nedívala.

„Ovšem, pan Mundstock nekouří...“ odvěti paní Čížková.

„Budte rád, je to nezdravé a příděly jsou hrozné...“

„Tak co jste chtěl vědět, pane Mundstock, ptejte se, já vám to povím, jestli to ovšem budu sám vědět,“ přerušuje pan Čížek svou zenu.

„Chtěl jsem něco vědět?“ ptá se...

Pan Čížek na něho konejšivě pohlédne.

„Teď jste to přece právě říkal. Pane Mundstock, co je vám?“

„Kdy jsem to říkal?“ otáže se neklidně.

„No teď, právě před chvílí. Děkoval jste za cigaretu, že nekouříte, dával jste rukou znamení a řekl jste, že byste radši místo toho něco věděl...“

„Ach ano, už si vzpomínám.“

A po chvíli:

„Zda ty ztráty při ofenzívách jsou tak velké...“

A zda je v Porýní a Prusku rozvrat...

A zda bude opravdu do jara konec...“

A pak se mu zdá, že se úplně vzpamatoval. Zahledí se na paní Čížkovou a pana Čížka, sedící v županech u stolečku s tvářemi zpolá osvětlenými lampou a rozpačitě sledující tvora, který přešlapuje uprostřed pokojíku, a hlavou mu bleskne, vždyť já jsem zapomněl, co si ti Čížkovi vlastně myslí? Copak nemám ve svých rukou spásu? Copak nejsem... A poněkud se pokusí vzpřímit a zdvihnout hlavu...

„Jen klidně sedíte, pane Mundstock, nebo si lehněte. Ať si znovu neublížíte,“ říká paní Čížková.

A pan Čížek pozdvihne oči od tvora a začne mu vykládat.

Že cizí rozhlas hlásil, že sto tisíc Němců padlo do ruského zajetí...

Že Němce letos čeká moc zlá a krutá zima... Že už naši lidé začínají dělat sabotáže...

Hlavou mu probleskne Steiner a Knapp, ti dva Židé. Pak slyší o budoucím životě.

Všichni, ať jsme černí nebo bílí, budeme mít zase stejnou svobodu.

V té chvíli ho napadne strašlivá myšlenka. Zda snad ten pan Čížek není také jasnovidný... Vzápětí ji popře.

Je to bohapustá fantazie. Těšínská jablíčka dobrého pana Čížka...

Slyší, jak mu paní Čížková laskavě domlouvá, aby si klidně lehl, že lampu zhasnou a dveře přibouchnou. A kdyby mu bylo ještě zle, aby jen klidně zaklepal. Nemusí mít strach. Děti nevzbudí.

Pak cítí, jak mu dvě ruce tisknou ruku, slyší kroky.

A ještě hlas z předsíně.

Pak zazní klapnutí dveří, kolem něho se rozprostře tma a je opět ticho.

Náhle si uvědomí, že tma, co ho obklopuje nyní, je černá, hustá, uklidňující, jaká má v noci být, a v tu chvíli usne.

BUDOUCNOST BYLA PLNÁ HRŮZ.

Ale jakých, zatím nevěděl ani při svých jasno vidných schopnostech.

Občas potkal v domě paní domácí Hekšovou. Jakmile ho spatřila, začala tiše plakat. Z toho soudil, že hrůzy zná, ale nevyzvěděl žádné. Někde bouchly dveře, rychle si otřela oči a utekla. Ale zpravidla nebouchly a utíkal on. Navštívit Moše Hause? O tom přemýšlel, ale podruhé se k němu neodvážil. Ne proto, že Moše Haus byl chudák, který myslel na duchy, ale právě proto, že měl zprávy z obce a od něho by neprchl. Než by dospěl k dveřím z jeho bytu, zakopl by o tisíc věcí a hrůzy by zvěděl všechny. A tak se modlil, aby o nich nezvěděl odjinud nebo, nedej bože, nepřišel na ně sám. Ano, děsil se představ svých jasno vidných schopností, děsil se. Hrůzy neznát bylo bezpečnější. Aby mu urvaly kus nervu, stačilo t'uknutí o schránku, a aby mu rvaly všechny najednou, nesnesl. Člověk tak silný není a zvláště ten, kdo se jmenuje pan Theodor Mundstock a žije v nacistickém pekle.

Jednou se stalo, že t'uknutí byl ušetřen. Poštu mu dala paní Hekšová, která ji našla ve vlastní schránce. Nemohla od něho prchnout a on nemohl od ní. Pošta byla jako štafeta, k níž je třeba podání dvou rukou, nebo jako společné pouto. Protože to bylo v přízemí, otevřely se dveře a vyšla paní správcová, která tam měla být. Měla strakaté šaty a mokré ruce.

„Právě peru,“ řekla.

Byl to pohled na město s mořem střech a věží, jaký se prodává v trafikách. Když jej obrátil, viděl úhledné písmo a okamžitě poznal, že tak psával pan Vorjahren. Léta, kdy sedávali v Havelské. Tušil katastrofu. Ale byla tu paní Hekšová a Čivrná a musil se držet.

Vážený pane Mundstock.

Srdečně Jich zdravím a přeju Jim hodně zdraví o vše nejlepší. Nemohl jsem se k Nim už odhodlat, vyčítají mi to co nejmíň. Nevědí, jak mě to rmoutí. Zítra jedu. Zdalipak se ještě uvidíme? Kdyby ne, vzpomenu si někdy na svého starého kolegu z konopí, provazů a nití, a kdyby snad přece jen se střetli se slečnou Ruth, jako že se to sotva stane, pozdravují ode mne i Ji. Bůh Jich opatruj.

Samuel Vorjahren.

Zbledl.

Vidouc ho, paní Hekšová se začala chvět, ale musila se držet. Byla tu paní Čivrná.

„Známý jen píše, že jede do ghetta...“ vydechl a utkvěl na razítku.

Bylo čtvrté.

Jel včera. Lodž? Terezín? To na lístku nestálo.

„Snad se to nesmí psát, asi se to trestá...“

Zahřměl příval slov a kmitl se strakatý rukáv. Rozhlédl se a shledal, že je tu

sám s paní správcovou, paní domácí utekla. Poslední slova, která slyšel, byla, že to tam může být napsáno tajným písmem.

V pokojíku rozsvítil lampu a lístek četl proti jejímu světlu. Když ho četl popáté, znal ho nazpaměť, ale tajný inkoust neobjevil. Ale copak chtěl vědět, kam pan Vorjahren jel? Otevřel skříňku u lampy a lístek uložil, jak dělal s každým, který dostal. Měl jich tam už šest a mezi nimi i štůček žlutých dopisů. Skříňka byla černá, ebenová a vypadala jako rakev, do které se ukládají truchlivé vzpomínky.

Pak ho obešla hrůza.

Pro slávu boží, pan Vorjahren!

U nohou se mu zažlutil zobáček a d'obl do tkaniček jeho bot.

Kdo ještě ne?

Šternovi, paní Hekšová, Radnitzerovi, Bäckrovi, Kolb, Haus, Ruth Krausová... Ale Radnitzerovi už byli předvoláni na Pohořelec a Bäckrovi jednájí s Kopytem o úschovu věcí. Zbývá paní Hekšová, Kolb a rodina Šternů. S Hausem se už nepočítá, brzy se zblázní. Ruth Krausová...? Sklopil oči a zatřásl nohou. Okřídlený tvoreček držel v zobáčku dvě šňůrky... Chudák, chce, abych šel spát, a zatím...

Mon stál za dveřmi a číhal.

– Zatím, řekl, může přijít na řadu i on, nějaký pan Theodor Mundstock.

Ten pan Mundstock, který tu sedí na pohovce, má rozvázané boty a počítá, kdo už ano a kdo ještě ne, který má šedou tvář, krk se mu propadává, v noci nespí, zestárl o věk za tři roky, kdy přišli nacisté a všechno pokryli svým hnědým šerem.

Jak ukrutný čas, který to dokázal!

Sedí na pohovce s hlavou v dlaních a cítí, jako by se pokoj plnil mlhou, z níž pronikají obrysy předmětů a tvora, cosi za sebou vláčejícího...

Nemilosrdný čas, který uchvátil jeho ubohý život.

Sedí na pohovce, podpírá se o kolena, hlavu v dlaních, a cítí, jako by se pokoj i tvor ztratily v mlze.

Vidí třiadvacetiletého mladíka česat si před zrcadlem černé vlasy, rovnat zelenou kravatu a kapesníček. Je téměř osm hodin, ale mladík má zřejmě dost času. Pak nechá klobouk na židli a jde. A on, pan Mundstock, vstane z pohovky a jde za ním jako za vlastním stínem. Kolem parku, Maislovou ulicí, kolem židovské radnice, synagógy. Po schůdkách na třídu, přes ní, a je v Havelské. Před tím známým domem, zeleným jako jeho kravata. Průjezd, dřevěné schody. U jedněch dveří v prvním patře dost bídná cedulka „Menache Lowy, Konopí, provazy a nitě“. Sáhne po klice, a pan Mundstock vklouzne za ním jako za vlastním stínem.

– Dobřejtro, řekne mladík, sundá sako a posadí se za stůl, dobrejtro, a pan Mundstock, který ho pozoruje jako svůj vlastní stín, myslí si, je dobře, když se člověk češe, má slušnou kravatu, vždyť na tu se lidé dívají první, když se nechtějí dívat výš, jak tvrdí Haus, co je také prodává. Ale všímat si sebe jako tenhle a mít takové způsoby, ne, s tím to asi moc dobře neskončí, jsem to vůbec já? Ale tu mladík promluví.

Na toho, který je za stolem před ním. To je také mladík, ale o něco starší a ne tak pečlivý na zevnějšek a také ani nesedí bez saka.

Tak co, pane Vörjahren, jak užili včerejší neděle?

Ale byl jsem se kouknout na fotbal. Na A. C. Spartě, vědí? Byl to pěkný zápas, ale...

Já jsem byl zase v botanické zahrádce, směje se mladík pan Mundstock, no a pak v kinomatu U Vejvodů na Cretě Carbo. Vědí, seděli jsme v lóži na balkóně jako maharádžové... a náhle se zarazí, podřekl se, ale je pozdě, a pozorujícího pana Mundstocka píchne u srdce...

S Krauskou, dodá mladík Vörjahren od předního stolu, poslechnou, to by nebyla špatná partie, je to zgruntu hodná ženská a narodila se sedmýho, to je jejich číslo. Oni jsou přece mladej praktickej člověk...

Ach ano, mladý praktický člověk, to je pravda, a Ruth Krausová je vskutku rozená sedmého a zgruntu hodná, ale žel, když ona není hezká. Když ona je ošklivá. Když Ruth Krausová je prý dokonce velmi ošklivá... Probůh, tady jako by to nehrálo! Ruth Krausová, která je ošklivá, a třiadvacetiletý mladík pan Mundstock, dost hezký a dbalý na zevnějšek. Nebo snad o sebe dbá, aby na sobě vyvážil její vady? Sud' bůh. Ale pan Vörjahren vepředu ví, že tohle je vedlejší, a mlčí, aby kolegu pana Mundstocka nepřiváděl do rozpaků...

Pan Mundstock jde s Ruth do botanické zahrady, kde je tolik přepodivných rostlin, keřů a stromů, procházejí se pod olšemi, jasany, jeřabinami, procházejí se pod buky, duby, kaštany a několik kroků dále dokonce i pod borovicí a smrkem, a pak jdou do skleněného pavilónu a tam v dusném, aromatickém teple se alespoň chvíli projdou mezi palmami, fíkovníky, citroníky, asparágy a vzrostlými aloemi, připadají si jako v cizokrajném světě a pak vyjdou a sednou si do zahradní restaurace. Je to všeho všudy několik stolků a židlí, obklopených kvetoucími růžemi, a je odsud vidět stěnami skleněného pavilónu ten cizokrajný svět. On pije slabé pivo, které tu jedině čepují, ona srká brkem grenadýnu. O čem spolu mluví? Ach, to snad ani nestojí za řeč, o čem spolu mluví, snad i o knížce, kterou jí pan Mundstock dnes daroval, je jim však dobře. Pak on připomene film, na který dneska půjdou. A cizokrajný svět ze skleněného pavilónu i ty okolní kvetoucí růže jdou pak s nimi ulicemi až do kina a tam pak vše vidí podruhé na šálivém plátně, za nímž sedí klavírista a hraje předehtu k „Básníku a sedláku“ nebo valčík „Růže

z jihu“, někdy též za doprovodu housliček... pan Vorjahren vepředu mlčí, aby pana Mundstocka nepřiváděl do rozpaků, mlčí a ví...

Ví, že tahle návštěva kinomatu, o které právě šťastný pan Mundstock mluvil, byla zase po dobrém půl roce, kdy se s Ruth neviděli a jen si posílali dopisy, které on, pan Mundstock, doma strká do nějaké černé skříňky, po dobrém půl roce, v němž jako by ustrnul jeho život. Neboť Ruth Krausová je zvláštní, podivná dívka. Trpí tísní, smutkem, beznadějí, která ji mučí od dětství, kterou poprvé poznala, když pohřbívali otce na malém židovském hřbitově za vsí, ale nic bližšího o tom nikomu nepoví, ba ani svému nápadníku panu Mundstockovi, jako by šlo o její život, o všechno... V tom stavu se jakýmsi zlým kouzlem zvětšují v její mysli do obludnosti i její vady. Hořké, neúprosné stavy, s nimiž by si snad poradil nějaký věhlasný židovský lékař, ale k lékaři s tím jít se ona vzpírá stejně jako o tom hovořit, vyprávět o pohřbu otce na židovském hřbitůvku za vsí. A tu pak se i vyhýbá lidem a stýká se s nimi, jen co musí k uhájení svého živobytí. Sejít se se svým nápadníkem panem Mundstockem nebo s ním dokonce jít na ulici... Ruth Krausová je zvláštní, podivná dívka. A pan Mundstock?

Hrouť se z ní a propadává, ale je bezmocen jako třináctiletý chlapec. Jednou se odvážil na ni čekat, neboť tehdy si ještě myslil, že chudačce pomůže. Copak povzbuzení člověka, kterého máme rádi, není nejlepší pomocí v takové tísní? Copak slovo, sdělené s duší tak spřízněnou, nevykoná zázrak? Čekal na ni k večeru, když se už rozsvěcovaly pouliční lampy a ona šla z kanceláře. Čekal na ni v Platněřské ulici, neboť byla zaměstnána u generálního zastoupení firmy Bleckmann a Schoeller, těžký průmysl, a byl by ji tím málem zabil. Bylo to brzy potom, co jí daroval knížku povídek Gerharta Hauptmanna, kterého ráda četla, a vyprávěla mu obsah jedné z nich, „Masopustu“... Když ho v podvečerním šeru lamp v Platněřské poznala, zůstala jako přimrazena k dlažbě, takže lidé, krácející za ní, sebou trhli, aby do ní nevrázilo, pohlédli na ni překvapeně a jí bylo zřejmě ještě hůř... Snad jen pro tuto pozornost okolí dala se pohnout k chůzi. Šla vedle něho jako v agónii, na smrt bledá a chvějící se, šli Bálkovou ulicí k mostu. Vykládal jí dlouze a s mladistvým zápalem, že jí chce pomoci, a ptal se, co jí je, a aby s ním šla zítra nebo ještě dnes večer k lékaři, a co se vlastně tenkrát při pohřbu jejího otce stalo, že se to k ní tak vrací... Dlouze s mladistvou přesvědčeností jí dokazoval, že to nic není a přejde to, každý člověk se vláčí s nějakým břemenem, nikdo z Udí na světě není absolutně šťastný... Když se blížili k mostu a slabě slyšeli hučet jez, řekl, že má přece na neděli dva lístky do kina a bude to pěkné, vždyť o tom píše dokonce v novinách a na ten film se oba těšili. Že přece na tohle jít musí, pobavit se, povyrazit, a potřásl prostovlasou hlavou... A tu konečně pronesla několik slov. Došli právě na most. Zda nechce být jako plachtař Kielblock z povídky „Masopust“, řekla dutým, prázdným hlasem a

pohlédla dolů na lehce zamrzlou řeku, a v té chvíli ho zachvátila hrůza. Uvědomil si plachtaře a jeho ženu, to jak pro ustavičné radovánky a zábavy zahynuli v noci i s dítětem ve vodách jezera, jehož led se prolomil pod tíhou jejich zpola zpitých saní... Jak se pak rozloučili, ani sám nevěděl. Poznal jen, že to bylo v půli mostu u stanice tramvaje a že vypadala s pootevřenými ústy a vpadlýma očima jako předobraz smrti, v němž spatřil i vlastní podobu utopence, který pro ustavičné radovánky a zábavy... Ne, bylo to tak zdrcující, že již nikdy se neodvážil, aby to podruhé zkusil a Ruth v tomhle pomáhal, povzbuzoval ji slovem spřízněné duše, dělal zázrak, byly to jeho fantazie. Snad se osvědčily v rukou věhlasných židovských lékařů, snad u jiných bdí. A stejně tak se jí už nikdy neptal ani na smutný pohřeb otce, neradil, aby šla k lékaři. Poznal, že jediný způsob v tomto smutném mezidobí je, dopřát jí samoty a klidu, jak žádá v dopise, a čekat, až se z toho probere a napíše mu. On si ten dopis uloží k ostatním, celý šťastný se s ní opět sejde, chodí s ní do kina, na procházky, snáší jí přitom modré z nebe. Do příští smutné doby, která přijde za několik měsíců... Pan Mundstock má rád hezké ženy a z nich nejvíce Gretu Garbo, ale i to je jeho fantazie, kdežto tohle je život: jeho Ruth Krausová.

A mladík pan Mundstock otevře účetní knihu a začne zapisovat a počítat, počítá a zapisuje, jako by zahlazoval stopy svého žalu, kolik měsíců a týdnů, kolik metrů, korun a haléřů a nepromluví, nepromluví, jen když se dostane k položce, kde účtují Excelsior, provaz o průměru devadesát milimetrů, ozve se, řekne Excelsior, nejlepší kvalita, a pan Vorjahren se otočí a řekne aušus, ale když oni holt mají na všechno svou metodu, ale to nic, to nic, a pan Mundstock, který to vše pozoruje jako vlastní stín, si náhle trochu oddychne a jde...

A druhý den se to opakuje přesně jako včera.

A pak třetí, čtvrtý, pátý, až šestý den je šábes a sedmý neděle, ale po neděli znovu do pátku a nanovo...

A tu pan Mundstock vidí, jak jednoho dne po schodech sestupuje starší pán. Vyjde z domu, jde kolem parku, kráčí Maislovou ulicí, s úctou mine židovskou radnici, u synagógy vyjde na chodník a přejde do Havelské. A už je před šedým domem. Průjezd, schody. Na dveřích v prvním patře skleněná tabulka „L8wy a Rezmoviě, Konopí, provazy a nitě“. Vezme za kliku a pan Mundstock vklouzne za ním, za starším pánem, vlastním stínem.

Dobré jitro jim přeji, páni, řekne starší pán a pověsí svrchník na věšák, i klobouk. Pak si sedne za stůl. Pan Mundstock, který ho pozoruje jako svůj stín, kývne. I to ostatní je v pořádku, vlasy zdaleka ne tak učesané, ostatně, vždyť je už nemá ani tak černé, no a kravata, taje také zcela běžná, šedivá, zcela jako dům, který už přece také není zelený, vždyť co na tom, že se na kravaty lidé podívají, když nechtějí výš, jak kdysi tvrdil Haus, pokud ještě neměl vetešnictví a prodával

je? Kdepak, myslí si pan Mundstock, to je někdo jiný než ten bývalý mladík, co tu kdysi seděl, tohle jsem já snad už spíš... A tu starší pán promluví.

Tak co, jak strávili včerejší neděli, pane Vörjahren? Jeden starší pán před ním se otočí.

Ale byl jsem v Chuchli, kouknout se na dostihy. Na koně, vědí? Byly to pěkné závody, ale...

No, neděle byla hezká, říká starší pán Mundstock, já byl v botanické zahradě a pak v kinu, v tom Alfa, na „Hraběnce Walewské“ s Gretou Garbo. Seděli jsme v přízemí v patnácté řadě... a zarazí se, podřekl se a je pozdě, a pana Mundstocka, který to vše pozoruje, píchne u srdce. Ještě...

S Kraus, řekne pan Vörjahren, poslechnou, to by nebyla zlá partie! To je zgruntu hodná paní a je rozená sedmého. A oni jsou starší praktický člověk...

Ach ano, starší praktický člověk, pravda, no, není divu, vždyť i Ruth Krausová je starší paní a také už nemůže být taková, jako když jí bylo dvacet... Ostatně, vždyť už je všechno v pořádku. Už ani ten starší pán Mundstock o sebe tak nedbá. Proto, aby se od slečny Krausové tak nelišil? Sud bůh. Ale pan Vörjahren ví víc a mlčí, aby kolegu pana Mundstocka nepřivedl do rozpaků...

Že tahle návštěva kina byla opět po tom půl roce, kdy se s Ruth neviděli a jen si vyměnili lístky, které on, pan Mundstock, schovává, že u Ruth se zase dostavily její tísně, smutky, beznaděje, a ví též, že je pan Mundstock proti nim stejně bezmocen jako před dvaceti léty, že by se neodvážil ji z toho dostávat svými pomysly o povzbuzení a rozmlouvání spřízněných duší, dotazy, co se stalo tenkrát na otcově pohřbu, doporučováním lékaře, že nezbývá než čekat, až mu pošle dopis, který si uloží k ostatním, a opět se sejdou, zajdou do kina, na procházku, starší pán Mundstock a starší slečna Ruth, až do té další příští smutné doby. Míval pan Mundstock také rád hezké ženy, zvláště tu velikou umělkyni, míval, ale to byly fantazie, kdežto tohle byl jeho vlastní život...

A starší pán Mundstock se skloní nad účetní knihou a počítá a píše, kolik měsíců, metrů, korun, a ani nepromluví, nepromluví, jen když dojde na Excelsior, podotkne, výtečná kvalita, a pan Vörjahren před ním odpoví aušus, ale když oni musí mít na všechno nějaký svůj postup, ale odpustí, nic ve zlém, a pan Theodor Mundstock, který to vše pozoroval jako vlastní stín, si oddychne a jde...

Ano, takhle to bývalo.

Všechna léta v Havelské, den co den kromě sobot, kdy se držel šábess, a nedělí, svátků a dovolené, stále dokola, už se to ani nespočítá, až jednoho krásného dne...

Nebe je špinavé a vzduchem lítá sníh 8 deštěm. Kolem radnice běží starší pán, kolem synagógy, do Havelské, do šedého domu, do dveří s tabulkou. Vpadne dovnitř, ale už neřekne ani dobrý den, promoklý klobouk a kabát nepověsí, uvnitř je peklo.

Stoly zotvírány, zásuvky vyházeny, židle roztlučeny, kde sedával pan Vorjahren, halda papírů. Bože, nespletl se v patře? Vtom za ním někdo zařve Ausweis...

Před sebou vidí člověka v šedozelené uniformě, rozkročeného a hledícího na jeho šedou otlučenou kravatu..,

Uniforma mu připadne, jako by měla barvy domu dvou generací.

„Also was denn, sie Hure, worauf sie noch warten,“ vzkřikne rozkročený, „sie sind doch Theodor Mundstuck oder Mundstock, ne? Jste úředník u zdejší posraný firmy s provazy? Also, sie sind entlassen, sie unverheiratete judische Sau...“

Uvědomí si, že je svobodná židovská svině a propuštěn.

Uvědomí si – konec.

Vezme legitimaci a odchází.

Dolů po dřevěných schodech.

Z průjezdu.

Z Havelské ulice.

Přes zablácenou třídu kolem synagógy, židovské radnice. Po třiceti létech. Dopluží se domů.

Odemkne předsín, vejde do pokojíku. Zmoklý klobouk neodloží, kabát nepověsí. Sedne na pohovku a sedí, sedí, děšť se sněhem z něho kape a kape a něco uvnitř něho jako by se *štěpilo*.

Pak dá hlavu do dlaní a obestře ho mlha. Pláče jako mladík, jako třináctiletý hoch o pohřbu rodičů, jako venku šedé zachmuřené nebe, jeho slzy se mísí s deštěm, stékajícím s klobouku, napadá ho, svobodná židovská svině, | která pláče, a v té chvíli, kdy ho to napadne, něco uvnitř *něho se rozštěpí*.

Z deště a slz u jeho nohou vyvstane *stín*. Jeho jméno je Mon. Jinak ho nemůže nazvat. Pan Mundstock na pohovce s hlavou v dlaních si na všechno vzpomněl a rozplakal se. Zničený, ztýraný, ubitý, spatřil kolem sebe mlhu s předměty a s bytostí, zděšeně kolem něho běžící s tkaničkami bot v zobáčku, a poznal, že je konec.

A mlha kolem něho se rozplyne, všechno je zřetelné a ostré, překročí tvora, který ho divoce tluče do bot, překročí vypadlé tkaničky, po nohou, které se mu vyzouvají z bot, vrávorá ze dveří. Dveře za ním bouchnou, zámek zaskočí. Myšlenka, kterou postřehne, je, že se pan Vorjahren mýlil. Všechna léta v provazu Excelsior. Co Šternovi, to není myšlenka, jen záblesk. Co Ruth, zlomek blesku. Ocítá se v předsínce, strhuje závěs, sahá do skříně, souká kus provazu na památku...

V pokojíku zatím propukává děsný zmatek. Do dveří buší rány, jako by samo zoufalství na ně nalétávalo a tlouklo křídly, dveře se chvějí, třesou, otřásají, ale zámek je zapadlý. Do dveří z chodby buší jiné rány a jakýsi lidský hlas...

Bezvzádně leží u skříně s provazem na krku, zatímco venku na chodbě se chvěje

paní Čížková vedle svého muže, který ji uklidňuje a pomalu, ale jistě se šperhákem dobývá do dveří.

Posléze, když otevřel i dveře pokojíku a nahlédl dovnitř, spatřili, že na prahu cosi leží. Pan Čížek tu věc zvedl a donesl k oknu. Byl to holoubek s popelavě šedým peřím, cihlově hnědýma nožkama a tmavým zobáčkem. Jeho křídla byla zlomená a peříčka na hrudi slepená kapkami krve.

PRO CHUDÁKA S PRUHEM ZARUDLÉ SEDŘENÉ kůže na krku musil být ten dům strašidelný. Z prvního a druhého patra vyčnívaly kamenné vikýřky s gotickými okny a věžičkami a hlavy pitvorných stvůr s dlouhými, prohnutými krky, napodobující chrlice. Třetí patro mělo pouze římsu. Snad by db tam, řekl si zoufale, snad... Ale jak z druhého chodníku pozoroval staroměstský činžák, ztrácel odvahu vejít do jeho vchodu. Náhle se neodvážil ani přejít ulici... Posléze ho napadlo, že dům musí mít dveře ze dvora, a usmyslil si, že nevejde vchodem, ale tamtudy. Ta myšlenka ho trochu uklidnila, ba i zmírnila svědění v krku: o několik minut oddalovala provedení jeho záměru.

Šel dál po druhém chodníku kolem oken, zakrytých těžkými záclonami. V temných tabulích okenního skla viděl obraz vlastní jdoucí postavy. Na konci ulice se odvážil pootočit, a když viděl, že za ním nikdo nejde, přešel na druhou stranu, zahrnul za roh a opět za roh, až obešel celý blok, a tam pak vkročil do jednoho cizího domu a proběhl jím na dvůr. Běžel dvěma dvorky, bludištěm popelnic a klepadel na koberce, až se octl u jedné malých dvířek. Jen aby nebyly zamčené, blesko mu hlavou. Rozechvřen vzal za kliku a dveře povolily.

V domě vanul kamenný hrobní chlad, prostouplý šerem. U domovní tabule škrtl zápalku. V nažloutlém plaménku zjistil, že vizitka s jménem, které bledá, visí díky bohu pod značkou třetího patra. Řekl si, že se bojí zbytečně. Nikdy u něho nebyl v bytě, ale ke komu jde, věděl, znal ho léta, byl to člověk z masa a kostí jako každý jiný. Byly nebezpečnější dveře kolem něho, z nichž se mnohé mohly co chvíli otevřít, a vchod z ulice za jeho zády, ten, kterým nevstoupil a odkud sem mohl co chvíli někdo vejít. To ho přimělo, aby neotálel. Vystoupil po zešeřelém schodišti, zábradlí, o něž se opíral, zlomilo se za tu dobu šestkrát v ostrém úhlu pod jeho dlaní, octl se ve třetím poschodí. Škrtl zápalku a viděl, že stojí tváří v tvář dveřím jeho bytu. Studený pot mu pokryl čelo. Byl u cíle a bylo to kruté.

Přišla mu otevřít starší paní, kterou neznal.

Zašeptal, kdo je a s kým by se osměloval mluvit.

Zašeptala, aby vstoupil. V setmělé předsíni mu řekla, aby odložil kabát a klobouk...

Pak ho vedla do pokoje, aniž ho ohlásila.

Byla to veliká temná pracovna. Spíš instinktem vytušil, než zrakem viděl, že celou jednu její stěnu pokrývá knihovna, na ostatních zdech visí obrazy a obrázky v červených i zlacených rámech, v jednom koutě je zavěšen koberec. Domníval se, že tam stojí i malý taburet se svícnem. A opodál dvoje zavřené dveře. Jedny, kterými vešel z předsíně, druhé zřejmě do sousedního pokoje. Dvěma okny sem vnikalo šero ulice. Ale tvaru oken si nevšiml.

Jakýsi vzpřímený stín seděl za psacím stolem čelem k němu, ale to on být nemohl. Člověk tam neseseděl, to bylo zdání, vyvolané předrážděnou fantazií a

svědění v krku. On byl vedle za jedněmi z dveří. Slyšel, že mu tam paní něco říká, asi ohlašovala, že přišel a je vedle. Pak paní za dveřmi zmlkla a v bytě se rozprostřelo mrtvé ticho. A sem do pracovny nikdo nepřicházel.

Stál tam před psacím stolem pět minut a pozoroval, kdy se otevřou jedny z obou dveří, ale nic. Pak tam stál dalších pět minut a opět nic. Pak tam stál patnáct minut a opět nic a pak skoro půl hodiny a on stále nešel. Začínalo mu to být divné. Stál tam už hodinu a začínaly ho bolet nohy. Byl by si rád sedl. Krok od stolu, právě proti vzpřímenému stínu, viděl kus nábytku, který byl zřejmě křeslem. Chvíli uvažoval, bylo-b by slušné si sednout, když ho nikdo nevyzval. Co kdyby viděl, až přijde, že sedí? Umínil si, že ještě chvíli postojí. Ale přešla další hodina a po nikom stopy. V bytě bylo mrtvo. Začínalo mu to být podezřelé. Že by byl na něho zapomněl? Zapomněl, že je tady a čeká? A zapomněl-b, co až sem náhodou vejde a uvidí, že tu je? Z té představy se mu udělalo zle. Sáhl si na krk, cítil palčivé sucho v hrdle, byl by se rád něčeho napil. Kdyby mohl zmizet, napadlo ho. Nenápadně se ztratit do předsíně, vzít kabát a klobouk a projít dveřmi na chodbu! Ale náhle odejít bylo nebezpečno, cítil, že nenajde k tomu odvahy. Co kdyby ho zaslechli ve chvíli, kdy by se vytrácel, a znenadání otevřel dveře? Co by řekl? Že odchází? Že dostal žízeň? Vypadalo by to, jako že zde něco odcizil a teď tajně prchá. Bylo to trapně zlé v každém směru: jak tu stát, tak odejít. Nevěděl, co dělat.

Konečně v temnu pracovny došlo k jakési změně. Vzpřímený stín za stolem jako by se nepatrně pohnul. Zvedl ruku, jako by ohmatával šero před sebou, přesvědčoval se, zdali zde někdo nestojí... Napadla ho strašná myšlenka. Že stín za stolem by mohl být přece jenom on. Pak to značilo, že ho po celé ty hodiny, co tu stál, pozoroval. Jak se rozpačitě díval na křeslo, otáčel ke dveřím, sahal si na krk, chtěl uprchnout... Otřásl se hrůzou. Ale vzápětí mu to připadlo příliš fantastické. Něco takového nebylo možné. Leda...

Leda, napadlo ho, že je to přece jen on, ale nevidí ho. Že nevidí, jak před ním stojí. A s hrůzou domyslí, co by to značilo... Viděl stín, jak hmatá rukou do prázdného vzduchu, do prázdného vzduchu temný stín za stolem, zahlédl okna, kterými sem z ulice vnikala téměř tma, v tom šeru se náhle jejich vršky zlomily do gotických oblouků, poznal, že zde není v třetím patře, ale v prvním nebo druhém, a hlavou mu blesklo, nemá-b před sebou slepce...

Začaly se mu podlamovat nohy, chvěť nervy, v nepopsatelném zděšení cítil, že mu znovu otéká krk, ale dřív, než ho zcela opustily síly a klesl na koberec před psací stůl, právě v tom rozhodném okamžiku stín promluvil.

„Šolem,“ řekl stín. A pak: „Přijměte, pane Mundstock, místo a napijte se. Zde v této karafě je trochu vína 8 vodou,“ a ukázal na karafu, která stála před ním na psacím stole...

Na začátku dvanáctého století žil mezi izraelským lidem rabbi Jehuda Halevi.

Možná, že jste to jméno ode mne slyšel.

Vzpomněl si. Ano, ano, to jméno od něho slyšel. Bylo to jednou v adar šeni před Purim ve Staronové synagóze. Ale to je už moc let.

A tento rabbi Jehuda Halevi řekl Kusarimu:

Israel je mezi národy světa jako srdce mezi údy. Je ze všech nejbohatší na nemoce a ze všech nejbohatší na zdraví.

A když ho Kusari žádal, aby mu to vysvětlil, Mistr řekl:

Srdce je stále pronásledováno nemocemi. Trpí starostmi, žaly, leknutím, hrůzou. Jeho temperament je ve stálých změnách přemíry a nedostatku. A působí na ně i jídla a nápoje, pohyby, námaha z práce, spánek, bdění, to všechno působí na srdce, zatímco ostatní údy jsou v klidu.

A tu řekl Kusari:

To je mi už jasné, že srdce je bohatší na nemoci než všechny údy. Ale řekni mi, Mistře, jak je tedy nejbohatší na zdraví?

A Mistr odpověděl:

Je možné, aby se v srdci nastrádaly jedovaté šťávy, aby došlo k otokům, rakovině, vředům, ranám, ztrátě citlivosti nebo ochrnutí srdce? A je možné, že se to stává u údů ostatních?

A tu Kusari odpověděl:

Není možné, aby se v srdci nastrádaly jedovaté šťávy, neboť již při nepatrném množství by přišla smrt. Srdce vzdoruje šťávám, jež je chtějí zničit, jak může a odráží je. Ostatní údy nejsou tak citlivé, a proto mohou hromadit jedovaté šťávy, z kterých pak vzniknou nemoci.

A tu řekl rabbi:

Mluvíš správně. Proto přinášejí nemoci údů srdci a jeho citlivosti množství bolestných pocitů, ale zároveň ony jsou příčinou, proč jsou ještě dříve, než mohou do něho vstoupit a usadit se, odraženy.

A tak je to nejen s Israelem a národy země, ale i se srdcem a údy pana Theodora Mundstocka.

Šerem pokoje mu klidný úsměv za stolem hleděl do tváře.

Pocítil jakési uvolnění. Jako by od něho odcházely stíny. Stíny, jež byly proměněnými myšlenkami o jakémsi jasno-zření a údělu být spasitelem národa.

Nebylo mnoho pravých proroků a mesiášů, ale mnoho nepravých, slyšel hovořit za stolem. Bylo mnoho nepravých, kteří se mýlili sami v sobě. Byli před dvěma třemi sty léty. Ale zemřeli, sotvaže se jed jejich sebeklamu dotkl jejich srdce. Ale to byli ubozí lidé, s kterými si hrál d'ábel, nechť jim je Hospodin milostiv. Snad i toto jste někdy ode mne slyšel.

Vzpomněl si, že to od něho slyšel. Ve Staronové synagóze o novoluní, o Roš Chodeš. Ale i to bylo dávno.

My rádi podléháme prorockým a mesiášským představám, ale musíme přitom rozlišit pravé od nepravých. Jeden rabbi vyprávěl tuto příhodu:

Císaři vážně onemocněl jeho jediný syn. Jeden lékař radil potřít plátno ostrou masťou a nahého chlapce do něho zabalit. Jiný lékař mu odporoval řka, že hoch je příliš sláb, než aby vydržel bolest, kterou masť působí. Třetí doporučoval uspávací nápoj. Ale čtvrtý se obával, že by mohl způsobit nemocnému škodu na srdci. Tu navrhl pátý, aby se nápoj chlapci podával po lžičkách hodinu od hodiny a to jakmile by se princ probouzel a pocítil bolest. A tak se stalo.

Když Hospodin vidí, že je duše Israele nemocná, zaobalí ji do plátna a sešle na ni spánek, kolik ho unese. Ale aby ji tím nezničil, probouzí ji hodinu od hodiny klamnou představou proroků a mesiášů a opět ji uspí, dokud nepomine noc a nepřijde pravý prorok nebo mesiáš.

Nechť pan Theodor Mundstock klidně spí dál...

Viděl, jak se tvář za stolem usmívá. Pocítili jakési příjemné prázdno. Stíny, jež byly proměněnými myšlenkami o jeho jasnozření a spasitelství, se mu vytrácely z duše.

Náš život se neobejde bez utrpení. Utrpení je naše vyvolenost. V utrpení jsme věční.

Babyloňané před dvěma a půl tisíci léty nás porazili a zničili náš první chrám, symbol naší kultury a svatostánek národní svobody. Zavlékli nás do své země. Ale my jsme je přežili. Před dvěma tisíci léty nás přemohli Římané a zničili náš poslední chrám a rovněž nás zavlékli do své země, ale my jsme je přežili. Náš dnešní nepřítel, hlásající smrt nám všem, nás ubíjí a pálí naše synagógy, ale my je přežijeme. Čím je to možné? Tím, že jsme neochvějnými hlasateli myšlenek, které jsou samy věčné. Ahavat haterjot! Že jsme hlasateli lásky, pravdy a míru.

Pan Theodor Mundstock půjde klidně domů a vyhostí nemocné myšlenky ze svého srdce, které jim bude napříště vzdorovat.

Pan Mundstock by měl být jasnovidcem a mesiášem a brát si život, když to býval člověk střízlivý, věčný, logický, který míval na všechno svůj postup...?

Na chvíli se odmlčel a v pokoji zavládlo ticho.

Šero, které sem vnikalo okny, zbělelo, jako by se venku roztrhl šedivý mrak.

Pak řekl:

Přestože jsme vyvolení a věční, musí se každý z nás vzchopit. Čím větší jsme chudáci, tím spíše musíme ze sebe vydat to nejlepší, co v každém z nás je. My musíme být příkladem svému okolí, městu, zemi, celému světu.

Olam chésed jibáneh. Svět musí být vybudován na lásce. Musíme umět lidem ukázat, že je máme rádi, a rozdávat jim svou lásku. Ne pouze v době, kdy se nám samotným dobře vede a jsme šťastni a spokojeni, to bychom lidem asi nikdy příliš mnoho lásky nerozdali. V době, kdy sami strádáme a trpíme...

Pan Mundstock si musí uvědomit, že je Žid, a neutíkat před utrpením a svou vysokou odpovědností.

Pan Mundstock se musí umět včlenit do velkých židovských dějin...

Vstal za psacím stolem a podržel stařecké ruce ve vzduchu a řekl:

„Požehnej ž ti Bůh Israele v těchto dnech a hodinách a ochraňuj tě. Necht' jeho tvář září na tebe a je ti milostiva. Necht' obrátí Hospodin svoji tvář k tobě a dá ti klid.“

Jako ve snách odpověděl, omen.

Pak ještě zaslechl, ať rozumně přemýšlí o všem, co slyšel.. A pak u samých dveří: „Můžete jít v pokoji předním východem.“

Když vyšel před dům, podobný strašidelnému zámku, a poněkud se vzpamatoval sychravým večerem, zjistil, že vůbec neuteklo tolik času, jak se mu zdálo, když vstoupil do setmělé pracovny a zastavil se před psacím stolem.

Mohl tam pobýt nanejvýš hodinu.

VČEREJŠÍ VEČERNÍ SYCHRAVOST SE DNES ZMĚNILA v třesutý mráz.

Třesutý mráz se honí ulicí a lidé v kožiších a šálách prchají před ním jako před splašeným koněm. Mizí a vycházejí z poloprázdných krámů, pátrají, kde se co prodává, co by se dalo koupit, a všechny tyto lidi pozoruje z okraje chodníku on, pár očí, dvě oči polomrtvé, lítostivé. Tisknou k hrudi na-dmutou aktovku – ta věc, kterou skrývá, měla cenu zlata – a uvažují: začíná vánoční předprodej, šestnáctého prosince, začínají chanukové svátky.

Ano, říká stínu u svých nohou, začínají chanukové svátky. Loni snad začaly později, ale letos ne. Jsou pohyblivé. Nebo snad nejsou? Zjistil bych to v židovském kalendáři. Ale kalendář nemám. Nemám ani věčný kalendář, z kterého se dají – s pomocí boží – sváteční dni vypočíst pro všechny roky až do skonání světa. Nepočítal jsem, že by jednou byl věčný kalendář jedinou orientací v čase. Musil jsem si vybrat začátek svátků na vlastní pěst.

Ach ano, pravda, měl jsem se na to zeptat včera na návštěvě. Ale nezeptal jsem se, protože mě to nenapadlo. Zapomněl jsem. Ale když jsem se nezeptal včera na návštěvě, zeptám se dnes zde na ulici, ano?

Blíží se jakási tlustší paní s vlídnou, dobrotivou, usměvavou tváří. Nese ozdobný balíček.

„Prosím vás, paní,“ odváží se zeptat, „nevíte, kdy začínají chanukové svátky?“

Několikrát se na něho nechápavě koukne a pak, z ničeho nic, se oťrese a odchází...

– To nic, to nic, volá stínek, byla jí zima, ona se, chudák, styděla, že to neví, možná také, že ji trochu poděsil těma svýma zmučenýma očima. Ale támhleten pán, ten to jistě ví a nelekne se, ten jistě ne...

Blíží se pán v bobřím kožichu a zlatém skřipci, nese balíčky, zdobené snítkami chvojí.

„Prosím vás, pane,“ zaprosí sklíčeně, „nevíte, kdy začínají chanukové svátky?“

Shlédne na jeho prsa vedle nadmuté aktovky, shlédne přes okraj skřipce a bobřího límce a ušklíbne se. A jde dál...

– To nic, to nic, zmítá se stínek u jeho nohou, mráz mu zastřel uši, nerozuměl, asi myslil, že je žebrák a chce na něm peníze. Ale tamhle ti dva, ti jistě řeknou, ti určitě, jen proboha honem, honem...

Blíží se dva výrostci s rukama v kapsách, krčící se ve zvednutých hrncích ošumělých zimníků. Z koutků úst jim visí cigarety.

Stiskne aktovkou bušící srdce a bezmocně pootevře ústa.

Měl jsem se zeptat včera na návštěvě, měl, říká smutně, tady na ulici se to asi nedovím. A je mi taková zima...

Ale probůh, proč tedy zde stojí, když je mu zima, vykřikne stín, až se chodník zachvěje, proč nejde domů, do tepla, jako jiní lidé, má přece ještě garsonku, má

nějaká kamna, má trochu uhlí, proč?

Klopí oči a mlčí.

– Tak proč! vykřikne stín.

Zoufale pohlédne na chodník, jako by chtěl ten strašný hlas ztišit, umlčet.

Mám garsonku, kamna, i trochu unií a půjdu, za hodinu, za dvě, dřív než se setmí, ale teď ještě ne, ještě ne. Vždyť já tu stojím, že musím! Vždyť já tu stojím, abych se trošičku zahřál...

No ovšem, zahřál, drkotá zuby, ale víš, trochu jinak, než jak hřeje uhlí, jinak...

První den chanukových svátků musil mezi lidi. Musil z bytu, který se předevcírem změnil ve hřbitov, ve hřbitov s dnem parket a koberečku, hřbitov bez jediné hrstky země, kterou by mohl vzít do dlaně, políbit a sypat... Doufal, že najde takový hřbitov někde venku, vykoná pohřeb a pak se mezi lidmi zahřeje. Vždyť blíží-b se vánoce, lidé roztá-vají... A přitom, on náročný není. Ohně vřelosti, plamenná obejmutí, to ne, na ty by se od bdí, kteří ho neznají, ani neodvážil myslit, on doufá jen v docela malinký plamének...

Po ulici uhánějí električky, auta, po chodníku proudí chodci. Stojí se svou vzedmutou aktovkou na krok od nich, nikdo si ho ani nevšimne. Asi stojí od nich příliš vzdálen. Musí poodstoupit z kraje chodníku, aby jim byl blíž.

Udělá krok a octne se uprostřed divého víru.

Je stržen a unášen vpřed, neví kam, ale to je lhostejné, je mezi lidmi a lidé jsou i tam, kam ho to nese. Octne se v protichůdném směru a opět je stržen a unášen, zpátky, neví kam, ale je mezi lidmi, lidé jsou i vzadu. Je vláčen sem a tam, vrážejí do něho, cloumají jím, ti, kteří vycházejí z dveří obchodů, ti, kteří vcházejí dovnitř. Stín, proplétající se mu pod nohama, se zmítá na chodníku jako polomrtvá ryba a aktovka na jeho prsou, vzedmutá něčím, co mělo cenu zlata, se třepe.

Vír ho vyvrhl kdesi za rohem ulice do zákoutí mezi dva jednopatrové domy, kde je kosočtverec šedého zmrzlého trávníku.

Otevře aktovku a vyjme z ní mrtvé opeřené tílko.

V té chvíli, jak je vyjme, nahně se mu přes rameno pár krví podlitých očí a ustrne na jeho rukou. Ten pár krvavých očí má zdvižený límec a ruce v kapsách. Z koutku úst mu visí cigareta.

Poznává jednoho z výrostků, které před chvílí oslovil. Zdvižený hrnec ho obejde a zašklebí se. „Dobrý žrádlo,“ řekne zdviženým koutkem úst, „to koupil načerno? Kolik za to cvakal?“ Zatočí se s ním svět. Volat o pomoc!

Ale jak by mohl. On! A pak, jsou zde sami.

Ten druhý číhá za rohem a teď se vynořuje. S límcem zdviženým a rukama v kapsách. Vyplivne zbytek cigarety a stoupne si těsně vedle něho. Mají ho mezi sebou jako v kleštích.

„Akorát na pekáč, je to holub,“ procedí první mezi zuby.

„Ježíši Kriste, vždyť ho jdu pohřbít, vždyť ho jdu uložit k věčnému spánku, to přece nesmíte, to ne,“ vzmůže se na zašeptání a tiskne k hrudi chomáček perí, z něhož bezvládně visí hlavička.

Zasmějí se hlučným ledovým smíchem.

„Chce to zahodit,“ řekne první a pomalu vyndává ruce z kapes. Ustupuje před nimi do kouta dvou jednopatrových domů.

Vtom přicházejí lidé.

Stojí zatlačen v koutě zdí a oni předstírají, že s ním ¹ rozmlouvají jako se starým známým.

„Tak von to neprodává,“ řekne první, když lidé přejdou, „tak von ho chce zahrabat do země! Tak co vlastně chce střelit, když ne tohohle holuba!“

Druhý zatím kopne do zmrzlého trávníku.

„Tady vám to vyhrabe kočka,“ řekne.

První si ho chvíli měří zarudlýma očima a pak řekne:

„Když chcíp, mohla by bejt z něho otrava..“

„Nechcípla,“ zvolá, „ubila se, zabila, přišla o život, já ji jdu přece pohřbít!“

„Uložit k věčnému spánku, známe. Naše domovnice – takhle pohřbívala kočku,“ řekne první a hodí hlavou směrem ke dveřím jednoho z domů. „Támhle je zahrada špitálu, akorát dobrá na funus. Tak dem!“

„No tak dem, my dem na funus,“ opakuje a oba ho tlačí ke dveřím jednoho z obou domů, na něž ukázali.

Opět se blíží lidé.

„Dem,“ řeknou a zatlačí ho dovnitř.

Vedou ho neznámou domovní chodbou jako v poutech. Bojí se z nich vysmeknout, uskočit, prchnout a na volání o pomoc není pomyšlení. Na konci chodby kopnou do dveří a ocitnou se na malém prostranství s dvěma holými stromy, kouskem zmrzlého trávníku a popelnicí. Opodál stojí zeď.

„Tak ho sem'strčte,“ řekne ten se zarudlýma očima a odklopí víko popelnice.

„Proboha,“ vzepře se, vidí tam plno popela a strašlivého smetí, „to na mně nežádejte, proboha, mějte slitování...“

„Tak tedy tady,“ říká druhý a kopne botou do země. Pak se sehne a hrábne rukama.

V zemi se objevuje důlek.

„Tak si to rozmysli?“ zasykne první a vyndá na okamžik ruce z kapes.

Celý rozechvřen vloží bytůstku do důlku. Stojí vedle něho ve vyhrnutých límcích a s rukama v kapsách. „Máme zpívat?“ zeptají se.

Přikryje důlek hrudkami země. Dlaní je rozmačkává a tlačí, tlačí a rozmačkává, aby nikdo nikdy tou hlínou nepohnul. Ale ví, že je to marné. Co ti dva mají na mysli, už poznal. Až odejde, vrátí se sem a to nebohé tůlko vyhrabou. Plakal by.

„Tak je po funuse?“ řekne ten s očima podlitýma krví.

Těžce se zvedá se země, myslí si, chudinka, co ji po smrti čeká, kdybych byl jen tušil... Když stojí na nohou, má mokré oči.

Vracejí se.

Domovní chodbou.

Jde mezi nimi jako v poutech.

„Tak na prodej nic?“ zasykne druhý.

Náhle mu první zastoupí cestu a řekne:

„Vy čekáte koncentrák?“

To už jsou v zákoutí na ulici, u kosočtverce zmrzlého trávníku. Mlčí.

„Spasitel nepřijde,“ zašeptá pak.

Pohlédnou jeden na druhého. Pak druhý vyndá ruce z kapes a zapálí si cigaretu.

„Jak to, spasitel nepřijde?“ řekne, aniž ho spouští z očí. „Koho tím myslíte?“ Pak se opět na sebe podívají. „Co chcete dělat?“ řekne ten s podlitýma očima. Když stojí a mlčí, řekne:

„Tak dem! Děte napřed, my pudem kousek za várna...“

Opět je stržen proudem, unášen vpřed, stržen a unášen dozadu a ti dva za ním. Ještě se nevracejí, ještě ji nevyhrabali, plakal by. Vyprostí se z víru chodníku a v ochablosti tonoucího se chytne okraje. Otočí se a ti dva za ním už nejsou. Zmizen.

Ulicí se šíří namodralé mraky a v nich se ozývá rachot, dunění a hřmění. Jako by se bouřka hnala ulicí.

Vidí kola, páchnoucí gumou a benzínem. Vidí ocelové helmy v pláštích, obtočených náboji. Jedou vraždit. Šestnáctého prosince, první den chanukových svátků.

Zaslechne za sebou hlas.

- Tenhle člověk, co tady stojí, paní, byl ještě včera jasnovidný.
- Tenhle člověk, paní, byl včera taky mesiáš.
- Ale dámy, vy nevíte, že tenhle člověk se jde dnes ohřát? Slyší smích, který se ztrácí v davu.

Zachvátí ho strašlivý mráz a hlavou mu bleskne, vrhnout se pod kola vozů. Ale ví, že to nesmí udělat. Ví to od včerejška...

Náhle spatří před sebou známou tvář s podlitýma očima. „Heleďte, to nemá verka!“ řekne.

„Jestli tady čekáte na Zebru, děte vocud'. Támhle vás jeden chlap pozoruje.“

„Zebru zejtra zbásnou a budete v tom takhle,“ sykne a ukáže pod krk, „my sme vás varovali!“

Vozidla přejela a na druhé straně ulice se objevil lesík. Vánoční stromečky na prodej. Nějaká maminka v ošumělém kabátě táhne od nich holčičku, stejně ošumělou, vší silou pryč. Holčička se zoufale brání.

Vedlejšími ulicemi se vrací domů.

Má svěšenou hlavu a dívá se do chodníku.

Ale všimne si, že lidé, kteří ho míjejí, jdou právě tak jako on. Mají svěšené hlavy a hledí do chodníku.

Ti dva ho měli za nějakého prodavače načerno, pomyslí si.

Ani netuší, že šli za ním až před jeho dům a ten s podlitýma očima až do domu podívat se na vizitky a poslechnout, v kterém patře bouchnou dveře...

Zahřál se trochu, jak doufal? Sám neví. Trochu snad ano.

Začalo sněžit.

Nebe nad zatemněným městem jako by se posypalo hvězdami.

První den chanukových svátků.

V předsínce ve skříni najde menoru, svícen po babičce, která jej zdělila po matce a ta opět po svých rodičích. Těžký, ozdobný, velebný svícen. Odnese ho do pokojíku a postaví na stolek, který přistavil k zatemněnému oknu. Snadno určí jeho polohu od severu k jihu, vždyť ho zde tak staví přinejmenším třicet let. A svíčky? Ačkoliv strádá vším, čím člověk může ve válce strádat, svíčky do chanukového svícnu má. Ještě od Mošeho Hause, který je bral bůhví od koho a počítal za kus jen třicet haléřů, Moše Haus by nevydělával na chanukových svíčkách. Jsou tak tenké, že je musí dole obalit papírky, aby se v kalíšcích menorý udržely. Do kalíšku u pravé ruky postaví jednu a druhou, šamis, vsune do přenosného kalíšku. Tu rozsvítí. Zaplápolá a vrhne stínek.

Se šamisem v ruce tiše zazpívá bróche.

„Pochválen buď Hospodin, Bůh náš, král světa, jenž nás posvětil příkázáními svými a nařídil nám, abychom rozsvěcovali chanuková světélka a patřice na ně, vzpomínali na divy a zázraky, které vykonal našim otcům za dávných dob v tomto ročním čase.“

Potom zapálí šamisem svíčku v menorě a zapěje Moauz cur ješuósi.

Moauz cur ješuósi Lécho noe lešabéach tykain beis tefilosí vešom taudo nezabéach

Stínek začne skákat kolem svícnu.

Dívá se na plaménky a srdce mu svírá smutek.

oz egmaur bešir mizmaur chanukas hamizbéach.

Dívá se na plaménky a napadá ho, chanuka, svátky pokoje a míru. Židé sedí

kolem menóry, vzpomínají a radují se. Copak asi... Vzpomene na Ruth Krausovou. Snad také drží v této chvíli šamis, zapaluje a zpívá bróche, chudák Ruth, snad... Napadnou ho Šternovi. Ona, on, hodná milá Frýda, babička, Šimon. Šimon! Velké černé oči chlapce hledí na plamének první chanukové svíčky a jsou plné údivu. Plamének se obráží a třepotá v jeho nádherných očích... Skloní hlavu k svícnu, pod nímž se stínek znovu rozechvěl.

– Něco růžového tu lítá, šeptá, něco růžového tu poletuje.

Venku sněží a nebe nad městem je plné hvězd...

A pak, po osm dní v tuto večerní dobu, přidává do menóry další svíčky, zpívá bróche a hymnu Moauz eur ješuósi, myslí na Šternovy, Šimona, myslí na Ruth... A poslední den září celý chanukový svícen a všech šestatřicet svíček a osm šamisů je za tu dobu vypáleno.

Ale ten poslední chanukový den se rozsvěcují vánoční stromky, zpívají koledy, znějí zvony, voní kadidlo, poslední chanukový den je Štědrý večer. Štědrý večer uprostřed války.

V jeho pokojíku je ticho.

Je sám se svým stínkem.

Ale světla je v jeho pokojíku mnoho.

Menóra plá svíčkami.

A ticho v jeho pokojíku také není.

Zvedlejška od Čížků zní rádio, smíšené s hlásky Karla a Máníčky.

A sám tam není rovněž.

Má zežloutlý papír na klině...

Rozevře zežloutlý papír, poslední dopis Ruth, který mu psala před dvěma léty, dvacátého čtvrtého prosince 1939.

Milý Theo.

Přijmi srdečný pozdrav. Cítím, že to s námi dopadne zle. Nemohu s Tebou mluvit o našich vyhlídkách, a kdybych mohla, sotva bych to dokázala. Je to smutné a těžké. Ale myslím, že bys měl být trochu informován a nedomnívat se, že v nevěděni je naše síla.

Proslychá se, že nás všechny přestěhují na východ, kde si postavíme vesnice a tam budeme žít odloučení od světa. Ovšem, kdo ví, zda k tomu dojde. Válka může skončit, než se nadějeme, a zbyl-li by čas nás tam vystěhovat, chvíli bychom to tam snad vydrželi. Ale slyším věci daleko vážnější. Zřídí koncentrační tábory, jaké už v říši mají pro politické odpůrce, ale výhradně pro nás a tam nás nějakým způsobem, o němž není dnes nic bližšího známo, zničí. Mezi námi jsou mnozí, kteří tomu nevěří, mluvila jsem se Streckrovými a ti se mi vysmáli. Ale já se více snům neoddávám. Propadli jsme se do strašného pekla.

Vypadám, Theo, čím dál bíději, zhrozil by ses. Včera jsem zaslechla na ulici, jak někdo řekl „šereda“, a v hlavě mi bodlo. Vztáhla jsem si ta slova na sebe. Vzpomněla jsem si na tatínkův pohřeb.

Co se tam tenkrát na tom našem vesnickém hřbitově stalo, jsem nikomu nesvěřila, Tobě to teď po třiceti létech naší nešťastné známosti řeknu. Čekáš asi bůhvíjakou událost, ale bylo to tak prosté a netrvalo to ani minutu.

Právě jsme říkali Jisgadal a házeli tatínkovi do hrobu hlínu, když někdo vylezl na zeď a vykřikl, jdi se tam schovat za ním, židáčka opice, to bylo vše.

Píši o táborech. Jenže, Theo, já už nemám sil, abych se rvala v nějakém táboře s osudem. Já už jejich muka nepodstoupím. Vždyť se jim člověk může ubránit, ubránit, Theo, docela sám, ať je sebeslabší, vždyť je to tak jednoduché a lehké. Jestli budu musit jet, Theo, nedojedu. Půjdu se opravdu schovat k ubohému tatínkovi na jediné místo světa, kde je klid a mír. Bude to pro mne lepší, a přeješ-li mi dobro jako v minulosti, pak to uznáš a nebudeš se v nejmenším rmoutit. Prosím Tě už jen o jedinou věc: nechtěj mě z toho dostat. Uvaž, z čeho bys mě dostával a jaký by to mělo smysl. Tvůj poslední pokus by ztroskotal jako Tvůj první před třiceti léty v Platnéřské ulici. Jen bychom si porušili dlouholeté porozumění, opředli se smutkem, který by byl nesprávný a tečku za naším životem by neudělal dobrou.

Chci Ti při této příležitosti poděkovat za všechno dobré, čím jsi mě v minulosti zahrnoval, za Tvé třicetileté pochopení. Pokazila jsem Ti život..Kéž Tě Bůh tisíckrát odmění.

Budu se teď, jak nejvíce možno, zavírat v bytě a nikam nevycházet, budu vyčkávat jak sysel pod zemí, což je pro mne jediný únosný způsob. Možná že nikam nepojedu, a pak se tamto nestane. Jsem přesvědčena, že Ty to přečkáš. Pak až tedy bude konec, se opět sejdem, jako jsme se scházivali dříve, a budeme vědět, že jsme důstojně přečkali peklo. Zajdeme do botanické zahrady (snad stromy právě pokvetou), do kina, začneme opět žít.

Zatím buď hodně, hodně zdrav a drž se statečně.

Přeji Ti radostnou chanuka 1939/5720.

Zvedlejška zní rádio, smíšené s dětskými hlásky.

Ano, zvali ho, aby k nim přišel a nebyl tak sám, strávil s nimi večer. S tisícerými díky se omluvil. Pokazil by jim ještě náladu. Postrašil by děti.

Je Žid a zůstane u své menóry.

Židé sedí kolem menóry, vzpomínají a radují se

Sedí u své menóry, vzpomíná a šeptá „jevonim nikbecu olaj, azaj bimej chašmanim“, v tichu pokojíku, jehož zdí jakoby hradbami sedmi měst znějí ze

sousedství koledy, šeptá „*benej vino jemej šmono, kovů šir urenonim*“, sám, opuštěn, sklíčen.

Něco zde šumí. Něco zde poletuje, šeptá u svícnu. Něco zde růžového lítá!

Vtom někdo zazvoní.

Vstane a jde otevřít jako ve snu.

Na chodbě stojí dva s rukama v kapsách a vyhrnutými ošumělými límci.

Chce vykřiknout, ale sevře se mu hrdlo.

Vniknou do předsínky a do pokojíku. Na chvíli ustrnou. Vidí svícen. Vidí také dopis.

„Máte to tu pěkný,“ řekne ten s očima krví podlitýma a vyndá z kapsy něco černého, lesklého, co si položí na dlaň a potězkává.

„Máte to tu pěkný a dostal jste k vánocům dopis. Ale na nějakým starým žlutým papíru,“ říká druhý a rozhlíží se.

„Koukáte asi, jak sme sem trefili,“ zasměje se první hlučným, ledovým smíchem a potězkává na dlani černý kovový předmět.

Pak jej položí na stůl.

„Sou to jen tavený sýry,“ řekne, „fotr je v mlíkárně.“ Vidí na stole bílou krabičku, ovázanou kouskem staré mašle.

„Pozejtrí jedeme do rajchu. Sme nasazený.“

„Proboha,“ zvolá ze stavu, podobného mráкотám, „pánové, nezmýlili jste se?“ a oni se dají do smíchu.

„Pánové...“ řekne ten s podlitýma očima, „spletli. My sme myslili, že ste ten, co tam měl čekat na Zebru kvůli tomu kšeftu, měli sme vás varovat a vzít to vod vás. Ale to všechno zavinił tadyhle ten blbec,“ ukáže na druhého.

„Vón nenosí hvězdu, já sem si nevšim, tak se nepo...“ řekne druhý a prohlíží si svícen.

Nerozumí tomu, ale probouzí se z úžasu. Najednou pochopí, že ho přišli navštívit o Štědrém večeru a že mu cosi přinesli a že tady postávají a že jim ani nenabídl židli. A vzpomene, že by mohl alespoň uvařit čaj.

„Nechte toho bejt, my musíme vypadnout, je Štědrej večír.“

Otevře krabičku a vidí čtyři kousky sýra, zabalené ve staniolu.

„Ale placení ne,“ řeknou, „to je k vánocům.“ A dříve než může něco říci, vyjdou z pokojíku.

„Proboha, tak počkejte přece, pánové,“ chce je zadržet, ale oni už otevírají dveře a jsou na chodbě.

„Co je to za ženskou v těch strakatejch šatech dole,“ řekne ten s podlitýma očima, „koukala na nás nějak káravě.“

„Ach, to je jen paní správcová Čivrná,“ usměje se.

„Že jí čertí nosí na Štědrej den na chodbu,“ řekne druhý.

„Ale to nic, to nic,“ směje se, „ta je dobrá, chcete, abych s vámi šel?“

„Tak veselý vánoce a abyste se měl fajn, ale ten funus byl, co... Ten holub tam ještě leží, vy to nevěříte, tak se tam tedy děte kouknout, ale vopatrně...“

Věří tomu, věří, až na to, že to nebyl holub, ale nahlas to neřekne, usmívá se, přeje jim radostné svátky a šťastný návrat z Německa, a aby se dali vidět, bude-b ovšem ještě tady... A oni řeknou, že jo, a ten s podlitýma očima dodá, že ho asi navštíví až po válce, protože chtějí z říše hup, hup, a rukama naznačí něco jako utíkání. A zasmějí se, vyhrnou si límce, mávnou a zmizí na schodech.

Vrátí se do pokojíku jako ve snách, má toho plnou hlavu.

Ruth, Šternovi, Šimon, ti dva, bílá krabička na stole, je to téměř k nevěře.

Menóra plane, zvedlejška zní rádio a on se náhle cítí tak lehký a spokojený, jako by byl právě spolkl nějaké prášky.

MINULY CHANUKOVÉ SVÁTKY A NASTÁVAL NOVÝ občanský rok. Pan Theodor Mundstock metl...

Sanytrovou ulicí chodilo dost bdí i teď v zimě. Po ránu od kostela, který stál u stanice tramvaje, směrem ke kinu a obchodu sportovními potřebami. Odpoledne od kina a obchodu ke kostelu, k stanici tramvaje. Oběma směry ráno a v poledne mládež, neboť školy zde stály dvě. A on tam v té Sanytrové metl někdy ráno a dopoledne, jindy v poledne a odpoledne. Ve starém černém kabátě se žlutou hvězdou, která se tak dobře vyjímal, že ho bylo možno rozpoznat zdaleka. A snad proto, že v Sanytrové ulici metl stále lidem na očích, napadaly ho myšlenky a představy, týkající se bdí.

Ano, přečkali jsme všechny trýzně, napadalo ho, když dával smetí do vozíčku, který mu na ten den přidělili v městské rozdělovně, přečkali jsme... A když na chodníku přecházely ženy a muži v moderně ušitých zimnicích a schválně hleděli jinam nebo jen letmo zavadili o jeho smutný pohled, tu ho napadalo, že on je vlastně z nejstaršího národa světa, který se dodnes udržel. A pak si s koštětem v ruce dodával odvahy, říkal si, že přece žili už za praotce Abraháma a ještě dávno předtím, kdy ještě vzkvétala říše egyptská a říše babylónská, a Asyřané a Sumerové, Amalekyté, Fibštínští a Feničané a jak se všichni národové jméno vah, to ještě nebylo stopy po Sanytrové ulici, kterou právě mete. A kam se tito všichni z pradávna poděli? Rozplynuli se kdesi v lidstvu jako pára. Nebo se snad slyší, že támhleten pán, co čeká na tramvaj, je Asyřan a tenhle učitel z obecné, který přechází na ulici, Sumer a paní před kostelem Feničanka a mladík z reklamy nad kinem nový filistínský herec? Prach země je pohřbil před tisíci léty, jen vykopávky po nich zůstaly, různé kaménky a úlomky destiček v muzeích, jen takové dávno mrtvé zbytky, i když to bývaly veliké a všemocné říše, jedna dokonce s věží k hvězdám. Ano, pominulo všechno. Ale oni doopravdy jsou, jako byli na úsvitu dějin, ať se jmenují jakkoliv, kapka téže prastaré, a přece věčně mladé krve, i když také dávno a dosti smíšené, takže když se dnes najde úlomek s hebrejským písmem, našlo se kus živého jazyka, kousek úřední a hovorové řeči... Má snad být utrpení jejich výkupným? V té chvíli si pokaždé vzpomněl na slova starce, že utrpení je jejich vyvolenost, a pak si říkal, že asi je jejich pronásledování výkupným za to, že všechno přestáli.

Když vyběhla ze škol mládež s aktovkami, výskající, bylo to, jako by ulicí projela bouřka. Když školáci přišli k místu, kde metl, pak – jak tam mezi nimi s hvězdou držel koště – červenal studem a vzpomínal na Šimona. Neboť ten ze školy nevybíhá a nevýská, nesmí, a vždycky ho napadlo, proč právě on. Čím si to zasloužil? Učinil snad ten chlapec něco zlého nebo slavného, že se narodil v kolébce s Davidovou hvězdou? Copak žil už před zrozením?

Co by se bylo se Šimonem stalo, kdyby se jeho zrod byl zvrtil jinak, stále se mu

vracelo v této ulici na mysl, kdyby se jeho rodiče nepoznali? Kdyby si byl vzal Otto jinou ženu než paní Šternovou anebo paní Šternová jiného muže než Ottu? Vždyť taková záměna byla možná. Vždyť to, že se sešli, dva cizí lidé, mohlo záležet na bezvýznamné věcičce. Kdyby se byly jejich cesty nikdy nezkřížily, byl by pak zde Šimon anebo místo něho někdo zpola jiný? A kdyby byli vůbec, Otto i paní Klára, zůstali svobodní, co pak? Byl by Šimon, nebo by nebyl? Bylo vůbec možné, aby tenhle chlapec Šimon nebyl, když dnes je? Ano, byla to u Šimona náhoda, že se narodil v kolébce s hvězdou z pokolení královského a teď za to nesmí do školy, byla to náhoda i u něho, že se narodil v téže královské kolébce a teď tady právě mete... Když zahlédl, že jdou po chodníku mladí manželé nebo milenci s úsměvem, plným štěstí, říkal si, co asi ubohá Frýda a její arijský inženýr, který ji opustil, kdo asi nevzejde z toho? Na Ruth Krausovou se v té chvíli ani neodvážil myslit...

Když školáci odešli a ulice ztichla a on dospěl s vozíčkem k boční zdi kostela a na chvilku tam odpočíval, předstíraje, že urovnává smetí, připomínal si slova starce, že se musí vzchopit, aby byl příkladem, a včlenit se do židovských dějin...

Sanytrová ulice měla výhodu, že byla poměrně čistá. Dosti čistá na to, že jí procházelo mnoho lidí a na obou koncích stály školy. Co tam zametl, býval jen papír, tramvajové lístky, ohořelé zápalky. Někdy také ohryzky jablíček. Ale slupka z banánu nebo pomeranče nikdy. Zpočátku ho to dost udivilo, děti mají přece banány a pomeranče rády. Ale když zahlédl uniformy ve vysokých botách, kolony vojenských aut a nadechl modrý zápach benzínu a gumy, probouzel se. Vždyť byla okupace a válka. V okupaci a válce není místa na banány a pomeranče, nýbrž na granáty a pušky. A tu si pak uvědomoval jednu věc: že dokud bude on, Žid pan Theodor Mundstock, měst Sanytrovou ulici, nikdy se tu nebude válet slupka z banánu či pomeranče. A metl tramvajové lístky a ohořelé zápalky.

To Mydlářská ulice, kde metl v sobotu dopoledne, byla sice klidnější, ale zato se tam daleko víc prášilo. Jakmile smýkl koštětem, vznesl se z dlažby obláček prachu, a když smýkal pořád, vznášel se celý oblak. On a jeho vozík byl v oblaku prachu. Měl ho plný obličej, ústa a plíce a jeho černý kabát býval zsedlý a také jeho žlutá šesticípá hvězda. A tu pak v těchto oblacích prachu uvažoval o něčem jiném.

Vzpomínal, že když ještě chodil o vysokých svátcích do Staronové synagógy, aby slyšel kázat starce, slýchal z jeho úst příběh o prachu a hvězdě...

Rozmnožit chci tvé sémě tak jako hvězdy na nebi a jako písek na břehu moře.

A rabbi Jehuda bar Elai to prý vysvětloval:

Tento národ je srovnáván s prachem a je srovnáván s hvězdami.

Klesá-b, pak klesá až do prachu.

Zvedá-b se, pak se pozdvihuje k hvězdám...

Když se vracíval z Mydlářské ulice domů, cítil prach. Cítil jej v obličeji, ústech, plicích. Teprve když doma vyprášil starý černý kabát a v předsínce za plentou se opláchl, udělalo se mu lépe. Zbavil se na chvíli prachu Mydlářské ulice. Ale strach a trýzeň ze dne, který přijde, ho provázely jako jeho vlastní stín.

Jednou se však stalo něco nepředstavitelného.

Jednou v této strašné době strachu a trýzně, kdy už sám nechápal, jak je možné, že se drží na nohou a při rozumu, začleněn v židovských dějinách utrpení, jednou přišel den, kdy se všechno změnilo.

Pan Theodor Mundstock odkryl, co v sobě dosud jen mlhavě cítil, co v sobě občas tušíval. Odhalil, co se za jeho vnitřním zeleným klíčením a rašením skrývá.

Cestu z židovských dějin utrpení.

Tajemství záchrany.

Byl to nejšťastnější den jeho života.

Byl pátek a on právě metl v Mečířské.

Cítil, že začíná stoupat k hvězdám.

BYL TO OBYČEJNÝ PÁTEK, ANI PŘÍLIŠ SLUNCE, ani příliš zamračeno, ani zima ani teplo, pátek dočista všední a přirozený. Jedinou zvláštní věcí na onom pátku bylo, že toho dne jako by se Mečířská ulice pomínula. Nebo, jako by si bdě v Mečířské řekli a všichni naráz začali gruntovat. Jinak to nebylo možné. Mečířská ulice vypadala jako při čistce. Před všemi domy stály onoho památného dne hromady smetí. Na krajích chodníků se skvěly staré plechovky, kbelíky, otlučená vědra, oprýskaná umývadla. Všechno bylo napěchované vším možným. Popel, hadry, láhve, sklenice, kastrůlky, pohrabáče, pláty od kamen, roury, péra z kanapí, železné harampádí všeho druhu, kus staré matrace, rezavá lopatka, opelichaný smeták. Před největším domem byla dokonce hromada cihel a kachlů, jako by někdo rozbouřil kuchyňská kamna. Bylo to nepředstavitelné množství útrob domů a domácností, domácnosti a domy obrácené žaludkem do ulice. Žaludky končily na rohu u drogerie v podobě kusů staré vodní hadice. A pan Theodor Mundstock měl to všechno pobrat na svůj vozíček, který mu toho dne přidělili v městské rozdělovně.

Když k polednímu přijel do ulice a viděl to, byl jist, že všechno pobrat je zcela nemožné. Měl už za ty týdny, co metl, takový odhad, kolik se do vozíku vejde. Chvilku hleděl do hrbolaté dlažby, lámaje si hlavu, jaké budou svátky. Vánoce byly dávno pryč a do velikonoce a příchodu jara ještě

daleko Jak tak zbytečně marnil čas úvahou, jaké budou

svátky, zdálo se mu, že ulicí přecházejí podivní lidé, které tu nikdy nevidal, a nenápadně se na něho dívají, jako by zjišťovali, zdali to všechno vyčistí, a tu ho napadlo, že tuto Mečířskou ulici na něho nastražili. Aby ji nevyčistil a oni ho pak obvinili z neposlušnosti, vzpoury proti rozkazu, snad dokonce ze sabotáže. Před očima se mu mihla dopisní schránka a v ní bělající se lístek s úředním razítkem. Pomyslel si, že je-b tomu tak, je ztracen.

A zatím, co se jednou rukou přidržoval vozíku, aby se nezhroutil na dlažbu, chvěl se zoufalstvím a topil se v potu, smutně a bezradně pozoroval vozíček, který se mu v té chvíli zdál o hodně menší než jindy, a říkal si, snad i ten vozíček mi dnes přidělili schválně menší, zatím chodili po chodnících lidé, muži a ženy různého věku a velikosti, v různých kabátech a kloboucích, s aktovkami, kabelkami, taškami nebo s prázdnýma rukama, z ubohých nákupů, z pochůzek, domů na oběd, někteří, když ho míjeli, se schválně dívali jinam, jiní letmo o něho zavadili pohledem, někteří se mu na mžik oka zahleděli do očí a ti pak buď soucitně anebo jako by ho chtěli povzbudit, ale jistě: žádný z nich, kteří tu právě kolem přecházeli, netušil, co se v něm odehrává, před jakou hroznou skutečností ten pán v černém obnošeném kabátě se žlutou hvězdou s vozíčkem a koštětem stojí, že jemu dnes tady jde o bytí a nebytí.

Jen ti lidé, kteří nenápadně přecházeli ulicí a zpovzdálí ho pozorovali, tiskli v

kapsách svých mantlů ortel a zlověstně se usmívali.

Tak začal památný pátek, nejšťastnější den pana Theodora Mundstocka.

A pak se začal naplňovat jeho osud.

Už ve chvíli, kdy třesoucíma rukama a zalit potem začal vysypávat první plechovku do vozíčku, na rohu u prvního domu, a co zbylo pod chodníkem, zametat...

Vzpomněl si, že přece tudy jednou šel k Báckrům, aby se vyhnul Havelské, která je nedaleko. Vzpomněl si na Havelskou ulici. A bylo mu do pláče.

Když se doškobrtal s vozíkem k druhému domu, bylo už dno vozíku plné ošklivého smetí. A byl teprve na začátku! Viděl, že to rozhodně nepobere. Snad leda nadvakrát.

U třetího domu smetl popel a odevzdaně házel do vozíku staré láhve a hadry. Tu si všiml, že se tam váb i kousek starého provazu. Podřadné papírové zboží, pomyslel si a znovu si vzpomněl na Havelskou ulici. Excelsior, to byla jakost! Kvalita! A pan Vörjahren: aušus. Ano, to poslední říkával chudák pan Vörjahren, který tam už někde je. A napadlo ho, že se tam s ním třeba brzy už – ani nesetká. Poněvadž jemu hodí na krk sabotáž, za kterou je smrt. Sabotáž je jistější než všechny oprátky z nejlepších provazů světa. Vyňal kapesník a nenápadně si otřel tváře, jako od potu. Ale utíral si slzy. Napadlo ho, že to skončí dřív, než se naděje. Že na konec ulice ani nedojede.

U čtvrtého domu čekala ta halda popela, cihel a kachlů, protože čtvrtý dům byl ten největší ze všech. Bylo to vyloučeno. Leda naříkrát. Kdyby vůbec šlo, třikrát se sem vracet.

Ale když oni mají na všechno nějakou svou metodu... vyrazila mu náhle v mozku slova pana Vörjahrena. Když oni vždycky byli takový praktický člověk, vědí, takovej *prak-tic-kej*...

Odevzdaně házel do vozíčku pláty ze starých kamen, když ho zabořili v hlavě Šternovi. Totiž jak ona smažila řízky. A Frýda! Paní Šternová, nebojte se, z toho se dostane. Já vám poradím. Takhle... To je takový postup. Víte, *postup*!

V té chvíli ho míjel pán v černém klobouku a zlatých brýlích a jakoby uznale přikývl. Vypadal jako universitní profesor. Vzpomněl na vrchního rabína. Pan Mundstock by měl být jasnovidcem a mesiášem a brát si život, když to vždycky býval člověk tak střízlivý, věcný, logický, který míval na všechno nějaký *svůj postup*1}

Vzpomněl si a ruce se mu na okamžik zastavily v prázdném vzduchu.

Stále postup a stále metoda. Stále metoda a postup. Pan Vörjahren, Šternovi, stařec. O dalších ani nemluvě. Věcný, logický, střízlivý, praktický. Vědí, takovej *praktickej*... Pořád jedno a totéž...

Pomyslel si, pro boha živého, vždyť je to přece pravda!

Vždyť takový bývával! Celá léta, co chodil ke Sternům a tamhle za roh do své Havelské! Proč firma s konopím vydělávala, aniž se kdy stalo, že by byl prodělal zákazník? Proč firma s konopím nevydělala, ale zákazník nebyl ošizen? Proč firma s konopím občas i prodělala, ale zákazník nikdy, ačkoliv toto bylo doopravdy zřídka? Protože si pokaždé věděl rady. Protože byl praktický a metodický. A proč ho vítávali u Šternů? Právě proto! A řekl si, kdyby se tak vrátil do těch starých časů! Tady v té strašné Mečířské před haldami smetí, které nepobere! Které nastražili, aby měli záminku ho potrestat! Kdyby si tak zachoval klid a všechno uvážil, řekl si a ruce se mu ve vzduchu začaly chvět. Ale to už nebylo z čiré hrůzy a strachu. To už bylo zvláštním vzrušením...

A pohlédl na oba chodníky ulice a na svůj vozík, obojí dosud zalité potem smíšeným se slzami, a náhle tím potem smíšeným se slzami spatřil, co až dosud přehlížel. Háky, které jsou přibity na straně vozíku, háky na koště, které se do nich vkládá, když je po práci a jede se domů, a jiné dva háky na druhé straně vozíku na druhé koště, které s sebou nevozí. A napadlo ho, že vlastně dělá špatně. Že by pobral celou ulici i s domy, kdyby šel na to prakticky. Kdyby třeba to smetí z plechovek a věder do vozíčku nespál, ale nechával je v plechovkách a vědrech, jak tam je, a tyto plechovky a vědra všel na háky. Že by si tím ve vozíčku ušetřil místo, házel by do něho pouze smetí z umývadel, která se všet nedají, a harampádí z hromad. A kachlíky a cihly narovnávat, aby do sebe zapadly a zabraly co nejméně místa. A všechno svrchu přikrýt umývadly, aby se to cestou, až pojedou, nespálo. Zkrátka, že by mohl i to smetí uskláňovat metodicky. Smetí Mečířské ulice.

A jeho oči se rázem osušily a pot přestal téci, dal se hned do práce. Začal znovu naplňovat plechovky a vědra smetím a zavěšovat je na háky, začal narovnávat cihly a kachle, aby do sebe zapadaly. Začal popel a smetí pěchovat... Kolem něho přecházeli lidé, muži a ženy různého věku, a kradmo přihlíželi, co ten pán ve starém obnošeném kabátě s hvězdou tady vyvádí. Ale dělali, jako by to neviděli. Otáčeli se jinam a zrychlovali krok. A on se tu lopotil uprostřed ulice s hrbolatou dlažbou, zavěšoval, pěchoval, skládal, a když přijel na konec, tam na roh k drogerii, viděl, že je sice jeho vozík plný, nahoře celý pokryt umývadly a po stranách ověšen nacpanými plechovkami a kbelíky, ale Mečířská ulice je čistá. Že ji zbavil útrob a žaludků. Zdálo se mu, že zmizeli, jako by se do země propadli, i lidé, nenápadně a zpovzdálí přecházející za jeho zády. Ovšem, jak by ne. Obstál.

Byly dvě hodiny odpoledne, když odsud odjížděl.

S vozíkem, skřípajícím tíhou, ověšeným mnoha příšernými kbelíky a vědry neuvěřitelného smetí, s vozíkem, jehož kola byla propletena kusy černé vodní hadice a povrch opancéřován dny oprýskaných umývadel, na nichž vévodilo koště. Italský zmrzlinář o té nejslavnější veselici by nemohl mít vozík více vykrášený.

Na všech chodnících ulic, kterými projížděl, se zastavovali lidé a s podivem se za ním otáčeli, strážníci na křižovatkách plni rozpaků zírali za povozy, které projely, a poslepu mu kynuli, jen aby rychle přešel. Zdálo se mu, že nebýt oněch rozpaků, bývali by kvůli němu zastavili veškerou dopravu.

A pan Mundstock jel, jel, až se z něho řinul pot, až mu oči slzely, ale ne hrůzou a strachem, nýbrž zvláštním podivným vzrušením.

Aby byl co nejdřív s vozíkem v městské skládce popela a smetí.

Aby byl co nejdřív doma ve své garsonce, ve svém malém pokojíku.

Neboť panu Theodoru Mundstockovi začínalo svítat.

V ten památný pátek měsíce ledna roku 1942 bylo možno spatřit
pana Theodora Mundstocka jak spěchá
s rukama v kapsách a hlavou předkloněnou
ve starém obnošeném kabátě pokrytém prachem
se žlutou šesticípou hvězdou
z Městské skládky popela a smetí
ulicí Zábranskou Rovnou Antonínskou
třídou Heinricha von Kleista
ulicí Gluckovou a Stuckovou
kolem parku Závise z Falkenštejna
pod železničním podjezdem kolem Hlavního nádraží
třídou generála von Schwerina a ulicí Římskou
přes třídu Jednatřicátého ledna
ulicí Londýnskou
domů.

Domy, ulice, třídy, podjezdy, parky, auta, tramvaje, obchody a lidé, nic z toho pro něho neexistovalo. Kdo by býval měl obzvlášť citlivé oči, byl by možná viděl, jak se mu pod nohama plete jeho vlastní stín Mon jako cvičený psík artistovi v manéži. Kdo by býval měl obzvlášť citlivý sluch, byl by snad slyšel, jak šeptá jako lístečky ratolesti, jak šumí jako mladé víno, jak píská jako tančící klarinet, jak hlalolí jako zvon nebo klučík v kruhu vrstevníků. Ale takových bdí na ulici nebylo. Na ulicích byli jen lidé, kteří viděli staršího spěchajícího pána ve starém obnošeném kabátě pokrytém prachem se žlutou šesticípou hvězdou, s rukama v kapsách a hlavou předkloněnou.

A nikdo z chodců neměl ani potuchy, co starší spěchající pán s hvězdou na kabátě, pokrytý prachem, už jasně ví:

Že takto podobně jako dnes v Mečířské ulici, musí myslit stále. Že metoda a

postup, kdyby myslel podobně jako dnes v Mečířské, by ho zachránily. Že by byl zachráněn!

Ta první metodická otázka, která ho na cestě domů, plné naděje a spásy, napadla, ne napadla, nýbrž kterou si metodicky položil, zněla:

Kdo vlastně ten koncentrační tábor vydrží?

A první metodická odpověď, která mu zatanula na mysl, ne zatanula, ale kterou si metodicky dal, zněla:

Ten, kdo jde na to prakticky, postupem, metodou.

Ten, kdo je na vše dokonale, plánovitě, jaksepatří připraven.

Mon se mu pletl pod nohama a byl strašlivě rozrušen. Byl by nejraději výskal. Domy, ulice, auta, tramvaje, chodníky, krámy, lidé, nic pro něho neexistovalo. Běželo to kolem jako na běžícím páse směrem proti směru jeho pohybu. Lidé viděli běžet staršího pána v obnošeném zaprášeném kabátě se žlutou šesticípou hvězdou. Ti, kteří měli dobré, citlivé srdce, ho litovali. Ale tak citlivé smysly, aby věděli, oč tu běží, neměl nikdo. Pan Theodor Mundstock se zastavil před svým domem.

Poblíž domovních dveří zahlédl vyzáblou plešatou hlavu udavače Korky. Hovořil s nějakým člověkem. Byl to pan Hejčl z druhého patra. Pana Hejčla pozdravil pokývnutím hlavy. Ale hned se otočil k domovním dveřím, aby mu pan Hejčl nemusil odpovídat. Mluvil právě s udavačem.

Kdo vydrží?

Kdo je na vše dokonale připraven.

Když běžel po schodech do svého čtvrtého patra, napadla ho schránka na dopisy. Aby tam dnes nebyl úřední lístek! Jen aby tam dnes nebyl! Dnes ještě ne! Běžel přes dva schody.

Doběhl do čtvrtého patra, otevřel dveře a v ten okamžik se jeho stín Mon vrhl na schránku. V předsínce bylo šero, ale Mon zalovil poslepu. Nenahmatal nic. Rozsvítil žárovku na zdi, ve schránce byl jen prázdný, zešeřelý vzduch. Pan Mundstock v té chvíli vyhrál i boj s časem.

Jeho první cesta vedla za závěs, kde nad plynovým vařičem visel kalendář Aloise Klokočníka. Sálh po tužce a památný pátek orámoval. Věděl už jistě, že tento den si bude pamatovat celý život. Mlhy se rozplynuly, cesta k naději a spáse byla odkryta.

S chutí svlékl starý obnošený kabát, vyklepal jej a sebe opláchl ve studené vodě. Osvěžen vešel do pokojíku, v němž se šelilo, bylo čtvrt na pět. Rozsvítil lampu a chtěl říci Monovi: „Tak vidíš, můj drahý. Našel jsem se, jaký jsem býval, když jsi neměl o mně ještě zdání,“ ale stínek nikde neviděl. Otočil se, ale stínek nebyl ani za ním. Stín zmizel. Jenom ze stínidla lampy plula proti němu Kolumbova plachetnice ...

PAN THEODOR MUNDSTOCK VE SVÉ MALÉ GARSONCE se chystal. Prakticky, metodicky, plánovitě...

Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und Reichskanzlers rodina pana Richarda Báckra si spakovala rance, každý do padesáti kil, a jela do koncentráku. Předtím než jela, svěřila některé věci do úschovy panu Kopytovi. Bylo to pár obrazů, šperků a kožich. Kožich paní Backrové, ten, co dostala k svatbě a o němž prohlásila, že ho má ráda. Pan Kopyto řekl, není divu, jsme lidé a každý z nás má něco rád, a stal se hrdinou dne. Všechno zavčas pronesl z jejich bytu, ačkoliv šlo o movitost, na jejichž zcizení byl trest smrti. Bylo to rozkrádání říšského majetku. Pan Kopyto to zřejmě riskoval a nemovitosti Báckrů zavčas vynesl z bytu. Byl hrdinou dne. A oni jeli.

Im Namen des deutschen Volkes a ostatního paní domácí Hekšová, která dům už dávno neměla, jela také. S proutěným košíkem, v němž bylo sotva deset kilo. Paní Hekšová byla již starší paní a víc by byla neunesla. Ale přispěchal na pomoc pan Kopyto. Nepozorován odnesl včas z jejího bytu několik nejcennějších věcí. I obrázek, vroubený zlatým rámkem, který zdědila po matce. Měla jej moc ráda. Jak by ne, řekl pan Kopyto, každý z nás má věc, ke které přilne. To je přece lidské. Vynesl a riskoval přitom hrdlo. Stal se hrdinou dne. A paní domácí Hekšová jela.

Im Namen des deutschen Volkes se zavřela země i po Rad-nitzerových. Jejich byt byl již dávno zabrán rodinou říšského úředníka se vším všudy. Až na několik cenných věcí, které odnesl pan Kopyto. Až na tisíc korun, které si od nich včas vypůjčil, poněvadž prý jeho rodina umírala hladem. Byl vynikající sabotér. Připravil říšského občana o jeho zákonný majetek a dal přitom v sázku život. Ale co by člověk neudělal pro bližní? Po Radnitzerových se slehla země.

Griinwaldovi se oběsili, Streckrovi se otrávil plynem, Albína Schicková skočila z okna, Kohn se dal přejet u Chuchle rychlíkem. Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und des Fuhrers und Reichskanzlers.

Něco z jejich bytů předtím odnesl pan Kopyto.

Jen Šternovi se ještě držeb.

Jen starý Moše Haus v Benediktské se ještě klepal. Co bylo s Kolbem, se nevědělo. S Ruth Krausovou...?

Pan Theodor Mundstock měl svou metodu a postup. Připravoval se dnem i nocí. Postupně, prakticky, metodicky, plánovitě...

V čem spočíval způsob pana Theodora Mundstocka?

V kolosálním nalézání všech možných situací, v podrobných, do všech jednotlivostí vypracovaných postupech pro všechny tyto situace i jakékoli možné eventuality a v nevídaně vytrvalém praktickém výcviku. V tom, že uchopil a promyslel skutečnost a přitom ji oprostil od vší fantazie, domněnek a smyšlenek.

V tom.

Bylo mu, jako by se přerodil.

PAN THEODOR MUNDSTOCK SE DÍVÁ. DÍVÁ SE POZORNĚ. Ale co vidí, to jeho pokojík není. To není kulatý stolek s křesílky, psací stůl s lampou, zrcadlo u okna, pohovka, která se navečer proměňuje v lůžko. Pan Theodor Mundstock se dívá pozorně a vidí – nádraží.

Jak by je neviděl, když tam je a pozorně se dívá?

Stojí na peróně. Dlouhatánský vlak, připraven k odjezdu, stojí nedaleko. Snad padesát, snad čtyřicet kroků. Ale on ví, že i těch čtyřicet k vlaku, připravenému k odjezdu, je dálka strašlivá. Teď však zbystří sluch. Perónem zazní hlas. Asi tlampač a oznamuje odjezd, myslí si, aspoň se dozvím, kdy jede. Ale není to tlampač. Někdo na peróně volá, vy jedna svině, sie eine Sau! Táhněte, nebo vám zpřerážím nohy! Hlas nádražím hřmí, že lampa na stole zděšením bliká a zrcadlo u okna na skobce se pohne. Ale co dělat, když hlas tak křičí? Spatří člověka v uniformě barev dvou generací. Propána, myslí se, tohohle panáčka jsem už někde viděl. Vždyť je to starý známý. Táhněte...

A pan Vörjahren?

Pan Vörjahren ho vidí také, ale na rozdíl od pana Mundstocka, který se jen dívá, pan Vörjahren je ten, který táhne. Po peróně kufr s padesáti kily k vlaku, který je připraven k odjezdu. Zbývá mu čtyřicet kroků, dálka strašlivá. Nohy se mu podlamují jako koníku a tvář má staženou slabostí a hrůzou. Lokomotiva už už chce vyrazit, rozpaluje se a supí, je to bezduchý stroj, se zápasícím panem Vörjahrenem nemá smilování. Ale tu uniformovaný přiskočí k panu Vörjahrenu a pan Mundstock si řekne, no to je dost, že tě konečně napadlo, abys mu pomoh! Ale člověk se rozběhne a do kufru panu Vörjahrenovi kopne. Pan Vörjahren, čtyřicet kroků před vlakem, zbledne, zakolísá a kufr mu padá z ruky. Když to pan Mundstock spatří, zbledne i on. Tohle na perónech nebývalo, aby někdo na lidi křičel, že jsou svině, a kopal jun do zavazadel. Kdo to jaktěživ viděl? Jednou, vzpomíná si, když jel na dovolenou k Váhu a před odjezdem rychlíku na peróně kupoval vodu, dotkl se ho jeden neznámý pán, ale hned se mu zdvořile omluvil, pardon, pane, promiňte, a bylo to jen takové docela malé, náhodné dotknutí. Ovšem, to bylo na peróně tenkrát, za normálních bdí, když si kupoval vodu a jel na dovolenou. Tohle je však na peróně teď, za šílenců, a pan Vörjahren nejede na dovolenou ani nekupuje vodu. Pan Vörjahren jede do koncentráku. A to je veliký rozdíl.

Bledý pan Vörjahren se vzpomíná, sbírá kufr a pak ho vleče dál. Jako koník, kterému se podlamují nohy a má co chvíli upadnout. Nebylo by divu, říká si smutně pan Mundstock, tak velký kufr, vždyť s tím by měl co dělat i řezník Klokočník. Pozorně se dívá a shledá velmi zvláštní věc: že táhnout půlmetrákový kufr po peróně neznamena nohy, ale – horní končetiny.

Ruce!

A v duchu, jak pozoruje pana Vorjahrena, se ptá: Jakkak vlastně pan Vorjahren ten kufr nese? Zdalipak vůbec kufr z ruky do ruky přehazuje? Ovšem, myslí si, pan Vorjahren kufr přehazuje, přece by netvrdil, že nese padesát kilo pořád v jedné ruce! To by nesvedl ani pan Klokočník! Ale co to tedy značí, když přehazuje a přes to prese všechno padá? A tu pan Mundstock vyvodí poučení.

Záleží na tom, jak často se kufr s padesáti kily v rukou přehazuje.

Takový kufr, shledává, je nejlíp přehazovat za každým desátým krokem. Náhodou je to právě dvojnásobek jeho váhy, ale to je náhoda. Později se může přehazovat za každým pátým a to je pak rovno váze. Ovšem později, když už k cíli zbývá čtyřicet kroků. Jakmile to zjistí, nejraději by na pana Vorjahrena křikl, přehazujou za pátým, ale to nejde. Všimá si další věci.

Druhé ruky pana Vorjahrena, která právě nic nenese.

Chraň bůh, aby zahálela! Kdepak, klátit jí jen tak podle těla, jako to dělá nebohý pan Vorjahren. Druhou rukou se přece musí třepat! A hýbat prsty! Neboť třepáním a hýbáním se ruka prokrví a lépe si odpočine. O tom, žel, nemá pan Vorjahren zdání. Nejraději by na něho křikl, proboha, pane Vorjahren, tou druhou třepají a hýbají, vždyť takhle nikam nedojdou. Vždyť si kopou na peróně hrob! Ale křiknout nemůže. Poznatky se jen hrnou.

Pan Mundstock poznává, že se musí také vědět, jak kufr vzít.

Je to zvláštní, diví se, a přece pravda: lidé ani nevědí, jak se kufry berou. Kufry se musí držet pořádně. Držák uprostřed dlaně. Nesmí viset na prstech. Nemůže na dálku zjistit, jak pan Vorjahren kufr drží, ale zřejmě na prstech. Pak není divu, že nemůže dál. Prsty se přiškrtní a slábnou. A proto – vidí – je třeba mít i kapesník.

Nést držák v kapesníku!

Ale ne v jemném či hedvábném, jaký míval pan Vorjahren v kapsičce na černých šatech, když chodil na purimové plesy. Tohle musí být kapesník silný, to dá rozum. A proto ještě lepší než kapesník je flanel.

Flanel!

Flanel je totiž nejen silný, ale i měkký. Pan Vorjahren ovšem flanel nemá, a proto mu ten v uniformě může spílat a kopat do kufru, to je logické.

A pan Mundstock, jak stojí na peróně a pozoruje pana Vorjahrena, vlekoucího se k vlaku, zčistajasna se pohne a odchází.

Odchází do předsínky za plentu, otvírá skříň a tam dole, kde má boty, provazy a nitě, najde flanel. Červený. Právě na dlaň. Ale když si jej tam vloží, připadne mu, jako by tam měl krev. Jako by mu ruka krvácela. Cítí, že člověk, kterému krvácí ruka, by byl podezřelý. Ještě by mu ten v uniformě flanel vzal, co když něco takového nesnáší? A tak rychle dá flanel zpět a hledá jiný. Najde mezi konopím kus šedého.

Podobá se barvou jeho otlučené kravatě, domu v Havelské, uniformě křičícího

vojáka, když se z ní odmyslí zeleň. Ten nápadný není. Je však moc velký. Byl by spíš na hlavu než na dlaň, vždyť je to zbytek z pyžama. A tak musí jít a kus šediváka stříhnout. Šest centimetrů délky a pět šířky. Nebo obráceně? Po delší úvaze ustříhne dvakrát tolik. Aby se dal šedivák v polovici přehnout. Pak ho vloží do dlaně a jde k zrcadlu, jež je v pokojíku vedle okna. Zjistí v něm, že se šedý flanel v jeho bleďošedé ruce ztrácí, jako by ho tam nebylo. Splývá s jeho bleďošedou rukou, jako by to byla jedna a táž věc. Je to vlastně k pláči, že to tak splývá, ale pan Mundstock je potěšen. Ale proboha, co se zatím děje na peróně?

Příjemně vzrušen, znovu se vrhá na perón a spatří pana Vorjahrena, jak je s kufrem už skoro u vlaku. Nebohému zbývá ještě deset kroků. Jen aby došel a ten zblázněný voják ho už nechal být, vzrušeně si myslí. Lokomotiva nedočkavostí jen hoří, ubožáka s kufrem si ani nevšimne. Bezduchý stroj, který nemá soucit. Zná jen vlastní páky a soukolí. Ubožák napíná všechny své poslední síly, trhá kufrem, bledne, nohy se mu prolamují, zoufale hledí na nekonečnou řadu vagónů deset kroků před sebou a lokomotiva jako naschvál pískne a nedočkavostí se roztrhne. Je necitelná, docela jako by obživla.

A pan Mundstock, jak sleduje strašlivý zápas pana Vorjahrena, chápe náhle, že aby to mělo smyslu, musí se ještě přesvědčit, jak bude vypadat s kufrem, jaký právě vleče ubohý pan Vorjahren.

S velikým opravdovým kufrem.

V té chvíli ho poleje příjemné teplo, jako člověka, který hledá velké věci a nalézá je.

Pan Mundstock na peróně se opět pohne a běží do předsínky, kde má jeden opravdový veliký kufr. Vždyť už dříve říkal, kdyby to přišlo, nedej bože, ten bych si vzal. Byl kvalitní, jezdíval s ním na Slovensko. Chopí se velkého kufru a donese jej do pokojíku k zrcadlu, které je u okna. A pak na dlaň šediváka a kufr za držák. Pohlédne do zrcadla...

Jenže v té chvíli lokomotiva houkne a pan Mundstock, rychle uskočiv, zahlédne ještě pana Vorjahrena, jak mizí se strašlivým kufrem ve dvířkách vozu.

Oddychne si, zaplat' pánbů, došel, ale cítí, že on sám ještě neskončil. Že jemu ještě něco chybí. A tu si uvědomí hlavní věc: přece to, jak se pan Vorjahren se strašným kufrem nadřel! Ano. Vždyť tenhle jeho kufr je prázdný, ale on musí vážit! To nejde jen tak si pohrávat s prázdným kufrem. Taková příprava by zřejmě nebyla k ničemu...

A tak pan Mundstock na peróně začne rychle hledat věci, které váží.

Lokomotiva je v jednom plameni, supí a vypouští páru. Jak hledá, ocitne se v její páře a připadá si jako v oblacích. Hledá v oblacích. A najde. Na psacím stole těžítka, pod stolem boty, v předsínce žehličku a kus železa z kamen. Najde v oblacích. Ještě hmatne do knihovničky pro knížky, které jsou těžké. Naplní kufr k

prasknutí. Sotva jej zavře. Zámky div neuletí. Kdyby mu tak do toho někdo kopl, myslí si, taková nemožná věc! Vezme flanel a běží z oblaků k zrcadlu.

Ale vtom lokomotiva pískne naposled a zaduní nárazy kol. Stroj, horečkou rozpálený, se dává do pohybu.

Pan Mundstock postaví kufr vedle sebe a s rukou nad očima přehlíží okénka vozu, v němž zmizel pan Vorjahren. Nevidí ho. Z okének jsou vykloněny neznámé tváře, bledé, šedé, žluté, vyděšené, pohublé, smutné, některé z nich jakoby v mrákotách mávají a volají a pláčou. Nešťastní chudáci! A pan Mundstock zjistí, že se zřejmě pan Vorjahren nedostal k okénku pro nával v kupé. Nemůže mu, chudákovi, ani zamávat. Odevzdaně zdvihl kufr a odstoupí.

Začíná zdvihání kufru.

A tu zjistí pan Mundstock věc poslední.

Jak zdvihá, ráz, dva, ráz, dva a tak desetkrát a pot mu vyráží na čele a pak mění ruce a znovu ráz, dva, ráz, dva, desetkrát a pot mu stéká s tváří, vidí, že má levou ruku slabší.

Má slabší levou ruku!

Ach ovšem: tu má slabší každý, neboť lidé jsou pravičáci. Je jen třeba na to přijít včas. Pan Vorjahren na to ovšem včas nepřišel.

Poslední vůz dlouhatánského vlaku s červeným světélkem se ztrácí v blízkém tunelu a pan Mundstock ví, že bude musit denně cvičit zdvíhání levou rukou. Je to těžká práce, člověk se zpotí. Ale to je doba! Vyjme notýsek a poznamená: hodinu zdvíhání levačkou.

V tunelu červené světélko posledního vozu zmizelo. Perón se vylidnil a ztichl.

Pan Mundstock si uvědomí, že je na peróně sám s kufrem, pohlédne na své náramkové omegy, vidí, je čas, aby šel. A řekne si, proč ne, má to přece za sebou! A řekne si, tak tohle by šlo. Takhle k vlaku dojde. To je vlastně to nejmenší.

Utře si pot z čela, vezme kufr do flanclu a jde. Na opuštěném peróně doznívají jeho kroky. Tohle je za mnou, říká si, ale chudák pan Vorjahren, ten zkusil, kam vede, když se člověk nepřipraví. Chudák je právě v tunelu...

Stolek s křesílky, psací stůl s lampou, pohovka. Pohovka, která se má zakrátko změnit v lůžko.

V panu Mundstockovi proudí krev.

Nedbá, že ho bob ruce, ví, že aby to mělo smysl, musí pokračovat. To by jinak taková příprava, jak se říká, byla na draka!

Vzrušeně vstane z pohovky, udělá krok k oknu, u něhož je zrcadlo, a zarazí se. Náhle, jako by mu nohy zkameněly, dál nemůže. Octl se v ukrutné tlačeni. Stojí, hnout se nemůže a je mu horko. Rád by se rozhlédl, ale kolem něho je tma. Tak hustá, že nelze vidět ani Kolumbovu plachetnici na lampě. Ale tma přejde. Řídne,

bělost probleskuje šerem, a tu zabolí v očích denní světlo. Plachetnice se objevila. Právě vyjeli z tunelu...

Teď se rozhlédne nacpaným kupé směrem k chodbičce a zjistí, že je to zde horší, než myslel.

Metr před ním se mačká nebohý pan Vorjahren.

Lapá ústy po vzduchu anebo to dělá z hladu? Má asi hlad, neboť se právě pohnul. Hledí se skrčit, aby dosáhl na svůj strašný kufr, který má u nohou, něco takového může pan Vorjahren dělat jen z hladu. Má tam chléb. Ale jak se skrčí, zavadí o souseda, v té tlačenci není divu, soused pohne dalším a tak dále, a běda, právě jde uličkou voják.

– Vy svině revoluční, co to tam v tom kupé vyvádíte? Já vás vyhodím pod kola!

Platí to nebohému panu Vorjahrenovi. Zbledne, zachvěje se, nechá kufr kufrem, snaží se opět mezi lidmi napřímit. I pan Mundstock zbledne. Kdo to kdy viděl, aby někdo ve vlaku křičel, vy svině revoluční, já vás vyhodím pod kola? Ten voják, to musí být nějaký blázen! To když on jel na dovolenou ... Ale to bylo tenkrát. To ani nebylo kupé k prasknutí. Seděli, mohli si otevřít kufr, mohli si vyjmout i ubrousek. A nechodili tam vojáci, natož blázniví, nýbrž průvodčí s kleštěmi a pak ten v bílém, co roznášel pivo. Pan Vorjahren musí vědět, že nejede na žádnou dovolenou. Pan Vorjahren přece jede do koncentračního tábora! Pan Mundstock se dívá na zoufalého pana Vorjahrena metr před sebou a myslí si, taková hloupost, dávat chleba do kufru, že ho to napadlo? A poznává velmi významnou věc.

Jak v přecpaném kupé záleží na tom, příliš se nehýbat. Vyvodí z toho poučení: schovat si kus chleba do kapsy. Pln příjemného vzrušení, jako člověk, který objevil kus nového světa, protlačí se skrz kupé do předstíňky a tam za plentou ukrojí kus ztvrdlého chleba, vloží jej do kapsy a klidně se protlačí zpět.

A tak se stane, že jak stojí v přecpaném kupé, nemůže se sápat do kufru a tudíž ani strčit do souseda. Ba on v přecpaném kupé ani chleba nevyjme z kapsy. Stačí, když si člověk v kapse ulamuje kousky. Když se v kapse ulamují kousky, člověk se také víc zasytí. Je to jako s pivem, když se jí po lžičkách. A pak to není ani tak nápadné, jako když se kousá z kusu.

Chodbičkou jde uniformovaný blázen, zastaví se a nahlédne do kupé.

Vesele pan Mundstock láme v kapse kousky a při nejmenším pohybu je donáší do úst. Bystří přitom sluch, ale neslyší ani slůvko. Bláznivý voják mlčí jako ryba. Nemůže mu ani říci, že jí. Natož, že je svině. Pan Mundstock se –nikoho ani nedotkne. Pan Mundstock se přitom nedotýká ani jediného člověka...

Radostí by nejraději na pana Vorjahrena křikl, proboha, pane Vorjahren, mají rozum v tomhle kupé, kouknou se na mě, to musí v kapse. Ulamovat! Ale křiknout nemůže. Ostatně, sám se už horkem dusí.

A tak se protlačí z kupé do chodbičky, kde před chvilkou šel voják, tam

zhluboka vydechne, krůpěj potu utře a řekne si, zaplat' pánbůh, jde to výtečně a tohle bychom měli. To je vlastně to nejmenší. A nahlédne zpátky do kupé a myslí si, chudák pan Vorjahren, který se tam nepřestává mačkat.

Chudák pan Vorjahren, který nevěděl, že v kupé se jí chleba z kapsy...

Ale pan Mundstock ví dobře, že to nekončí. Že to bude mnohem horší, až dojedou tam.

Až dojedou tam!

Ale dá se něco dělat?

Skutečnost je třeba brát celou a ne jenom nějaký kousek. Taková příprava by nestála ani za zlámanou grešli...

Panu Mundstockovi, plnému vzrušení, nezbývá, než aby se přemohl, povzdychl a chutě se dal do další trudné práce...

Vlak pod jeho nohama se zpomaluje, až úplně zastaví. Stojí u jakési vyvýšené rampy, u které se zastavují vlaky nákladní. Pod okénky vozů se honí množství uniform ve vysokých botách a něco řvou. Asi: vystupovat prosím, bitte aussteigen. Pan Mundstock napne sluch.

– Heraus, Schweine, heraus! Ven, prasata, ven!

Bleskne mu hlavou, že ten jejich vlak vezl vůz s vepřovým, ovšem, to se snad musí rychle složit, sám je nikdy nejedl. Ale vidí, že se z vozu hrnou lidé. Bledé, šedé, nažloutlé tváře, všechny ty, co mávaly a plakaly z okének na nádraží, a mezi nimi i zděšená tvář pana Vorjahrena, táhnoucí půlmetrákový kufr. Uniformovaní řvou jako nepřítel. Pan Mundstock jim nerozumí, ale tuší, že „tudy račte“ neřvou. Sám sejde na rampu poslední, postaví kufr vedle sebe a klidně se rozhlédne. Bezmála tak, jako by hledal nosiče. Ale spatří strašlivou věc.

Uniformovaní začínají bít. Každého, kdo jim přijde do cesty, bijí jako na běžícím páse. Kam se poděl pan Vorjahren?

Ani se nemusí rozhlížet. Vidí pana Vorjahrena, jak právě bledne a potácí se, kufr mu padá z ruky, nebohý dostal také. Pan Mundstock zbledne vzpomínkou. Tohle nebývalo. Když tenkrát jel na dovolenou a vystoupil z vlaku... Ale raději na to nemyslit. Uniformovaní jsou vsuktu blázniví, přece není možné, křičet na lidi prasata a bít je, sotva vystoupí z vlaku, copak to dělají normální lidé? Zčistajasna, jak pozoruje zmatek, shledává pan Mundstock zajímavou věc.

Že nejvíce odnášejí rány krajní.

Například i pan Vorjahren stál na kraji, když ho uhodili.

Toto zjištění pana Mundstocka potěší.

Ale pan Mundstock se nepřestává dívat a zjišťuje tudíž mnohem víc: že také dostanou ti, kteří jsou něčím nápadní.

Pan Vorjahren se dopustil velké chyby, že byl na rampě krajní, ale pan Vorjahren, proboha, je také strašlivě nápadný! Ano, teprve teď si toho všímá.

Vždyť on je oblečen, jako by šel na purimový ples. Vždyť on snad má v kapsičce hedvábný kapesníček! Pane Vorjahren, vždyť oni, proboha, na žádný purimový ples nejdu, vždyť oni jdou do koncentráku, co jich to napadlo? Když jsou tak nastrojení, to se pak nesmějí divit, že dostali ránu. To si mohou blázni myslit, a ejhle, to je jistě nějaký bohatý Žid. Vždyť to přece oni nejsou! Pan Mundstock by nejraději křikl, pane Vorjahren, ale aby se zde na rampě svlékl, nejde. Ostatně, ani zavolat nemůže. Vzrušeněji myslí, že on takový nebude. Kdepak! Do koncentráku pouze a jedině kabát, v němž zametá! Nebo ani ten ne. Je starý, černý, a to by mohlo vypadat jako schválnost. Jako že jede na pohřeb. Vezme si raději ten druhý tmavomodrý, který nenosil deset roků.

A pan Mundstock na rampě za tisícíhlavým zástupem a nebohým panem Vorjahrenem, sbírajícím kufr, se rychle pohne a vyjde do předsínky za plentu. Zaléván příjemným teplem, otevře skříň a vyjme tmavomodrý kabát. Vráť se do pokojíku, kabát oblékne, přistoupí k zrcadlu. Pozorně na sebe hledí. Kabát je mu velký, jak by ne, ztratil za poslední tři roky dvacet kilo. Všechno, co na sebe má, je velké, to by si nevybral.

Pojednou však, jak bledí do zrcadla, cítí, že ten tmavomodrý kabát je něčím nápadný. Nápadnější než ten černý obnošený, v kterém mete. Je takový divný, jako neskutečný, jako by to ani nebyl kabát, nýbrž nějaká věc z jiného světa. Kdyby tu stála lokomotiva s párou, ještě by myslel, že je v oblacích. Čím to, probůh, je? Tím, že ho neměl deset let a odvykl mu? Je to možné. Ale najednou se mu rozsvítí.

Je to přece tím, že na něm není židovská hvězda!

Ano, na tomhle kabátě chybí hvězda! A jak by také nechyběla, když ho měl naposled před deseti léty? Tenkrát se přece na kabátech nenosily. Tenkrát byla jiná móda! A pan Mundstock si poznamená, přišít na tmavomodrý hvězdu. Ví, že pak v něm půjde směle.

A jde.

Zpět na rampu, v tmavomodrém bez hvězdy – však když si toho všimnou, ví, že tam bude – chytne kufr a vmísí se mezi dav jako jeden z nich. Pana Vorjahrena zahlédne ovšem na kraji. Ale vojáci je začínají řadit a tu přijde něco nového.

Pan Mundstock počítá lidi.

Musí jít uprostřed, aby byl co nejdále od dopadu pěstí. Bude-b sedmistup, musí jít čtvrtý. To bude mít z každé strany tři. Bude-b šestistup, bude to horší. To bude mít z jedné strany tři a z druhé pouze dva. Dvojstup by byla katastrofa. Ale tak chodí děti a jak dlouhý by ten jejich průvod byl? To by byl průvod až na konec světa. Ale nebude ani sedmistup, ani šestistup, sedma je jejich číslo a šest cípů má jejich hvězda, tomu se vojáci vyhnou. To spíš pětistup a to by šlo. Byl by uprostřed dvou a dvou. Ale nebude ani ten. Vzpomene, že jednou mu Čížkovi říkali o rudé pětícípé hvězdě. To může být ta hvězda komunistů, napadne ho, a

vojáci pětistup nezvolí. A tak zbývá ještě čtyřstup, což by bylo opět zlé. Z jedné strany dva a z druhé pouze jeden. To kéž raději troj stup...

A zatímco takto dlouze a únavně uvažuje, uniformovaní strkají do zděšených bdí pažbami a řvou. Zástup neurčitěho seřazení se dává na pochod. Pan Mundstock spočítá, že má z každé strany tři. Přece jen židovská sedma. Aby nad ní nesplakali! Ale pan Vörjahren z ní užitek nemá. Vleče se s kufrem daleko vepředu, vystrojený jako na Purim, druhý od kraje a ke všemu se ještě otáčí. Jo, jen se hodně toč a rozhlíže, myslí si a sám má již zcela jasno.

Jak půjde z nádraží uprostřed řady v nenápadném kabátě, točit se nebude. Čím víc se kdo točí, tím víc vidí, a čím víc vidí, tím spíše si ho všimnou ostatní. A tak když sám nevidí skoro nic... Musí se dívat na paty toho, který půjde před ním, a počítat kroky! Do deseti. Ke konci do pěti. Přehazovat, třepat, ohýbat. A tak nenápadně půjde, až tam dojde...

A pan Mundstock v tmavomodrém kabátě s držákem napěchovaného kufru na šedém flanelu v dlani jde, netočí se, na paty předchozího pozorně hledí, počítá ráz, dva, ráz, dva, do desíti, přehazuje, třepe, ohýbá, od okna k psacímu stolu, od stolu k pohovce, od pohovky ke dveřím a tak pořád dokola a dokola jako lev v kleci, až ho bob nohy a ruce, až se musí usmát. Připadá mu to náhle jako legrace. Vždyť to nic není! Vždyť je to vlastně takové motání. Stačí, aby se člověk připravil. Pan Vörjahren se samozřejmě nepřipravil. Ale on ano. On už má tohle za sebou. A tak si nakonec řekne, co aby si trochu odpočinul, a sedne si. Ale hned vyskočí.

Copak smí odpočívat? Do takové přípravy by nebylo, co se za groš vejde. Přece skutečnost je daleko obsáhlejší než jeden pochod z nádraží. Oni z toho nádraží musí někam dojít! Musí je někde ubytovat! A pan Mundstock pln dychtivosti vejde do ubikací.

Ubikace!

Je večer a všichni se chystají k spánku. Chystá se i nešťastný pan Vörjahren. Má postel v koutě.

Tu se náhle rozlétnou dveře a do ubikace vrazí voják s automatem.

Asi jde přát dobrou noc, myslí si pan Mundstock, opírající se klidně o zeď nedaleko dveří, po takové tůře z nádraží s padesáti kily, to je spánek věru dobrá věc. Ale ví, že voják přát nejde.

– Dobytku, lehnout, poručí voják a mávne automatem. Lehnout!

Pan Vörjahren si lehne do svého koutku, jen se zakrouť.

– Co vy v rohu se tam kroutíte, rozkřikne se voják a zdvihne samopal, ať ležíte, vy kurvo!

Pan Vörjahren zbledne a v tu chvíli leží jak mrtvý. Pan Mundstock zvedne obočí. Proč se jen pan Vörjahren tak kroutil, když uléhal, to asi z těch vojákových

nadávek. Ještě ho zbytečně dráždí. Jo, to si musí milý pan Vorjahren zvykat, dneska se přece lidem tak říká! Pan Mundstock cítí, že se začíná zlobit. Popudí ho, že voják, když odchází, práskne dveřmi. Je to holt blázen, v normální době by ho nezaměstnal ani hotel nejpodřadnějšího řádu. Nadávat a třískat dveřmi, to dělá leda psychopat. Ale ač se v duchu zlobí, přece si všimne, že z dveří odlétla tříšťka, taková malá nepatrná třístečka. Proboha, div že nezvolá, vždyť oni to tu mají všechno dřevěné, stěny, podlahu, strop a – pryčny. Pryčny!

Ještě že je nepřehlédl!

A panu Mundstockovi svitne.

Teď je vysvětleno, proč se pan Vorjahren kroutil, když uléhal. Není zvyklý spát na pryčně. Tlačí ho. No ovšem! A pan Mundstock radostí zčervená. Objevil další věc.

Že na pryčnu není zvyklý ani on.

Dobrych třicet let spává na měkkém lůžku, které si navečer dělává z pohovky. Dobrych třicet let pohovka ve dne, lůžko v noci. Ví, že od té chvíle se to radikálně změní. Kdepak postel, takový nesmysl, s tou je konec. Až za chvíli půjde spát, dá si na pohovku žehlicí prkno. Ale zatím pro prkno nejde. Opírá se dál o zed' a mračí se jako dřív. Což může jít spát? Vždyť to ještě neskončilo. Vždyť ulehli a začíná noc.

Noc.

Pan Mundstock přešel doprostřed ubikace a rozhlédl se.

Kolem je tma téměř jak v tunelu. Ani loď z doby Kolumba není vidět. Na pryčnách jsou naskládáni lidé. Někteří spí, a ti jsou nejšťastnější. Jiní jen podřimují, blouzní z agónie. Ale většina bdí a zděšeně zírání do tmy. Pan Mundstock nevidí jejich tváře, ale tuší jejich bledost, šedost, nažloutlost, vše se v něm bouří, ale musí se přemoci. Ani se nehne, aby je nepolekal.

Pojednou začíná svítat.

Plachetnice z doby Kolumba vyvstává ze tmy a začíná plout šerem mezi strašnými pryčnami, které začínají být viditelné i se svými bledými, šedými a nažloutlými tvářemi, pohubřejšími a znavenějšími, než byly včera večer, když jim přišel přát voják dobrou noc. Schyluje se k ránu.

Pan Mundstock tuší, že za nějakou hodinu vstanou, a jeho odpor k tomuto prokletému místu strašlivě zesílí. Vtom se rozlétnou dveře a do ubikace se vřítí uniformy.

Dobré jitro, pánové, jak jste se u nás první noc vyspali, račte klidně a hodně pomalu vstávat. Ale to neříkají. Mávají automaty a štěkají, raš raus, raš raus, jako vztekli psi, až se zdi ubikace chvějí, až se chvějí zdi pokojíku, až loď na stínidle se zahoupe. Raš raus, raš raus. Pan Mundstock stojí uprostřed toho štěkotu a div že si neodplivne. Začíná toho mít dost. Musí se přemáhat, aby se nadále pozorně

díval. Zjišťuje, že se lidem vstává těžko, někomu v koutě dokonce přetěžko. Ani se z pryčny nemůže zvednout.

Ach, pan Vorjahren!

Má to z toho, že spával na posteli. Jen aby na to příliš nedoplatil. Než to domyslí, přiskočí k panu Vorjahrenovi uniformovaná bestie a začne ho z pryčny tahat.

– Sie, faule Sau, domlouvá mu, až se chvějí zdi, vy líná svině, bude to? Nebo se vám nechce?

Pan Vorjahren se div nezhroutí. Ovšem, to má z toho, že se necvičil na prkně. Jen aby ho ta bestie ještě nekopla. Jsou to přece potrhlí blázni. A pan Mundstock, potlačuje s vypětím vůle hněv, snaží se pozorovat každý pohyb pana Vorjahrena a shledává, že umět ležet na prkně neznačí, že je vyhráno.

Je třeba umět i z prkna správně vstávat a to hned, jakmile zazní budíček.

Je to rozhodně dřív než v osm, jak je zvyklý on, když nemá ranní zametání ulic. Nebude, kmitne mu rozhněvanou hlavou, než aby si zvykal i na to. Kdo však ví, kdy se v tom prokletém koncentráku vstává, koukne na své náramkové omegy, to dosud nezjistil. Snad to ví starý Haus, který má zprávy z obce, toho by se měl zeptat. Snad postačí v sedm?

Lidé vstávají z pryčen, vojáci štěkají a ono je ještě šero. Teprve se schyluje k ránu.

Snad že v šest? Ačkoliv to je jejich hvězda. Ostatně sedm je jejich číslo. To nic neznamená. V šest hodin ráno z žehlícího prkna. Posléze se s hněvem rozhodne pro pět. I když to je zase snad ta hvězda komunistů. Je to pošetilá souvislost, která tu zřejmě neplatí. V pět!

Tady mě snad ta hodinka přímo nezabije, říká si s pohledem na omegy, ale tam by se mi mohla vymstít. Jako tomu Samuelu Vorjahrenovi. Naučí se na prkně, naučí se z prkna, naučí se v pět, a pak na něj žádný nezaštěká, co se tam v koutě kroutí! Ostatně, pro jistotu nebude spát ani v koutě, to je logické. Že na to ten Vorjahren nepřišel? Měl to zapotřebí?

A pan Mundstock se ještě naposledy rozhlédne ubikací a řekne, tak i noc bychom měli za sebou, dost šťastně... A aby se zcela uklidnil, jde si sednout do křesla.

Pak ho napadne, a přece ani teď není konec. Musí být věci ještě horší, ty, pro které se vlastně do koncentráku jezdí, ale to nic. Na ty přijde.

Jenže uplyne pět minut a pan Mundstock sedí a přemýšlí a nic ho nenapadá. Snad bych měl přece jen vyhledat Hause, myslí si, pane Haus, řeknou, co se tam ještě děje, oni mají zprávy z obce. Arciť, jestli se už zatím nezbláznil. Ale navštívit teď Hause není možné, je večer, to leda zítra, ale on by rád ještě pokračoval.

Ted' přestat nemá smyslu, říká, svíraje hlavu, kdyby aspoň ještě kousek té hrozný skutečnosti, aby pak, proboha, taková příprava nebyla pro kočku...

Ale je už tak daleko, že ačkoliv zneklidněn, neklidu nepropadne.

Cítí, že je po všech prodělaných strastech zdrav.

Napadne ho, zdali být příliš zdrav není vadné. Aby ho pak nedávali na těžké práce. Člověk se tam zřejmě má i ve zdraví držet uprostřed. Ale, napadne ho, co kdyby přece? Co pak? A tu jako když slétne blesk. Pan Mundstock vyskočí z křesla.

V poslední chvíli objevil ještě práci v lomu...

Běží do předsínky za plentu, kde je u zdi pohrabáč. Snad po babičce, ať jí Hospodin žehná. A za chvíli se pan Mundstock ubírá s motykou na rameni do kamenného lomu,

Je velký, nahoře porostlý zakrslými stromky, všude plno prachu, hlomozu. Kam pohlédne, ubožáci dopůl svlečení a mezi nimi uniformy ve vysokých botách. Shodí kabát a košili a už je před jedním obzvlášť velkým kvádrem. Zpočátku je to zlé. Tluče a tluče, div že lampa se stolu nespadne, ale z kamene odskakují jen střepy. Napne všechny síly a tluče a tluče, až je motyka žhavá, zeď se chvěje, kolem očí létají jiskry, a tu cítí, že mu to jde stále lépe, a poznává, čím to je. Že za tím vězí poctivé cvičení s kufrem. Neboť v lomech také záleží na horních končetinách. A tak si nakonec řekne, tak to je obdobné, kdepak lomy! To vlastně nic není. Ale kdepak vězí asi Vorjahren? Asi tu není, no ovšem, jak by zde byl, je slabý a chudobný a tohle je těžká práce, na tu berou jen ty nejzdravější. Kdežpak ubohého Vorjahrena z Konopí, provazů a nití... Vtom zazní siréna a je konec.

Spokojeně si utře čelo.

Jen ať mu teď ty nestvůry v uniformách něco řeknou!

Chce se obléci a odejít, i lidé kolem něho se oblékají, když tu z ničeho nic se za ním vynoří nestvůra a strašlivě na něho křikne. Pan Mundstock se obrátí a zkoprní. Než může otevřít ústa, vzpomene na políček...

Chýlí se k půlnoci.

Poprvé po třiceti létech nepromění pan Theodor Mundstock pohovku na lůžko. Donese z předsínky prkno a poprvé po třiceti létech promění pan Theodor Mundstock pohovku na pryčnu.

A jak ve tmě pokojíku uléhá na dřevěnou koncentrační pryčnu, chvěje mu ten políček z lomu celým tělem. Je pravda, vzpomněl si na něj už na rampě. Ale teprve teď po lomu ví, že s políčkem to začíná být vážné. Tam na rampě se mu lehce vyhnul, protože nebyl krajní, ale v lomu stojí uniformované bestie tváří v tvář. Zdalipak vůbec políček unese? Dřív to ani nebývalo zvykem, někoho tlouci v tvář, jak by měl zkušenost? Uniformovaný na něho řval, div mu nevypadl chřtán, pak zvedl ruku a on cítil, jak mu na pohublou tvář dopadla obludná šílencova

dlaň, až se mu zajiskřilo v očích. Jen klid, klid, říká si na pryčně ve tmě svého pokojíku, takhle by to nešlo. Cítil také na spodním rtu krev, rozpomíná se, snad příliš zaťal zuby a skousl. To mohlo vypadat jako vztek. Blázna v uniformě to mohlo rozdráždit. Zatínat zuby a skousnout nelze. A panu Mundstockovi, ležícímu na pryčně ve tmě, hrnou se další myšlenky. Že se bláznů v uniformě nesmí poté, co se to stane, ani podívat do očí. To by vypadalo jako výzva, rozpřáhnout se podruhé. Musí se mu dívat níž. Na kravatu, jak říkal Haus, když je kdysi prodával, na hnědou. On kdysi nosil zelenou a teď šedou. Zdalipak Haus vůbec hnědé měl? Nemá ani jednu. Ale zvykat na ně musí. Mohl by si jednu odbarvit. Koupit v drogerii prášek. Ale může se stát, že mu ten v uniformě vyrazí zub. Panu Mundstockovi, jak leží na pryčně, poklesnou vzrušením nohy. Poznává, že mu hulvát může vyrazit zubů několik. Co teď? To bude dobře hned je vyplivnout, blázen poznává, že se nemínul cíle, a kdo se nemíně cíle, přestane. Otočí se a půjde pryč. Možná, že by měl mít pro ten případ zub v ústech připraven. Náhle si vzpomene na doktora Schleima. MUDr. Schleima, co měl za ženu herečku z Německého divadla, šest let mrtvého, dej mu pánbůh nebe, a vzpomene si, bože, vždyť já mám šest let několik nepravých zubů! Protézu! Vyhráno, řekne si, tu mohu jazykem uvolnit a vyplivnout, nechť Svatý Schleima žehná, vyhráno! A pak ji sebrat a dát do úst, samozřejmě, až se stvůra otočí. Anebo i před ní, jestliže poznává, že je to protéza, a nařídí sebrat! Vše jde dobře, myslí si, vše jde jako na drátku, leč přece, jak leží na pryčně ve tmě, nepřestává tušit jedinou vážnou okolnost: že v této zrovna tak obtížné věci nemá trénink.

Není to lehké, dostat ránu, až se zajiskří, a přitom hned myslí, jak uvolnit zuby a příliš nezatnout rty a neskousnout a nedívat se do očí, ale na kravatu, a bůhví, co ještě. To přece není v takové chvíli maličkost.

Ale jak ten trénink zařídit?

Pan Mundstock začíná tušit, že to bude těžší než zdvihání kufru a tlučení do kamene. Tam si totiž stačil sám, ale tady...

Pan Mundstock se obrací na pryčně a hledí do tmy. Vykládá, rozmlouvá, přemýšlí a začíná být nesvůj. Nic ho nenapadá, žádný postup, praktická metoda, nic. A už se mu únavou zavírají oči a usíná, když myšlenka konečně přijde.

Jak jsem jen mohl zapomenout, řekne si a srdce mu poskočí, vždyť přece...

Pryčna tlačí, tma obklopuje a on s obočím mírně zdviženým se usmívá a připadá si jako na tom nejkrásnějším loži.

DRUHÉHO DNE SE PAN MUNDSTOCK NEMŮŽE dočkat večera. Páté hodiny, kdy zkušenost z těchto bídných válečných let učí, že bývá v krámech nejméně lidí. V půl páté si oblékne starý černý kabát a prohlédne kapsy. Klíč, kapesník, to nic. Portmonka s několika korunami ano. Ale hlavně lístek od Čížků, papírek na pět deka masa. Uchopí aktovku, štít své hvězdy, neuchopí však klobouk, který by mu dnes osudně překážel, a vyjde z bytu.

S lístkem na pět deka masa, s aktovkou a bez klobouku, ale zato s přesně promyšleným plánem.

Že jen mohl zapomenout na praktického člověka, který má na všechno metodu? Vždyť si ta minulá tři bídná léta zavinil dočista sám! Svým pouhým zapomněním. I jakýsi stín – Mona – si vymyslíl.

– I jdi, myslí si, vida stín na přízemní chodbě.

„Ale to jsem já, pane Mundstock, dobrý večír přeju...“

„Ach, to je paní správcová! Dobrý večer. Kam jdu? Ale jen k řezníkovi.“

„K tomu starému výtržníkovi? – Tak ho ode mě pozdravujte.“

Ví, že to bude poprvé, co paní Čivrné nevyhoví. Pozdravovat řezníka je dnes zhola nemožné. Neodpovídá to plánu.

Plánu, v němž je každá věta přesně stanovena a vypočteno každé slůvko.

Vyjde z domu.

Dojde za roh.

A tu mu srdce přece jen trošku zabuší.

Je vlastně velmi odvážný, ten plán, který míní provést, uvažuje, je vlastně velmi nebezpečný. Je to sice nejpromyšlenější plán, jaký se kdy v něm zrodil, ale co když přesto nevyjde? Nezavolá-li Klokočník na něho třeba policii? Zavrhne to, sotva na to pomyslí. Kdepak Klokočník a volat policii. V dnešní době, na něho. A pak, což ho nezná léta, jaký je to poctivý prchlivec a vztekloun? Nezná ho i paní správcová Čivrná? A od té doby, co jsou zde Němci, je ještě divočejší a vzteklejší. Ne, určitě se nezklame. Přitiskne aktovku k hrudi a druhou rukou sevře v kapse portmonku s troškou peněz a lístkem na pět deka masa. Je připraven na všechny možnosti kromě policie, která nepřichází v úvahu, co tedy může selhat? A trochu si všimne lidí, které potkává, a shovívavě se usměje.

Z věže za parkem tluče pět hodin.

Štít na domě, červené na bílém.

Alois Klokočník, řezník a uzenář. Čerstvé la zboží. Přímo z jatek.

A pod tím malovaná cedulka:

Kdo u mně kupuje dobře se pomeje prvotřídní hovězí a vepřové

To mu skládal hostinský z vedlejší ulice, který je tak trochu básník.

Dveře krámku jsou bídně zatemněné, dolní roh cáru papíru se odchlipuje a uvnitř se svítí. Ale je teprve pět. S tlukoucím srdcem otevře a vejde.

V krámě je jediný zákazník, nějaká paní bez hvězdy, kupuje deset deka černé tlačenky. K večeri pro manžela a sebe. Budou mít hody, myslí si a soucitně se usměje, tiskne aktovku k hrudi. Paní se na něho koukne a také se soucitně usměje a rychle kývne hlavou a poroučí se. A tak je už v krámě sám. Sám s ním, co stojí za pultem...

Stojí za pultem rozkročen, v bílé zástěře a s tlapami na skle, pod kterým má zboží, s rozhaleným krkem, s příšerným knírem, tlustý a zavalitý obr, pravý řezník. Stojí, hledí a čeká jako veliký pes. Panu Mundstockovi se na chvíli sevře srdce. Ale ani stínek strachu nedá najevo. Přechkal jsem horší, myslí si, copak jsem nepřečkal i práci v lomu? A přehluší sám sebe rázným pohybem.

„Deset deka salámu, tohohle za čtyři,“ řekne a pleskne rukou o sklo.

Veliký mlčící pes za pultem trochu pohne knírem – snad se diví, jak to ten pan Mundstock dneska mluví – hmatne tlapou pod sklo a už řeže kus salámu. Pak to hodí na váhu, aniž mrkne okem, a v té chvíli se pan Mundstock odvrátí jinam. Ví, že váha ukazuje víc než deset deka. Kdyby zlítoštil, bylo by po promyšleném plánu. Pak váha klapne a je zváženo.

Hrábne do kapsy kabátu, vyjme portmonku, otevře a podá řezníkovi papírek na pět deka masa. Řezník Alois Klokočník sotva koukne na lístek, který se v jeho tlapě úplně ztrácí, a už se chystá, že nic neřekne a hodí do zásuvky. To je první úskalí. Pan Mundstock je velmi přesně předvídal a je připraven.

„Co se tak dívají na ten lístek, jako bych je snad chtěl ošidit?“ vyjede podle plánu, „copak jsem jim nepodal deset, nýbrž jen pět?“ A zle se zaškaredí.

Řezník na něho koukne a trochu pohne knírem. Je mu to asi trapné, asi velice, že musí ukázat, že je to vskutku jen pět deka. Ale pan Mundstock tohle zcela přesně předvídal. Je to druhé úskalí a je připraven. Zvolá podle plánu:

„Já jim přece podal deset, to musili v tý své tlapě nějak vyměnit!“

Řezník vyvalí oči.

Ale pan Mundstock ví, že divous nesmí vydechnout ani z vážného nařčení. Dříve než se vzpamatuje, hodí na pult koruny a řekne:

„Tady maj ty jejich koruny. Čtyři je dost za ten jejich salám. Vždyť to maj všechno zkažený. To prodávají vždycky? To by měli do zvířinců.“

Řezník se vzpamatoval:

„Pane Mundstock, pro pána krále, vždyť je válka, to víte, kdybych moli, kop bych do toho, ale zkažený, pane Mundstock, to není, to mi věřte, zkažený bych vyhodil, to bych s tím sek vo zem...“

Cítí, že mu to teď trochu nevyšlo. Předpokládal, že řezník už zrudne, a on se zatím omlouvá. Nelze jinak, než to přejít a pokračovat podle plánu. To jest, jako

by zrudl a výhružně zvolal: Pane Mundstock, jak jste to s tím zkažením myslel?

A tak zvolá:

„Jak jsem to myslel? Že oni nejsou ani žádněj pořádněj řezník. Že pořádněj řezník by se za takový zboží styděl. Voni měli jít na něco jinýho!“

„Vždyť je válka, pane Mundstock,“ sípe divous a nervózně jezdí tlapami po skle, „to víte, kuřata a husy nejsou. Voni všechno vyžrali. Já bych do toho kop...“

Cítí, že to nevyšlo opět. Předpokládal, že už bude řezník křičet. A on se zatím pořád omlouvá. Kam se dneska jeho vzteklost poděla? Co se to s ním děje? Zlobí se, ale na ně! Na ně! Nezbývá, než ho přivést na správnou adresu bleskovými nápady.

„To se dneska každej vymlouvá, na ně,“ hodí odmítavě hlavou. „Každej jim hází vinu na krk, jako by za to voni mohli. Každěj je nevinej, jen voni jsou ty nejhorší. To je lehký, prodávat zkažený maso a takhle si mejt ruce...“

Ale teď zpozoruje, že řezník začíná být nesvůj. Nějak divně se na něho koukl. Ted' po téhle řeči. Proboha, aby si nemyslel, že jsem se zbláznil, šlehne mu hlavou, to by byl s plánem konec. A raději už na nic nečeká.

„Já jim povím, házet vinu na krk nevinejch,“ zvolá, až sklo na pultě drnčí, a chytne těch svých deset deka – bleskne mu hlavou, je to rozhodně víc, tu váhu cítí v dlani – a teď přijde jeden z vrcholných okamžiků.

Klokočníkovi, jak tam stojí za pultem s podepřenými tlapami, hodí salám na krk, až mlaskne.

Řezník zkoprní.

Jen klid, klid a vydržet, šeptá, už se mu ježí kníry, dobré znamení...

„Jak jste to myslel, pane Mundstock, tohle se mi, co jsem živej, nestalo,“ řekne konečně po delší době pan Alois Klokočník takovým zvláštním těžkým tónem, jako by se nějak přemáhal.

„Jak jsem to myslel? Jak jsem to řekl! Aby si salám kousali sami, když to chtějí dopodrobna. Vždyť oni přece pořádněj řezník nejsou! Vždyť oni v těch svých rukách nemaj ani sílu, jakou mají řádní řezníci. Vždyť oni ani neumí seknout do masa...“

V té chvíli řezník Klokočník jako když ho píchne, zrudne, natáhne se přes pult a jeho tlapa spočine na rameni pana Mundstocka: „Pane Mundstock!“ zatřese jím, „pane Mundstock!“

Na pult dopadnou před zrudlého divouse dva přední zuby. A pak pootevřená ústa a oči, strnule zahleděné na divousův krk, na to obnažené místo, kde se nosívá hnědá kravata...

„Kriste,“ vzkřikne řezník a rudost z jeho tváře je rázem tatam, „pane Mundstock, co jste to proved? To je strašný, jestli jste se poranil, neteče vám krev? Co se to s váma stalo?“

Ale vidí stát za pultem pána přívětivě se usmívajícího jako nejšťastnějšího člověka na světě, vidí pána ve starém obnošeném kabátě se žlutou židovskou hvězdou, vlídného, milého a laskavého, takového, jakým tenhle pán po celých třicet let, co se znají, býval, a slyší, jak říká: „Tak to nic, pane Klokočník, tak to nic, to je v pořádku. Vždyť oni ani nevědí, k čemu to je! Jak mi posloužili. A s těmi zuby si nedělají starosti, vždyť byly falešné, takových mám ještě pět.“

Když za hodnou chvíli vyjde pan Mundstock z řeznictví a uzenářství Aloise Klokočníka, nese si v kapse dvacet deka salámu, v portmonce lístek na dvacet deka masa, jen těch osm korun od něho řezník vzal. Dobrý, bodný řezník Alois Klokočník, vyčítá si, a div že mu nevyhrknou slzy, chudák, jak se poděsil, ale co jsem měl dělat?

Snesl se večer, nad ulicí poletují drobné vločky sněhu, z nichž některá se občas snese na jeho vlasy. Pouliční zatemnělé lampy jsou však navzdor šeru dosud zhasnuté. Jde a říká si, tak tohle bychom měli za sebou. Nejhorší věc, a ejhle, za námi. S pomocí boží a řezníka Aloise Klokočníka. Jak se to daří, když je přesně vypracovaný plán! Však těch úskalí bylo! Dokonce i nějaká odchylka. Ale povedlo se. S pomocí boží a přesně vypracovaného plánu.

Když vejde do předsínky, stáhne zatemnění, rozsvítí žárovku na zdi a pospíší za plentu. Dvacet deka salámu hodí, aniž mrkne okem, na bledě modrou misku s kouskem sany a zapne plyn. Dnes večer budou hody. Dnes večer by si mohl i prostřít stůl a něco si číst ze Šulchan Aruchu. Anebo jít po večeři k Čížkům. K těm dobrým Čížkům, kteří ho podporují, jak mohou, a ani trochu se nebojí. Ale vzpomene si, že ho po jídle čeká ještě mnoho práce. Šulchan Aruch a Čížkovi až zítra. Koukne na salám, jak se smaží, a strčí do nůsky, trochu zamíchá, přisolí, přilije kapku vody. Pak svlékne košili, vezme novou, aby se mu dobře hodovalo a byl připraven na další večerní strasti. Na další strasti, které ho dnes večer čekají. Pan Mundstock, s blaženým úsměvem na tváři, bezmocně vzdychne.

A ještě si pomyslí: Snad ten salám není z vepřového.

JE RÁNO A PAN MUNDSTOCK SPĚCHÁ K PEKAŘI. K pekaři Jakubu Pazourkovi, neboť mu došel chléb, k člověku pěstěných rukou a jemné, šlechtěné tváře. Ale o ten chléb teď vlastně panu Mundstockovi ani nejde. Spěchá k pekaři kvůli něčemu mnohem divnějšimu.

Pekař v bílém plášti stojí u zadního regálu, něco počítá, říká „moment“, občas po něm hodí okem, ale počítá dál. Je to pekař, myslí si pan Mundstock, a tak tedy počítá housky, ale pročpak po mně tak hází okem? Asi proto, že jsem tady už tak dlouho nebyl. No ale musím být trpělivý. Aby mi vyšel vstříc a povedlo se, co mu chci navrhnout.

Náhle pekař vykřikne a běží k pultu.

„Rány do flakónu,“ zvolá, „já si pořád říkám, račte to být vy, neračte, jak jste se změnil! Pane Mundstock, odpusťte, že jsem vás nechal tak dlouho čekat.“

„Ale to nic, pane Pazourek,“ usměje se pan Mundstock, „jen si to dokončete. Počítal jste housky a já jsem vám to teď všechno popletl.“

„Ale nepopletl, pane Mundstock, kdepak bych počítal housky. Počítal jsem, o kolik zdražily ty francouzské parfémy Chanel, víte, já mám Chanel nejraději. Ale pane prokuristo, vy snad musíte brát žlutky nebo horské sluníčko, to jinak není možné. Tak nádherná plet' se nevidí ani u paní Lavecké...“ a pekař za pultem sepne své pěstěné ruce a zbožně na něho hledí, nechávaje všechno kolem sebe napospas,

Pan Mundstock mlčí, myslí si, kdyby věděl, proč jsem přišel, copak tomu asi řekne, a usmívá se.

Vtom někdo za krámem volá pekaře, aby šel pro chléb, a pekař řekne, „to je otrava,“ a elegantním pohybem zmizí vzadu v krámě. Za chvíli se objeví celý uhřátý, neboť nese v rukách veliký koš s bochníky. Hodí koš na zem a vzdychne:

„To je tíha! Člověk si tím už pomalu zničí ruce.“ Pan Mundstock vidí, že mu začíná prát štěstí, a rychle přisvědčí:

„Bodejt', od takového prádelního koše. Vždyť nemají flanel.“

„Co prosím nemám?“ otáže se pekař. „Flanel.“

A když přejemná tvář pana Pazourka nechápavě strne, vysvětluje:

„Flanel, pane Pazourek, to je hlavní. A ten oni nemají.“

Najednou se panu Mundstockovi zdá, že je pekař celý pryč a neví, co odvětit. Ovšem, jak by věděl, když neví, na co je flanel. Však až mu za chvíli řekne, proč přišel, a vysvětlí mu to, bude koukat. Musí ho však na to ještě trochu připravit.

„Tak se jim zdá, že vypadám dobře?“ zeptá se.

A pekař se trochu vzpomíná a vydechne, že skvěle. Jako ze salónu paní Boženky Lavecké, jestli to náhodou také zná. Ale zato, řekne smutně, paní Schleimová, jestli ji zná! Člověk by ji ani nepoznal. Bývala to vždycky taková pěstěná dáma.

„Ta herečka z Německého,“ kývne pan Mundstock, „to je vdova po doktoru Schleimovi.“

„Ale to je asi tím, že čeká předvolánku,“ řekne pekař a znovu pln obdivu hledí na pana Mundstocka, „já jsem si představoval, že tak vznešené dámy ani neberou.“

A když pan Mundstock schválně mlčky pohlédne na své ruce, pekař řekne:

„Nějaký francouzský krém, ten flanel?“

Pan Mundstock s úsměvem zavrtí hlavou.

„Kde bych dnes vzal francouzský krém, pane Pazourek! Prostě flanel.“

A pekař vzrušeně vydechne a řekne:

„Včera mi madam vyprávěla o jakémsi panu Hausovi. Říkala ten, co měl Trodlerei, no já ho neznám... Ten pán prý dělá v bytě všelijaké divné věci a minulý týden se chtěl utopit v neckách, říkala. In einem Waschtrog...“

A když se pan Mundstock trochu zarazí a myslí si, aby tak začal vyvolávat duchy, pekař se zeptá: „Nebo něco domácího?“

A když pan Mundstock tajemně kývne a mlčí, pekař vzdychne:

„Ale madam má strach, aby pana Hause neodvezli do blázince. Pan Haus, der alte Trodler, vetešník, říkala, aby se neoctl v blázinci. In einem Trottelhaus... Vy zřejmě předvolánku nečekáte, když tak vypadáte...“ dodá pekař tiše a zpytavě na něho pohlédne.

Ale pan Mundstock zavrtí hlavou.

„Co jich napadá, pane Pazourek, to vědí, že čekám. Čekám, čekám. Kdo by nečekal? Transporty přece jezdí denně, pane Pazourek...“

„Ach ano, jezdí denně,“ přisvědčí pekař smutně, „madam to čeká také. Schreckbch, aber wahr, říkala. Arme Teufel jeden jak druhý. Und der Arme muss iiberall in den Sack, řekla.“

„To má ještě z toho divadla,“ mávne pan Mundstock rukou, trochu dotčen, „der Schrecken ist oft grdsser als die Gefahr, když chce něco paní von Schleim vědět, chudák. Vědí, pane Pazourek, tohle, co se dnes děje, není žádné divadlo, jak si to asi paní Schleim představuje, tohle je doopravdy. Člověk musí být připraven. Metoda, metoda, v tom to vězí! Člověk nesmí být fantasta! Tak mi daj půl bochníku chleba...“

A pan Mundstock podá pekaři lístky a peníze, vezme bochník a pak, otočiv se, jako by se chtěl přesvědčit, že není nikdo cizí v krámě, a měně svou řeč do druhé osoby, řekne:

„Tak pane Pazourek, abych vám konečně řekl pravdu, pro tohle jsem k vám dneska vlastně nepřišel. Říkáte, že vypadám skvěle, ale kdepak bych já chodil do salónu a ještě v téhle době, vždyť by mě tam snad ani nepustili. Já jdu na to úplně jinak. Co byste tomu řekl, pane Pazourek, kdybych vám tady trochu pomáhal? Víte,

třeba nosit ty koše, když jsou pro vás tak těžké, ale to je vlastně to nejmenší, o to ani nejde, spíše takhle hlídat u té pece, kde to pečete a tahat to z ní, víte, tohle by bylo něco pro mě...”

Panu Mundstockovi se zdá, že je pekař celý pryč a neví, co říci.

„Samozřejmě, že bych za to nic nechtěl,“ řekne rychle, „já bych tohle dělal jen tak, víte, já to vlastně už nepotřebuji, to bych dělal jen tak jako něco navíc...”

„Ale pane Mundstock, to snad není možné,“ vzpomíná se pekař, „vždyť byste se u té pece úplně zničil, je tam moc horko, tam to žárem zrovna sálá, to bych přece od vás nemohl chtít, vypadáte tak výtečně...”

Cinknou dveře, do krámu vchází zákaznice.

„No tak si o tom promluvíme někdy jindy,“ řekne pan Mundstock s úsměvem, „já vám pak za to řeknu, co je flanel a co to znamená, když ho člověk užívá...“ a odchází.

Jde domů zvesela, i když vlastně s pekařem nedomluvil, kvůli čemu k němu šel, ale to je jedno, tuší, že mu to pekař dovolí. Myslí na něho, jak byl celý nadšen, když mu, podle zvyku, otevíral dveře, ale myslí také na paní Schleimovou, která to čeká, a na starého Hause, který snad už dokonce vyvolává duchy a chtěl se utopit.

Chudáci, řekne si, ti to nepřečkají.

A náhle zrychlí krok.

Přiběhne s chlebem domů.

Otevře dveře a vběhne do předsínky. Rychlostí blesku otevře dopisní schránku. Nepřišlo-b to snad, zatímco byl u pekaře. Ale dopisní schránka je prázdná. Není tam ani pohlednice.

K PÁTÉ HODINĚ USEDNE KE STOLU RODINY Šternovy.

Paní Šternová a babička nepřestávají žasnout. Šimon se podivuje. Frýda se jen dívá. Otto mlčí.

Skromně se usmívá a říká, že kvůli tomuhle nepřišel...

Konečně tedy, konečně babička v sametové židli a krajkách důstojného čepce začne...

„Zaplat’ pánbůh, že přišli, už zase nevědí, co dělat. Už je zas chytla kocovina.“

„Představějí si, že už zase pochybují, že to do jara skončí.“

„Kdyby žili tady, to by si svůj vzhled nezachovali! To by zestárli za jeden večer jako já.“

Šimon si zatím klekl na židli na protější straně stolu a s pusou v dlani se na něho díval velkýma důvěřivýma očima.

Frýda v rozpuštěných vlasech začala hledět do ubrusu.

A paní Šternová řekla:

„Já už to prostě nedokážu. Ona říká do jara! Copak není jaro? Není duben? Nebyl už Pésach?’-Pak se zeptala: „Víte, že už i paní Schleimová? Znal jste ji vůbec?“ Řekl, že má od něho zuby. Ta že to čekala. „Kdo čeká, dočká se,“ řekla babička, „Schleim to čekala.“ A dodala:

„Aby tě pánbůh netrestal!“

A tím byl dán povel k prvnímu výkřiku paní Šternové.

„Aby mě pánbůh netrestal,“ zvolala, „tak já asi lžu a ona nejela. Anebo jsem jí to přála, ne? Já jsem to Schleimové přála, já jsem říkala, Schleimová...“

„Prosím tě, nech toho,“ ozval se Otto, promluviv dřív, než se kdo nadál, ale bylo to marné.

„Nech taky Kolba, ne, ten taky ještě nejel,“ otočila se

prudce k němu, „taky ještě sedí doma v bytě a Emy mu vyváří, já jsem tuhle slyšela, že nadívaný krůty, a chystá se na výlet do Itálie. X moři, víte,“ obrátila se opět k panu Mundstockovi, „ted’ na jaře to tam prý všechno kvete... A Neufeldovi to nemají na cestě,“ zvolala, „ještě se nesmluvili s Kopytem, víte, s tím sběratelem,“ hlas paní Šternové náhle nabyl klidnějšího tónu, „to vám budu musit ještě povědět. Jo ale Nettlovi, to asi nevíte, jsou tam už měsíc,“ opět se vzrušila. „Jestli však ještě!“ zvolala. „Frýda měla sen!“

„Ale sen,“ zašeptala Frýda a zdvihla k němu oči, „to ještě nemusí nic znamenat.“

„Že prý nás všechny zastřelili...“ vyjel Šimon a tázavě na něho pohlédl s hlavou podepřenou o dlaně. „Že tam stál jeden v uniformě, na takovém cvičišti, a měl kulomet a my jsme stáli před ním a on do nás s tím kulometem střílel. To on asi neviděl, že tam stojíme, to by přeci nebyl střílel, kdyby nás viděl...“

„Ano, je to předrážděná fantazie,“ přisvědčil, „lidé si dnes moc vymýšlejí.“

Člověk musí brát skutečnost a ne kdejakou řeč! To je cesta k spáse!“

„Ale pane Mundstock,“ zvolala paní Šternová, předstírajíc údiv, „to je právě to, co já činím! Brát skutečnost a ne kdejakou řeč. Ale to se tady právě neuznává! To se mi tady právě vyčítá! A víte proč? Protože ta skutečnost se těmhle nelíbí. Oni se kroutí, víte? Oni by nejraději žili jako v míru. Měl jste vidět, jak se do mě pustili, když jsem řekla, že ten Ottův obchod se střížním zbožím má nějaký Němec. Kam prý na to chodím, představte si! Jako bych si to byla vymyslila. On ho má, víte,“ hodila rukou na Ottu, který jen seděl a mlčel, „on tam stojí za pultem a stříhá manšestr. A máte vidět, jak mu jdou kšefty! On jen peníze hrabe...“ Šimon se rozpustile zasmál. „A ty se nesměj!“ obořila se na něho a řekla: „Pak se diví, že ztrácím nervy. Kde má člověk nabírat sílu? Já se lidem nedivím, když se utíkají k vidinám, já ne. Někde záchranu hledat musí! Copak může člověk vydržet? Já jen ještě čekám, kdy mně kdo začne vyčítat, že se modlím. Co říkám, vyčítat! U nás se, pane Mundstock, nevyčítá. U nás se nadává! Ty jseš blázen, fy se modlíš! Hotový koncentrák!“ Paní Šternová se skoro rozplakala. „Ale ať mi někdo přijde!“ vzchopila se, „já si vzpomínám, jako děti, to nebyl jeden svátek, abysme nešli do synagógy. Pésach, ša-vuot, chanuka, Nový rok, Den smíření, ale teď budu snad zvrhlá, ne?“

„Prosím tě, Klára, nikdo ti nic nevyčítá,“ příkře řekla babička.

„Bodejť by jo,“ zvolala, „protože se bojíte. Oni náhodou slyšeli,“ vysvětlovala, „že si to lidi nevyčítají ani v koncentráku. Jeden rabbi tam zpívá Mole el rachamim...“

„Nauč se mluvit,“ řekla babička, ale paní Šternová se rozplakala a všichni zmlkli.

Pak, otírajíc si oči, se zeptala:

„Vy jste byl u Hause?“

Postřehl jakési nebezpečí a řekl chvatně, že ne. „Tak ani nevíte, že se chtěl utopit?“ S ulehčením řekl, že to ví.

„Otto u něho byl předevcírem,“ řekla paní Šternová. „Je to s ním čím dál horší. On už asi není při smyslech.“

„Ale tak prosím tě,“ ozval se podruhé Otto, a babička řekla příkře:

„Jemu se nedivím. To je starý člověk!“

„Má tam nějakou zrzavou holku, která mu čte pohádky,“ zvolal Šimon z druhé strany stolu a tajemně se na něho usmál.

„Má tam jedno děvče z náboženské obce, sirotka, aby mu připravila jídlo a ošetřila ho,“ řekla babička důrazně. „Někdy mu předčítá z pohádkové knížky.“

„Někdy ne, pořád!“ odsekla paní Šternová. „Sedí u okna v koutě. On sedí na židli a poslouchá. Ale to by nic nebylo,“ řekla, otáčejíc se k němu. „On zapaluje svíčky a svolává dvaasedmdesát andělů šemhamforasu. Slyšel jste tohle někdy?“

Víte, co to je? Já nevím. Možná, že to říkám špatně. No řekni, co ti vykládal, a neseď!“ obrátila se na Ottu.

„Ale nech to, prosím tě,“ mávl Otto rukou a mlčel.

„Tak si představte, co vykládal,“ pokračovala paní Šternová a jemu se náhle zdálo, jako by ostatní ztichli. Babička k dceři dokonce natočila jedno okrajované ucho. Jen Šimon, klečící na židli, se na něho přes stůl nepřestal usmívat.

„Říkal, že vlastně žádná válka není a my všichni žijeme na nějaký hvězdě, jak se jen jmenuje... prostě miliardy kilometrů daleko a to, že je válka a jsme na zemi, se nám jen zdá. Na té hvězdě je blahobyt a každý tam má všechno, nač si vzpomene, ale když se tam v noci ukládáme k spánku, zdají se nám různé sny a to je právě to, co tady prožíváme. Takže je nejlepší brát na noc uspávači prášky, po kterých se nic nezdá. Ale to jako tam, navečer, na té hvězdě, když se ubíráme k spánku, rozumíte tomu?“

„To je fantazie,“ prohlásil.

„Prodal prý králi bílou sochu a za to si postavil vilu, v které teď bydlí. To taky jako tam na té hvězdě. Ale teď má v noci ty zlé sny a musí se mu zdát, že bydlí v nějaký díře v Benediktské, kde nemá ani vanu.“

„Tak toho už nech, je to přece chudák,“ ozval se Otto.

„On taky tvrdí, považte si, že slyší očima a vidí zuby! Proto prý, když nechce nic slyšet, zavře oči, ale to je právě to neštěstí, že pak hned usne a zdá se mu, že je na zemi a je válka. Když však nechce vidět, zavře ústa. Proto prý v poslední době vůbec nemluví. To všechno Ottovi říkal.“

„A pořád mluvil,“ řekl Šimon s ústy v dlaních a s odevzdaným pohledem.

„A co to děvče, ten sirotek?“ otázal se, zavadiv pohledem o Šimona.

„Ta se od něho nehne,“ řekla paní Šternová, „sedí u okna v koutě a čte pohádky. On říká, že je to jediné dobré na těch jeho snech o zemi, pohádky! Vždycky navečer, když jde spát, ji bere s sebou na hvězdu do té své vily. Ale prášky pro spaní bere v Benediktský, víte, ty má tam... Takže když to do-myslíte, on má večer za ráno a den za noc a tu zemi za hvězdu. Až na ty prášky... Rozumíte vůbec tomu?“

Otto se v koutě mračil, všichni byli zticha.

„Ale zprávy z obce má?“ otázal se.

„Zprávy z obce má,“ přikývla paní Šternová, „Benedikt-ská je od Maislovy pár kroků. Teď mu je nosí ten sirotek. Jenže to je to další neštěstí. On i tyhle zprávy má za sen. On má za sen, považte si, celou židovskou náboženskou obec! Protože to je tady u té Benediktský, jak říká, na zemi...“

Chudák Haus, myslí si, zprávy z obce má za sen. Měl by ho přece jen vyhledat a dozvědět se další drobnůstky o koncentracích, měl by.

„Ale abych vám to dopověděla o Neufeldových,“ řekla paní Šternová vzrušeně

a Otto teď jen mávl rukou a otočil se k oknu. „Tak Neufeldovi to mají na cestě. Oni si už dali schovat prádlo k panu Kopytovi.“

„A kožuch,“ dodal Šimon.

„Kožich taky. Ostatně to taky Bäckrovi, než jeli,“ řekla paní Šternová.

„Je to předčasné,“ ozval se Otto, obrácen k oknu.

Paní Šternová zdvihla obočí a pootočila se.

„Není to předčasné,“ vykřikla. „Až pojedou, to už bude pozdě. Víte, on by snad čekal, až bude zamykat byt,“ hodila na něho rukou, „až se ponese ze schodů. Může vědět, kdo ho bude špehovat? Tohle je hrozně přísný, schovávat k někomu věci,“ řekla důrazně, „oni to berou jako zašantročování říšského majetku! Stačí v domě jeden udavač a je to. U nás náhodou bydlí samí slušní, ale přece nesmíme v domě moc křičet. Šimon má ve zvyku na chodbě leccos vykládat a je ho slyšet až do prvního patra. Vy prý tam taky máte někoho?“

„Jo, Korku,“ řekl. „Ale toho já se nebojím.“

„Mně se to prostě nezdá,“ řekl Otto.

„Jemu se to nezdá,“ opakovala paní Šternová jízlivě.

„Ten pan Kopyto může být opravdu podvodník, paní Šternová,“ podotkl, otáčeje se k Ottovi.

„Tak to zrovna ne,“ přerušila ho, „tak dalece to nejde. A kdyby, vždyť to máte jedno,“ řekla, „takhle je alespoň naděje... Ale já vím, že podvodník není. Pan Kopyto je poctivý a slušný člověk a vůbec to není žádný potrhlý blázen. To jen naší babi jde v poslední době na nervy.“

„On sem k vám chodí?“ otázal se překvapeně.

„On sem k nám někdy přijde.“

„Ale nech toho,“ řekl Otto.

„Protože je mluvka,“ řekla babička. „Pořád by nejradši něco sliboval a kombinuje a radí a vysvětluje a já mu už prostě nevěřím. Vědí, pane Mundstock, mně se zdá čím dál víc, že všechno jen tak předstírá a že je to obyčejný hochštapler, který může člověku moc ublížit.“

„Je to učený člověk, sběratel!“

„Učený člověk, sběratel!“ odvětila babička, „od nás si vypůjčil sto korun.“

„To bych mu tak nevyčítala,“ řekla paní Šternová. „Nemá v tyhle době nazbyt...“

„My jo, pane Mundstock,“ suše odvětila babička, „vědí, my se v penězích topíme. Oni už nevědí, co za ně. Teď právě budou kupovat auto a pojedou k moři. Do Itálie. Tam je prý na jaře hezky. Jo a taky koupí vilu, vid', Klára, vědí, bezmála takovou, jakou má ten chudák Haus na tý hvězdě...“

Šimon se smál a odevzdaně na něho hleděl.

„Ale tak toho Kopyta necháme,“ mávla babička znechuceně rukou, „jestli je to

šlamasel šmuser, on si ho pánbůh najde a spočte mu to. Já se s ním zabývat nebudu. Bože, to už je půl šesté," řekla náhle, hledíc na Frýdu. „Frýdinko, šla do kuchyně dělat tu bídnu kaši... Vědí, pane Mundstock, je to jen židovský postní jídlo jako na zom gedaljah, ale snad jim to zachutná.“

Frýda se podepřela o hranu stolu, vlasy si dala do týla a šla.

„Abych nezapomněl," řekl a hrábl do kapsy, „tadyhle jsem přinesl nějaký lístek na mouku a umělý tuk. A tadyhle má Šimonek něco na zub. Víte, jako nejmladší.“

Položil na stůl několik lístků a čokoládu.

„Probůh, čokoláda," vyjevíli se. Kromě Otty.

„Dostal jsem ji od sousedů, od těch Čížků," vysvětloval. „Sami mají děti, ale tuhle mi dali. Někde to holt sehnali. Ať si ji Šimonek sní. Víte, jako nejmladší..." opakoval tiše.

Šimon vyskočil na židli a usmíval se. Visel na něm očima. Rozhostilo se ticho, které mu pojednou připadalo trapné. „Nejsou to ti bolševici?" otázala se babička takovým přidušeným hlasem. Mlčky přisvědčil.

„Nějací hodní," konstatovala už klidně.

„Já jsem pro komunismus nikdy nebyla, kdepak, já ne!" vybuchla náhle paní Šternová a prudce zatřepala hlavou.

„Na to se tě nikdo neptá," ozval se Otto.

„A ty jo, ty pro ně jseš, řekni! Ty jsi pro ně byl vodjakživa, co? Víte, pane Mundstock, my jsme komunistická rodina! On je komisař.“

Šimon se rozpustile zasmál a zhoupł se na židli.

„A ty si sedni pořádně, ať zase neslítneš jako tenkrát," vykřikla paní Šternová a pohrozila mu.

„Prosím tě, nech těch svých výstředních řečí, Klára, „řekla babička, narovnávací si krajkový čepec. „Frýda je v kuchyni a ty tady mluvíš nesmysly.“

„Tak prostě, Šimon ji viděl, jak chodí Růžovou ulicí," řekla paní Šternová, zatímco Frýda připravovala v kuchyni kaši. „Bloudila tam jako bezduhá.“

„To ale musíš taky říci, že on tam bydlí, když už chceš něco povídat. To by jinak nemělo smysl," podotkla babička.

„To pan Mundstock ví dávno," odsekla.

„Vona ani nebloudila," vpadl nyní Šimon kvapně, „vona jen šla při zdi a dívala se vzhůru.“

„Tak ještě na něho nezapomněla?" otázal se.

Pokrčili rameny a Šimon na něho zpytavě hleděl.

„Vždyť to není ještě ani půl roku, co jsem u vás byl naposled," řekl jakoby na omluvu. „Snad alespoň pro něho nepláče?“

„To ne, pane Mundstock, ale je zádumčivá,“ řekla paní Šternová.

„Já bych se kvůli ženský nemordoval,“ řekl Šimon, „je už na tom lepší.“

„I mlč,“ vzkřikla paní Šternová, „jseš hloupej...“

„A co by byl hloupej, má pravdu,“ řekla babička, „má na svá léta zdravý rozum.“ Pak řekla:

„Je to s Frýdou, pane Mundstock, lepší, měli pravdu. Čas je nejlepší lékař.“

Vtom se otevřely dveře a Frýda vešla. Nesla na podnose talíře.

Udělala kaši brzy, pomyslí si, ale snad už o jejím případě není třeba mluvit. Byla to zřejmě dobrá metoda.

Byla to kaše z ovesných vloček, politá kapkou mléka. Ani se jich neptal, kde to sebrali. Šimon se legračně olízl a pořádně si sedl...

„Vědí, že Šimonka zastavil na ulici strážník?“

Překvapením zdvihl oči.

„To už je přeci dávno, to bylo v lednu,“ řekl Šimon. „No dávno,“ přisvědčila babička.

„Ale on mě nezastavil, on mi jen řekl, abych šel dál. Šli právě vojáci a zpívali.“

„Díval se do výkladu drogerie v Mečířské ulici,“ řekla paní Šternová.

„On prostě nechtěl, abych tam stál, až půjdou kolem.“

„Ale ne tedy nějak hrubě?“ otázal se kvapně. „Ne hrubě, on prostě řekl, mládenče, pokračujte v chůzi.“

„Měl tři koruny a chtěl koupit mýdlo,“ zavzlykala náhle paní Šternová a všichni sklopili hlavy.

„A také vás viděl, jak jste jel po ulici s takovým divným ověšeným vozíkem, až se všichni lidé otáčeli, ale vy jste ho prý nezpозoroval,“ řekla paní Šternová s povzdechem.

„Voni se hlavně točili, co uděláte, když zrovna šli ty vojáci proti. Víte, proto...“ řekl Šimon, červenaje se.

Zvedl hlavu od kaše a otázal se:

„Kdyže tohle bylo?“

„To už je dávno. V lednu,“ mávl Šimon lžící. „A že proti mně šli vojáci, když jsem jel s vozíkem? Co bylo?“

„Proved jste to dobře,“ řekl Šimon uznale a spolkl lžici kaše.

„No přece to, jak jste zahrnul do Libový a tam schválně met před knihařstvím. Ale já hned věděl, že je to jen takovej trik. Vždyť jste měl vozejk úplně plnej. A do Liliový chodí měst ten pán, co bejval na poště.“

„Pan Kalbfleisch...“ dodala paní Šternová.

„No tak vidíte,“ řekl s úsměvem po chvíli mlčení, upíraje oči někam do prázdna. A v duchu si myslil, tenkrát, v ten šťastný pátek v Mečířské. Ti vojáci mu

úplně ušli. A s úsměvem se zeptal:

„Tak vy už nevěříte, že to do jara skončí? Vy se pořád bojíte, že někam pojedete?“

Náhle paní Šternová položila lžici na stůl.

„Pojedeme, pojedeme! Válka neskončila a jaro je tady. My pojedeme do koncentráku!!!“

Frýda zdvihla hlavu a její oči se zachvěly.

„Nepojedete,“ řekl energicky. „Nepojedete!“

„Pane Mundstock,“ ozvala se teď paní Šternová takovým divně klidným hlasem jako před bouří, „já, když se někdy koukám na kalendář, vidím, že je duben. My jako děti jsme se učili, že jaro začíná dvacátýho prvního března, což spadá do měsíce nisanu, po kterém jde měsíc ijar...“

„Prosím tě, dej aspoň při jídle pokoj,“ vyjel teď Otto dost nevrle.

„Máš to popletený,“ podotkla babička.

„Tak já jsem blázen!“ vykřikla paní Šternová a vstala ze židle. „Tak ono ještě jaro není. On je leden a padá sníh...“ A chystala se volat a plakat, když Otto konečně vstal a sekl lžicí o stůl. „Ježíši Kriste,“ vykřikl, „ani u jídla nemůže být zticha. Ani když máme hosty! A pak říká, že je to tady jako v koncentráku! Ježíši Kriste, já se zblázním!“

Viděl, že tentokrát musí rázně zakročit. Že by to tak dál nešlo.

„Vemte rozum do hrsti,“ řekl hlasitě, ale klidně, „takhle se nic nespraví. Člověk propadne zoufalství a všechno vidí černě. Ale za chvíli to vidí jinak. Pojdte si přece sednout a jíst.“

Paní Šternová se vrátila ke stolu a vzlykajíc začala jíst. Také Otto se znovu chopil lžice. Frýda, na kterou se pokradmu díval, skláněla se s rozpuštěnými vlasy nad talířem. Zdálo se mu pojednou, jako by byla na tom z nich všech nejlépe.

„Je dobře,“ řekl za hodnou chvíli, „počítat se vším, jako bychom tam třeba jeli týden před koncem. Že by pak mohl stačit týden, aby nás to zabilo? To je právě to, co říkám, počítat se vším. Hezky popořádku, postupně, metodicky, brát jednu skutečnost za druhou a připravit se. Já se například připravuji stále. Víte, celé tajemství spočívá v tom, nežít v žádných iluzích. Kdo má správně otevřené oči, bát se nemusí. Vidíte, že se bojím?“

Výrazy jejich tváří byly náhle přesně tytéž jako k páté hodině, když zasedal k jejich stolu.

„A teď rozsvítíme svícen...“

Šimon zapálil svícen a vyjekl.

„To máš z toho, že ho nezapálil tvůj otec, jak je to zvykem ve všech slušných rodinách,“ podotkla paní Šternová, „u nás je to holt všechno obrácený. A pak že se nemstí hříchy na nevinných dětech.“

„Šimonku, běž si to ošetřit,“ podotkla babička, „Frýdo, šla s ním a dala mu na to olej.“

Ale Šimon se smál. Začal něco bručet a rukama dělat nad svícнем kruhy.

„Dělá skopičiny,“ řekla babička a paní Šternová dodala: „Však nevíš, co tě potká, až budeš tak starý jako pan Haus.“

Ještě stáhli ubrus a on rozprostřel na stůl dvaatřicet šalebných obrázků. Řekl s úsměvem, že je to nový způsob. Ve skutečnosti to dělal proto, aby mohl ukazovat karty podle vlastní libosti a nebyl odkázán na ty, jež vytáhnou. Ukazoval na samá srdce, což znamená radost, štěstí, lásku, na zelené, což značí dobré zprávy, veselou mysl, pohodu a zdraví, a také na kule, což je zase majetek, bohatství, peníze. To poslední padalo jí, paní Šternové. Také přespřílišná důvěřivost k některým lidem. „Kdyby to tak byla pravda,“ řekla. – Červené padaly Frýdě, sem tam i zelené. Zdálo se mu, že ho Frýda poslouchá klidně. „Je z toho venku,“ myslil si. – Babičce vycházely samé červené a zelené. Usmívala se uprostřed kraje svého bílého čepce a jemu teď připadala jako zestárlá chůva. „Posledně vykládali nestvůry,“ řekla mu. – Šimon, skláněje se vleče nad stolem, odvracel se občas k svícnu, který stál u dveří, a pokoušel se ho na dálku sfouknout. Ale rozřepotal nanejvýš plaménky. Náhle řekl: „A já bych si dal taky vyložit!“

Všichni se zasmáli, jen Frýda vzdychla. A Otto něco zabručel.

Chvilku váhal, na kterou kartu pro Šimona sáhnout. To, jak na něm z druhé strany stolu visel očima, mu nevhod nebylo, ale poněkud ho to rušilo v soustředění. Sáhl na některé zelené a červené.

„Tahle značí dobrý školní prospěch,“ řekl, „a tyhle hodně zábavy, divadlo, zvířata a tak... Kdypak se zase půjdeme podívat do zoologické zahrady, co?“ otázal se.

„Na vopice a slony,“ kývl Šimon, „jestlipak jim zatím nepochcípali.“

„Když jste tam naposled byli, to byl ještě dost malý, ach bože, jak je to dávno...“ vzdychla paní Šternová.

„Však se tam už brzy podíváme,“ řekl, a pak ukázal na kartu a řekl: „A tadyhle je láska.“

Všichni, kromě Frýdy, dali se do smíchu a Šimon vypísl.

„Ty máš na holku ještě čas,“ vykřikla paní Šternová, „ještě ti není šestnáct!“

„A co by měl na holku čas,“ zvolala babička, vzpřimujíc se v sametovém křesle. „Lip než poslouchat ty jejich řeči o koncentracích. Je mu už patnáct pryč.“

A pak náhle chladně prohlásila:

„Už mohl dávno, jak to bývá v každý rozumný rodině. Mohl by někdy k Hausovi. Má tam to děvče z obce. Je asi stejně stará.“

Paní Šternová se po babiččiných slovech chytla za hlavu. Šimon dál klečel na židli s hlavou v dlaních a jen se na něho smál, poněkud se červenaje. Zahlédl ještě Ottu, jak sedí a útrpně obrací oči k lustru.

Řekl, že se už bude musit poroučet.

Je pravda, mnoho jim toho neřekl. I když mu v předsíni děkují a srdečně ho zvou, aby co nejdříve přišel. I když se mračí, zda se neukáže zase za půl roku. Slíbil, že tentokrát na sebe čekat nedá. Jejich radost z příslibu, který myslel vážně, byla neUčená. Frýdě pohrozil, aby se neopovážila ne-pozvat ho na svatbu, až se bude po válce vdávat. Smutně, se usmála a sklopila oči. Chápal to jako výraz skromnosti. A Šimonovi řekl, aby s tou návštěvou u Hause ještě počkal. Šklebil se, opatrně pokukuje po matce. A aby to Šimon neslyšel, když si navlékal kabát, řekl nejisté paní Šternové a babičce, hledící na něho krajkami svého čepce:

„O Šimonovi si ještě promluvíme.“

TROCHU ZPOMALIL KROK, KDYŽ MÍJEL TABULKU s názvem ulice. Nahoře stálo „Benediktiner Gasse“ a pod tím „Benediktská“. Ti Němci neumějí česky, pomyslí si. Ale díky bohu, že je to ulice, v které bydlí Haus.

Dům byl na spadnutí. Vedl jím neuvěřitelně špinavý průjezd. Se stropu visely pavučiny a v blátě na zemi bylo zaschlé smetí. Jediná živá duše, s kterou se zde setkal, byla myš. Prchala na dvůr. Na dvoře u hromad popela se válely převrhnuté popelnice a jedno staré zrezavělé vědro... Je květen, řekl si, ale tady není po květnu ani památky... A pak tam byla ta jednopatrová bouda. Okna v patře byla rozmlácená, zabetonovaná prkny a slámou, tam zřejmě nikdo nebydlil. Haus bydlil v přízemí, vcházelo se k němu rovnou z dvorka. Spatřil ve skle okna svou vlastní hlavu... V květnu je dlouho vidět, zvláště když je letní čas, řekl si, ale tam je tma jako v hrobě...

Přistoupil ke dveřím a zaklepal.

Uvnitř bylo mrtvo.

Zaklepal znovu a ještě jednou, naprosto marně. Vzal za kliku, dveře se ani nepohnuly. Poodstoupil od nich a bezděčně pohlédl na špinavé okno. Zdálo se mu, jako by se za ním mihla něčí hlava. Mohl to být zrakový klam, ale napadlo ho, že by se měl postavit k oknu více čelem, aby Haus viděl, že je to on. Nebo aby si alespoň všiml, že má na kabátě hvězdu. A stoupl si tak. Za chvíli slyšel za dveřmi kroky a chrastění řetězu. Otevřely se dveře a mohl vkročit dovnitř.

Někdo se šmátral k oknu, bylo slyšet stahování zatemňovacího papíru, na chvíli se místností rozprostřela ještě větší tma, než tu zřejmě byla. Pak škrtla zápalka, plamének žlutého světélka vrhl pohyblivý stín na zem a pak zahořela svíčka. Jedna, od ní druhá, od druhé třetí. Pak viděl, jak se mihl stín směrem do kouta, a v té chvíli svíčky plněji zaplály.

V koutě stálo bledé ryšavé děvče a hledělo na něho jako na přízrak. Tak to je ona, Simone, řekl si v duchu.

„Já jsem Theodor Mundstock,“ řekl, „a jdu navštívit pana Moše Hause.“

„Pan Moše Haus není,“ odpovědělo děvče bázlivě.

„A kde je pan Haus? Přijde?“

„Pan Haus přijde,“ odvětilo děvče a ustoupilo ke zdi. „A v kolik hodin přijde pan Haus?“ Jeho hlas nabyl přívětivého tónu, i úsměv se mu objevil kolem rtů. Pomyslí si, že asi to děvčátko trochu vylekal. „Pan Haus přichází o šesté hodině,“ odvětila. Pohlédl na hodinky. Bylo půl šesté.

„To bych snad směl na něho počkat, kdybyste dovolila,“ řekl.

Děvče přikývlo.

Chvíli stálo němě a pak pohnulo rukou.

„Tady je židle, můžete se snad posadit, pane?“

Poděkoval a usedl na proutěnou židli. Trochu se rozhlédl místností. Bylo tu

spousta různého nábytku a harampádí. V jednom koutě stála nějaká bílá socha.

„Vy tu nemáte elektrický proud?“ otázal se, vida stahovací lampu na stropě.

„Je, ale vypnuli,“ řeklo plaše děvče.

Pak si všiml, že tu poblíž jeho židle stojí na jakési komodě řada svícňů a ve všech jsou zpola vyhořelé svíčky. Ale nic neříkal. Vzpomněl si na necky. Rozhlédl se znovu místností. Žádné necky zde nebyly. Nebyl tu ostatně ani vodovod nebo alespoň ho nebylo vidět. Jak se tady ten chudák chtěl utopit? A napadlo ho, aby se na něco děvčete zeptal.

„Vy tu máte ještě jednu místnost?“ otázal se.

Zarazila se a stála jako socha. Ruce jí visely bezvládně podél těla.

„Vy se mě asi bojíte, vidíte. Já jsem přece dlouholetý známý pana Hause. Nemusíte se mě bát. Já vám neublížím. Vím také, že jste sem přišla z obce.“

Děvče trochu pohnulo hlavou. V šerém světle svíček se její vlasy začervenaly.

„Máte tu ještě něco?“ opakoval s úsměvem svou otázku. „Ještě je tu takový kvelbík.“

Tam má asi ty necky, pomyslel si a už se nevyptával.

V duchu začal odhadovat její stáří. Opravdu, nemohla být starší než Šimon. Spíš mladší. Kdyby byla ve stejném věku, vypadala by jinak. Dívky vypadají vždycky starší než hoši v tomto věku. Copak by tady tomu asi Šimon říkal! Vůbec si neuměl představit, že by sem přišel a tady byl. Bylo to čiré šílenství, co babičku napadlo. Jak vůbec mohla na to přijít?

A zase bylo ticho. Děvče dál stálo v koutě a mlčelo a on také nemluvil. Až mu to přišlo trapné. Aby zaplašil ticho, řekl přátelsky:

„A vy si nesednete? Tady je ještě jedna židle.“

„Ještě dvě,“ řekla tiše, „ale ty nejsou odsud vidět.“

„Tak si sedněte,“ vybídl ji.

Děvče vystoupilo z kouta a plaše si sedlo.

Teď na její tvář dopadalo více světla.

Byla opravdu zrzavá a velmi bledá. Ale navzdor této bledosti byla krásná. Takový zvláštní židovský typ. Měla pravidelná ústa a veliké korálové oči. Jejich barvu nemohl při světle svíček odhadnout. Mohlo jí být vskutku nejvýš patnáct. Ale zdálo se mu, že je velice špinavá.

„A líbí se vám tady?“ zeptal se s trpkým úsměvem.

Přikývla.

„Pan Haus je hodný?“

Přikývla a hleděla mlčky na něho.

„Trochu nemocný?“

Zavrtěla hlavou.

„Spí dobře?“

Opět zavrtěla hlavou.

„Opravdu ne?“

„Jen když mu čtu z knížky,“ odvětila.

„Když mu čtete z knížky, dobře usne?“ otázal se s úsměvem.

„Ne usne, spí.“

Náhle ho slabě zamrazilo. Nebyl to strach. Bylo to něco zvláštního.

„A kam teď šel?“ otázal se. Děvče hodilo hlavou ke stropu. „Kam?“

„Daleko...“

„A vrátí se v šest, jak říkáte?“ Kývla hlavou.

„Tak holt budeme čekat,“ řekl a pohlédl na hodinky. Byly tři čtvrti. „Víte, já jsem se přišel zeptat,“ řekl, aby opět přehlušil ticho, „co nového ví pan Haus z náboženské obce. Mne tyto zprávy velmi zajímají.“

Viděl teď, jako by se útrpně usmála.

„Nejde to?“ usmíval se.

„Jde, ale to jste měl přijít ve dne, pane. Teď bude málo času...“

„My se probouzíme v půl sedmé,“ řekla pak, když viděla jeho zvědavý pohled.

„Ale vždyť já pana Hause příliš nezdržím. Nejvýš patnáct minut, ano?“

Přikývla.

Nyní pocítil, že je tu něco nepřírozeného ve vzduchu. Něco, co nedovedl vyjádřit. Vůbec něco, s čím se ještě nikdy v životě nesetkal. Trochu se pohnul na proutěné židli a náhle vytřeštil na dívku oči.

„Proč říkáte, že se probouzíte v půl sedmé? Vždyť já u vás na noc nebudu. Já přece od vás za chvíli půjdu.“

„Já vím,“ usmála se dívka, „před půl sedmou.“

„Ale ne ráno, teď! Za...“ pohlédl na své omegy, „za slabou půlhodinku. Před osmnáctou hodinou třiceti minutami. To přece nevstáváte.“

„Ba jo,“ kývlo děvče. „To se právě vracíme.“

„Kam se proboha vracíte...“ vyhrkl.

„No přece domů, tam,“ a děvče ukázalo nahoru.

Sáhl si na čelo. Měl je pojednou vlhké. Ne, strach to nebyl. Spíše podivná nezvyklá úzkost. Snažil se nedat na sobě nic znát. Jen místnost přejel očima a zdálo se mu, že kolem něho začal kroužit nějaký stín. Mohlo to být způsobeno plaménky svíček, které se neklidně třepaly opodál.

„Prosím vás,“ řekl, „a kde je teď vlastně pan Haus? Nemohla byste mi to trochu laskavě vysvětlit?“ Strnule hleděl na hezkou bledou tvář pod rusými kadeřemi.

Začala se usmívat. Zdálo se náhle, jako by se na židli proti němu rozrůstala a on se vůči ní ztrácel.

„Na tom přece nic není, kde je. Spí vedle. V tom kvelbíku.“

„Proboha, děvčátko, tak on je tady? A to byste mu nemohla říci, že jsem zde?“

Zavrtěla hlavou.

„Když on právě dnes tak dobře usnul.“

„A přesně v šest hodin vstane a přijde sem?“

Přikývla s úsměvem.

Hospodine na nebi, tohle jsem ještě nezažil, myslil si, tady je to opravdu jak u duchů. Dívala se mu teď do očí s neklidnějším úsměvem, jaký kdy viděl. Bledá hezká tvářička pod rusými vlasy. Nebylo pochyb.

To děvče bylo pomatené.

Začínal ztrácet trpělivost. Pohlédl na hodinky. Bylo za pět minut šest. Chtěl vstát. Pak si řekl, že raději těch pět minut počká. A hlavou mu vířilo všechno, co slyšel u Šternů. Asi se zbláznila až tady, řekl si, přece by mu ji sem jinak židovská obec nedala, přišla o rozum z něho. Snažil se na to nemyslit. Pootočil se do kouta, kde zpočátku stála. Ležela tam hromada nějakých hadrů. Tam asi spí, blesklo mu hlavou a oťásl se, znovu si připomněl Šimona. Rozhlédl se kolem židle, na které seděl, a viděl, že kolem něho kmitá stín. Držel se zuby nehty.

„K nám chodí taky jiní páni a dámy,“ řeklo děvče. „No na hodiny přece,“ odvětilo.

„No pan Haus je učí písmenka a čísla. Když se to naučí, ví, co jsou sny, a už se netrápí. Tam...“ ukázalo nahoru, „je jim veselo.“

Ten Haus si tu zařídil duchařskou školu, blesklo mu hlavou.

„To jako sem chodí – Židé?“ zašeptal nejistě.

„No ovšem,“ usmála se. „Kdo jiný by to potřeboval? Poznat skutečnost...“ dodala.

Ale to přeslechl. Náhle zvolal:

„Slečno, právě je šest!“

Děvče vstalo ze židle a přistoupilo k svícnu.

„Ale já nejsem slečna, pane,“ řekla tiše.

„A jak se tedy jmenujete?“ zeptal se.

„Chanina.“

Jak dál?“ usmívala se, „to nesmím prozradit.“

Bože, myslil si, to víš, abych se to nedozvěděl, kdybych chtěl. Na obci tě přece znají.

„Ani na obci,“ řekla dívka, jako by četla jeho myšlenky. „Tam znají jen jméno, které se jim zdá... To je nepravé. Přijďte taky naučit se písmenka a číslice. Dozvíte se, jak se jmenujete. A taky kdy nespíte a co se vám zdá...“

To víš, to zrovna, myslil si, já jsem právě tak na takovéhle hlouposti. Ale náhle, náhle ho posedla jakási žertovná zvědavost, zeptat se na jméno té hvězdy, na které jako žijí...

„To vlastně není hvězda,“ odvětila, „to je celé souhvězdí Labutě...“

Uplynula nekonečná chvíle ticha. Díval se strnule na její bledou tvář, pod níž plál svícen, a slyšel tlukot vlastního srdce. Viděl, jak se podivně usmívá, ale mohlo to být způsobeno stíny. Z toho úsměvu šla hrůza.

Náhle jako by se vzpamatoval z mrákot. Klepl se do čela a zvolal:

„Tak kde je pan Haus, vždyť už je šest pryč! Vždyť on ještě spí!“

„Vždyť je tady,“ odvětilo děvče s neklidnějším úsměvem, jaký kdy v životě spatřil.

„Proboha, kde tady?“ vyskočil ze židle.

„No tadyhle přece,“ ukázalo děvče někam do vzduchu. „Vy ho nevidíte?“

V té chvíli pochopil, že je naprosto šílená.

To poznání ho poněkud uklidnilo.

„Slečno,“ snažil se mluvit co nejmírnějším hlasem, „já jsem přišel jen opravdu na pár minut. Nechtěl bych jeho ani vás obtěžovat. Nechci vás zdržovat v cestě na to souhvězdí Lyry...“

„Labutě,“ opravila ho.

„Tak Labutě, to je jedno,“ mávl rukou...

„Ba ne, to není jedno, pane, to byste šel špatným směrem. Tam to není...“

„Tak dobře, dobře, promiňte, já jsem se spletl,“ řekl netrpělivě, „jednou byl u vás i pan Otto Stern... Slíbil jsem, že se k vám podívám. Prosím vás, řekněte mi, mohu vidět pana Hause nebo ne?“ Jeho hlas se již začal chvět.

Nechápavě na něho pohlédla. Zavrtěla udiveně hlavou.

„Já jsem myslela, že s ním chcete mluvit. Zeptat se ho na něco,“ řekla.

„To bych právě rád,“ odvětil prudce.

„Tak s ním mluvte. Heleďte, pane, tady stojí,“ opakovala. Na zadní stěně jakési skříně se objevil stín její ruky.

„Nevidím, proboha, nevidím,“ zvolal pan Mundstock a vyskočil z židle, „nevidím, ať mě Hospodin netrestá,“ chytil se za hlavu, „Nejsvětější, spas naše duše, ukažte mi ho tak, abych ho viděl... Abych ho viděl těmahle vlastníma očima...“ zaúpěl.

„Tak pojděte, pane,“ řeklo děvče a šlo ke stěně.

Ve stěně byly dveře, kterých si všiml teprve teď.

Otevřela je.

„Snad uvidíte. Nebo já vám radši posvítím.“ Vzala svícen a přistoupila k otevřeným dveřím.

„Ale tady s ním mluvit nesmíte, pane,“ řekla rozhodně. „Tady on spí.“ Nahlédl do kvelbu.

Byly tam dřevěné necky a v nich ležel pan Moše Haus.

„Eloj!“ vykřikne pan Mundstock, až se zachvěje světlo svíčky, „vždyť je to mrtvola!!“

„Mýlíte se, pane,“ odvětlí děvče a zdvihne svícen. „Odnesl ho duch. On je nesmrtelný.“

Vyřítíl se ven.

Klid, klid, sípal, když klesl doma na pohovku, klid, klid! Přece to přejde! Přečkal jiné věci! Klid, klid! Zabouchal na dveře Čížků.

„Prosím vás, udělalo se mi zle,“ šeptal s podlitýma očima. Pospíšili k němu oba.

„To přejde, pane Mundstock,“ řekla paní Čížková, když mu pomohla přeměnit pohovku v lůžko, „asi jste se něčím rozrušil. Už dlouho jsem vás takhle neviděla. Vypadáte tak dobře.“

„To přejde, pane Mundstock,“ řekl pan Čížek, „počkejte, skočím pro něco domů.“ Opravdu to přešlo.

Vstáváje druhý den ráno z pryčny, zakroutil smutně hlavou. Tohle cesta nebyla, tohle opravdu ne, co provedl ten Haus. Zachránil se?

Chudák Haus, jenž si vybral duchaření místo skutečnost.

Proč jenom k němu nešel dřív, aby mu poradil spásnou cestu?

NA VÝCHODĚ SVÍTALO.

Květnové slunce na úsvitě je jako třeseň nazobnutá ptákem. Říne se z nebo sladká šťáva. Když je však na zemi válka, krvácí. Proč války vznikají? Tuto otázku nedokázal ještě nikdo zodpovědět, myslil si pan Mundstock a zvedl se z pryčny. Přistoupil k oknu. Spatřil žluté slunce nad střechami domů, kam bylo lze dohlédnout z výšky jeho čtvrtého poschodí. Nicméně bylo třeba, aby se trochu vyklonil.

Hluboko pod ním se rozprostírala ulice tak bohorovně klidná a prázdná, jako by válka měla teprve začít. Lísteček na stromě se nepohnul, ptáček nezazpíval. V protějších oknech ještě spali.

Pan Mundstock se usmál.

Náhle postřehl, že v tom klidu se chvěje něco zlověstného.

Chvěje se něco zlověstného v klidu, myslil si, to je divné, jako by příroda tušila, co se dnes zde u mě odehraje. Proč jsem si dnešek zvolil? Proto, že dnes nemetu, mám doma čaj a chleba, nemusím na krok vyjít z bytu. Že budu mít klid právě takový, jaký je venku. Proto jsem si zvolil dnešek.

Odstoupil od okna s úsměvem člověka, který správně zvolil čas, a odešel do předsínky posilnit se na den, který nastával, douškem studené vody.

Dokončil vodní snídani a vrátil se do pokojíku. Proměnil pryčnu v pohovku a posadil se. Měl čas. U dveří stál napakovaný kufr. Chvíli jej s úsměvem pozoroval. Jeho hnědé stěny se nadýmaly do oblouků jako boky dobře napaseného koně. Jeho zámky se chvěly napětím. Tento kůň měl bezvadný rodokmen. Koupil jej kdysi dávno u jedné arijské firmy. Co jsem se s ním najezdil po Slovensku, myslil si, byl se mnou dokonce až u řeky Váhu... Odvrátil se k oknu. Z ulice nepřestávalo doléhat mrtvé jitřní ticho. Slunce se dosud nevyhouplo nad střechy a lidé naproti spali. Se šťastným výrazem člověka, který ví, co ho čeká a je s tím smířen, přivřel oči.

Stál dnes před nejhroznější skutečností, kterou mu osud vnutil, na posledním stupni své přísně metodické přípravy. Bylo jen třeba určit, kterou část dne pro tuto poslední hrůzu vybrat. Dopoledne? Odpoledne? Ty úvahy byly zbytečné. Zvolil čas, dřív než včera lehl na pryčnu. Věděl, že ke svému strašnému konci dospěje v pozdních hodinách večerních. Tehdy, až sousedé Čížkovi budou jistojistě spát a nikdo už nezaklepe na jeho dveře.

Ale dopoledne se ještě musil vypořádat s několika drobnostmi, k nimž patřil i kůň. Otevřel oči a znovu se usmál na koně, připraveného u dveří pokojíku.

Věděl, že k polednímu přijdou uniformovaní a nařídí mu, aby koně před jejich očima zvažil. Budou chtít vědět, nemá-b nad padesát kilo. V takovém případě by mu mohli říci, že je podvodník. Že zcizil část majetku z vlastního bytu... Dospěl tudíž k poznatku, že bude lépe jet s koněm o deset kilo lehčím. Oknem vnikl do

pokoje lehký růžový přísvit, slunce vystouplo nad střechy protějších domů a zbarvilo podlahu pod záclonou. Ne, řekl si, pozoruje přísvit, ani čtyřicet ne. Je přece předepsáno, že si smí vzít padesát. Ještě by mu řekli, pane Mundstock, nejste podvodník? Kde jste nechal deset? Vy jste to cestou zahodil! A něco zahazovat cestou je totéž, jako zcizovat říšský majetek... Ale mohlo by se ještě stát, že počítají s koněm pro vlastní kapsu, a to se pak tím spíše přesvědčí, nemá-li pod váhu. A tu by se na něho vrhli, že je podvodník, poněvadž uloupil jejich osobní majetek. Je to, žel, známá věc, že se židovský občan těžko zachová, ať udělá to či ono. Došel k poznatku, že jedině v tom případě nebude podvodníkem, když si to zabalí přesně. Hlavou se mu mihla váha paní správcové Čivrné. Byla to zvláštní decimálka: pobrala šedesát kilo a dala se sklopit a vzít pod paží jako skládací stolička. Dostala ji před válkou od sestry z Ameriky. Ale to pak znamenalo, že by bylo třeba pro ni dojít... Růžový přísvit pod oknem se vytratil, slunce stoupalo po východním nebi. Ukazováčky na švýcarských omegách pana Mundstocka se pomalu šinuly vpřed. Bylo to nemilé, ale nedalo se nic dělat. Mít koně z krku znamenalo ihned skočit k paní správcové.

Ale panu Mundstockovi se dnes sedělo v křesle obzvlášť dobře. Snad byl z minulých dní mírně unaven. Hmouřil oči, pozoroval, jak růžový nádech zbarvuje pravý rám jeho okna, znovu hmouřil oči, až nakonec usnul.

Chystal se vstát z pohovky a sejít dolů teprve až kolem poledního, teprve kolem poledního, když už uniformovaní mohli co nevidět zaklepat na jeho dveře.

Vtom však, jak se chystal, někdo skutečně zaklepal.

Ze zdola domu zněla kantáta ženských hlasů, přede dveřmi stála paní Čížková.

Ta zpráva ho mírně překvapila.

„Doufám, že ho trefili,“ řekl.

„Pane Mundstock,“ řekla paní Čížková, „k večeru, až se muž vrátí, byste k nám měl zajít na sklenku vína.“

„Já ani nevím, jak se vám odměním,“ vydechl příjemně dojat, „tolik jste toho pro mne udělali.“ Byl by nejraději tu předobrou paní pohladil po ruce.

„Tak platí?“

„K večeru bych snad mohl,“ zarazil se. „Tak platí.“

Koníčku můj vraný, ty nevíš, co se stalo, řekl, když vstoupil do pokojíku. A šel rovnou k oknu.

Z pouličních tlampačů zněly velebné tóny smutečního pochodu a nesly se vzhůru ku střechám.

Beethovenův, řekl si, Beethovenův smuteční pochod. Je už asi v Pánu a má po kariéře. Snad ještě včera procházel ve vysokých botách špalírem, zvedal ruku a na uniformě mu zvonily dubové listy s brilianty a meči. Snad ještě včera se před ním třásli lidé. A ejhle! Dřív než se kdo naděje, je pouhý prach, který se dá nabrat na

lopatku a hodit do řeky. To je smutný konec pro takového generála eses. Věru smutný konec. Na něho něco přibližně stejného čeká dnes večer.

A vzpomněl si,proboha, vážit koně! Čas letí a já jsem spal a teď tu ke všemu ještě takhle divně přemítám. Snad už dole bude klid, nebudou si přece o tom pořád povídat, když musí vařit.

Ale v domě klid zdaleka nebyl.

Paní Čivrná stála ve strakatých šatech před svými dveřmi uprostřed mnoha žen. Když zaslechly kroky v prvním patře, utichly a hleděly na schodiště. Když se vynořil on, pan Mundstock, zdvihla paní Čivrná ruce a paní kolem ní se začaly významně usmívat.

Z ulice sem vnikal Beethovenův smuteční pochod, pozouny, harfy a violy.

V duchu se usmál. Myslil, jak bude za chvíli vážit koně.

Vtom někdo, se smutečním pochodem v patách, vcházel do domu.

Na chodbu vešel kožený kabát s kloboukem do čela a v něm vyzáblá postava gestapáka Korky. Beze slova smekl a stoupal do schodů.

Smuteční pochod se velebně a mocně rozezpíval.

„Já jsem přišel, paní správcová, pro váhu,“ zašeptal. „Nemohla byste mi ji půjčit? Já vám ji odpoledne vrátím.“

„No co,“ prohodil žertovně, když se na něho vrhly s dotazy, „chci si přece zvážít koně. Ranec, víte?“

„Pro pána krále, máte předvolánku?“

„Ale kdežpak,“ odpověděl s úsměvem. „To je přece jen taková příprava. Kdybych jel!“

„Kdybyste jel?“ řekla paní Hejčlová a mávla rukou. „S tím ani nepočítejte. Zastřelili ho a všechno se hrouť. Ty teď budou mít jiný starosti, než hnát lidi do koncentráků.“ Ostatní s ní souhlasily. „S tím ani nepočítejte,“ řekla paní Boháčova. „Vy nikam nepojedete, protože bude konec.“

„Bude konec,“ zvolaly náhle všechny a v očích se jim mihl blesk a rty se jim sevřely.

Paní Čivrná hudrujíc přinesla váhu.

„Tady ji máte,“ řekla a strakatý rukáv se mu zlověstně mihl u nohou, jak ji pohodila na zem.

Zdvihl váhu a velmi se mu ulehčilo.

Provázely ho soucitnými očima do prvního patra.

Když v předsínce dovlékl kufr na váhu, zjistil, že váží jednapadesát kilo. Otevřel jej a uvažoval, co odstranit. Vyjmul jedny boty, dvě knížky, mýdlo na praní vyměnil za toaletní a pak uvažoval o dece. Ale vybavila se mu příhoda s panem Vorjahrenem v ubikaci a deku ponechal.

Příjemně zvědav dovlékl kufr opět na váhu a ta teď ukázala rovných padesát.

Pak si vzpomněl na malé prkénko s kolečky, které by se vsunulo pod koně. Aby mohl koně na prkénku vézt jako na vozíku. Neboť od jisté doby tušil, že s padesáti kily nedojde ani s flanelem. Padesát kilo v ruce bylo příliš i na pana Klokočníka. Flanel je nutný, ale prkénko stejně tak, přiznal, budu ještě přemýšlet, kde je vezmu. Hlavně ta kolečka...

Bylo k třetí hodině odpolední. Slunce stálo nad střechami domů.

Snědl chléb s čajem a řekl si: teď půjdu a paní Čivrné odevzdám váhu. Jistě jsou už dávno po obědě jako já. Ale když se právě chystal odejít, ozvalo se zaklepání.

„Pane Mundstock,“ šeptala na chodbě paní Čížková, „teď právě hlásí, že vyhlásili stanné právo. No ano, stanné právo! Pojd'te si to k nám honem poslechnout nebo běžte k oknu. Hlásí to také tlampače.“

Co tím asi míní, říkal si, jak se vracel do pokojíku.

Z ulice vzhůru jak na perutích železných oblud se nesl hlas, chladný jak ocel:

„Za schvalování atentátu... Za ukrývání policejně ne-hlášené osoby... Za... trest smrti. Kdo by... bude zastřelen!“

Tak tohle míní, potřásl hlavou, a odstoupiv od okna, na chvíli se posadil.

Stanné právo na území Čech a Moravy, uvažoval, to je msta. Mstí se za to, že jim zastřelili člověka. Myslí si, že mají na to právo... Pan Mundstock pokrčil rameny, sám se jich už dávno nebál. Jemu samotnému byla jejich existence lhostejná. Otřásla jím pouze představa, že stanným právem hrozí smrt mnoha lidem. Například i Sternům... napadlo ho, ale to hned zavrhl a na chvíli vložil hlavu do dlaní.

Náhle si uvědomil, že tady opět jen sedí, zatímco chtěl vrátit váhu. Vstal, ale tu v něm probleskla pochybnost: zdali se svým závěrem příprav, k němuž dnes večer měl dospět, nepřichází pozdě. Stanným právem hrozí náhlá smrt mnoha lidem, řekl si, aby mě tak taky zastřelili!

Pohlédl na odvážený kufr, na jehož držadle ležel kus šedého flanelu, pohlédl na své omegy, viděl, jak jejich vteřinová ručička trhavými pohyby utíká vpřed. Takové přípravy, a teď by byl zaskočen? To není možné! Mávl rukou, vzal váhu a šel k paní Čivrné.

Paní už v domě naštěstí nestály. Bylo ostatně už půl čtvrté. Ale jakási strakatá látka se míhala u schodů do sklepa. Vystoupila vzhůru, odemkla byt a pozvala ho do předsíně.

„Přijde teror, pane prokuristo, ale ať,“ zahrozila pěstí, „my vydržíme.“

Položil váhu ke zdi a myslel na to, zdali není pozdě a co říkají Šternovi.

„Pozor na Korku,“ řekla správcová, „bude mít pohotovost! Zatím je doma, ale asi pro něho pošlou. Poveze se autem jako velký zvíře.“

Stál mlčky s pohledem upřeným na váhu a připomněl si prkénko s kolečky.

Možná, že by pan Čivrný o něčem podobném věděl. Poveze koně na prkénku.

„Bud'te nelítostný,“ slyšel hlas paní správcové ze spíže, do níž ukládala váhu, „to nejsou lidi. Až přijde povel, to je pane poženem!“

Odvrátil se od spíže a myslil na prkénko. Zítra panu Čivrnému řekne, dnes ne. Dnes každý myslí jen na zlé věci. „A nechcete cukr nebo trochu jáhel?“ Smutně se usmál a sklonil hlavu. Pak se poroučel. Zavřela za ním dveře, mračíc se.

Stoupal do čtvrtého patra a myslil na to, že jeho dnešní návštěva u Čížků může tu jeho večerní věc jaksepatří zdržet. Neměl by se omluvit, že k nim přijde zítra?

Ani nepohlédl na hodinky, když paní Čížková klepala potřetí.

Otevřel s povzdechem.

„Trefili ho, pane Mundstock,“ tiše mu sdělovala, „asi prý brzy zemře.“

Tak dobře, myslil si, zemře, a pozoroval zábradlí za jejími zády. Všiml si, že je jeho černý nátěr poněkud oprýskaný.

„Přijďte večer, až se muž vrátí. Nalijeme si skleničku vína. Já teď jdu do lékárny pro aspirin. Karlík se nachladil.“

„Karlíček se nachladil?“ odtrhl zrak od zábradlí, „teď na konci května?“

„Senná rýma,“ řekla, „já jsem to mívala v jeho létech taky. Vypotí se a prospí...“

Náhle ho něco napadlo.

„Paní Čížková, prosím vás, když jdete do lékárny, nemohla byste mi vzít prášek pro spaní?“

Chudák, pomyslel si, když šla po schodech, asi se domnívala, že jsem rozrušen a že se jen taktak držím. A já zatím nechci ten prášek na noc, ale přibalit si jej do kufru.

Přijďte večer, až se muž vrátí, uvažoval, ale kdy se vrátí? V šest? V sedm? Že by se do toho pustil před návštěvou? Hned to zavrhl. Mohli by ho přijít zvát uprostřed příprav. Nebo, nedej bože, uprostřed samotné věci a to by byla katastrofa. Je třeba počkat, až se pan Čížek vrátí, anebo návštěvu skutečně odřící. Věc lze provést, až bude jisté, že Čížkovi nezaklepou.

Znovu pohlédl na zvážený kufr s šedým flanelem na držáku.

Copak ty, ty jsi to nejmenší, řekl mu, jako by rozmlouval s koněm, to hlavní teprve přijde. Jen aby to už bylo. Vypadá to nějak neblaze...

Přistoupili k oknu, kterým vnikal horký vzduch květnového dne, ale slunce již neviděl, plulo kdesi po jižním nebi. Tlampače na ulici opět něco vyhrávaly. Náhle zaslechl, že před jejich domem zaskřípěly brzdy. Trochu se vyklonil a z výšky čtvrtého poschodí spatřil střechu německého osobního auta. Zpod ní vystupovaly dvě hlavy s rameny v kožených pláštích. Z té výšky mu připadly jako šediví mravenci. Za zvuků pozounů a harf zmizeli kdesi při zdi, kam už z okna nedohlédl. Zřejmě vešli do jejich domu.

Odstoupil od okna a lhostejně se rozhlédl pokojíkem. Náhle ho napadlo, že jdou k němu dělat prohlídku.

At', pomyslel si, nic v bytě nemá...

Pojednou se mu vrátil starý úsměv.

Šel do předsínky, sňal z věšáku sako se žlutou šesticípou hvězdou, pečlivě si je oblékl, urovnal košili u krku a stoupl si čelem ke dveřím.

Tak a teď mohou přijít, řekl si.

Ale myšlenka, že to, co chce podniknout dnes večer, měl učinit včera, se mu v hlavě ještě vynořila.

Přijdou-b, bude to jediná chyba, které by se byl ve svých výpočtech dopustil. Kdyby přišli, to jediné za sebou ještě nemá...

Jak stál čelem ke dveřím a čekal, kdy zazvoní, upíral pohled na dopisní schránku. Měl ji téměř třicet let a donedávna se na ni denně vrhal, ale teprve teď si všiml, že její spodek je prořezán v tenkých sloupcích, zakončených čtverečky a kolečky. Za nimi bylo přítmi prázdné dopisní schránky. Napadlo ho, že gestapákům musí být v květnu v kožených pláštích horko. Než vyjdou do takového čtvrtého patra, musí se strašlivě zpotit. Jakpak se asi ten plech pro

řezává, napadlo ho, to jistě dělají strojově, ručně by to stálo moc peněz. Mají běžící pás, krájejí plech podle míry schránek a pak to skládají. Vzpomněl si, jak v obecné škole skládávali harmoniky. Varhánkovitě se přeložil list papíru a pak se na-čtyřikrát přehnul. Pak se znovu varhánkovitě ohýbal každý pruh zvlášť, ale vždy střídavě na druhou stranu, pak se to spojilo a to bylo nejtěžší. Dokázal by to ještě? Už asi ne. Šternovi mají také dopisní schránku, ale jinou. Asi hvězdičky. Ale jen aby zbytečně nechodili ven! Hlavně Šimon. Že by byl učinil chybu, že dnešní věc nepodnikl včera? Kdyby přišli...

Ale dlouho, předlouho hleděl na schránku na dveřích, nikdo nepřicházel. Uplynulo pět minut a deset a pořád nic. Na chodbě bylo ticho jako o půlnoci, také v bytě bylo ticho, kromě slabého kvílení hudby, které sem zaznívalo z ulice.

Jeho tvář přelétl úsměv.

Svlékl sako s židovskou hvězdou a pečlivě je pověsil na ramínko na své místo. Vrátil se do pokojíku s úsměvem.

Přistoupil k oknu ve chvíli, kdy dole bouchla dvířka a za zvuků houslí a fléten se střecha německého auta rozjela.

Kdoví, co chtěli, pomyslel si a šel si sednout do křesla.

Tak ta dnešní poslední věc bude hrozná, poběží mráz po zádech, uvažoval, nic si nezastíral, nenalhával, hleděl na to očima věcného člověka, ale věděl, že se v ní skrývá jistý spor. Jestliže se totiž jeho praktická metoda osvědčí, jak má prokázáno svými cviky, nikdy nemůže k poslední věci dojít, z čehož pak vyplývá, že se na ni připravuje zhola zbytečně. Bude-b však na ni přesto připraven,

neobjeví se v něm ani stínek pochybnosti, i kdyby hrozila zdánlivě. Bylo to promyšleno velmi solidně a nebylo z toho východiska. I ta jediná škvíra v jeho plánu, přestože se popírala sama sebou, zmizela. Teď jen aby přišel večer. Teď jen aby byl klid. Předtím si mají připít na atentát. Kdo by to byl věřil! Die Glasern werden dazu klingen, vzpomněl si na jeden německý pochod, který slýchal z tlampačů, die Gläsern werden klingen... Ne, přece by se měl dnes Čížkům omluvit, přece, zbývalo jen určit, čím. Tlampače na ulici již nehrály, na ulici bylo ticho. Začínalo se mu zdát, že se čas nějak vleče... Klepala paní Čížková.

Podala mu prášky. V její tváři se zračilo napětí. Před chvílí vypadala lépe.

„Pane Mundstock, bylo tu právě gestapo. Přijeli pro Korku. Musila jsem mít zrovna tu smůlu, že jsem je potkala v domě. Měl ruce v kapsách, ani mě nepozdravil. Paní Čivrná říká, že musíme být na stráži. Měla smůlu jako já. Stála právě v domě...“

Bože, to je dnes den, myslil si, zdalipak se ty prášky musí zapíjet vodou jako tenkrát ty švýcarské? Zeptal se zcela bezděčně:

„Myslíte, že špicloval i v domě?“

„Je to možné. Chodíval kolem nás, pozdravil, ale všimnout si mohl všeho. Mám trochu strach. Dnes by jim mohl vypovědět všechno, co ví.“

„Buďte klidná, paní Čížková,“ řekl po chvílce přemýšlení, neměl-b by si k práškům opatřit i jódovou tinkturu. „Co vím, nikdo mu v domě nezavdal příčiny k udání. Všichni tu spořádaně žili. To by si musil vymýšlet.“

V pokojíku uvažoval, že by bylo vhodné zabalit si i kousek vaty, což může učinit zítra. Vata nic neváží. Teď jen, aby už byla noc. Čím dál víc se mu zdálo, že se čas vleče. Chvillemi myslil na Šternovy a na to, že mu paní Čivrná nabízela jáhly. Rozhodl se, že zaklepe-b paní Čížková popáté, vymluví se na únavu.

Paní Čížková přiběhla v šest a vypadala, jak ji dosud nikdy neviděl.

„Proboha, ještě něco?“ zvolal, „což ještě není klid?“

„Pane Mundstock, teď právě hlásí rádio první oběti stanného soudu,“ vydechla a podepřela se o ostění dveří. „Začínají střílet.“

Nečekaná věc ho zprostila omluv.

Bylo osm hodin, vyšel právě na chodbu před své dveře, aby se přesvědčil, jak přiléhají, když od Čížků vyběhl nějaký člověk. Sotva zmizel na schodišti, vyšla paní Čížková s lístkem v ruce. Pan Čížek psal ženě stručně a narychlo, že dnes přespí mimo dům. Nechápal se na paní Čížkovou podíval.

„Znamená to, že se muž zdrží v továrně pro nával práce,“ řekla, jako by mluvila o nejvšednější věci, ale rukou se musila zachytit trámu, „pane Mundstock, bohužel, z dnešního večera sejde...“

„A jak se daří Karbčkoví?“ zeptal se.

S přemáháním se usmála a řekla, že se potí. Že ho za chvíli převlékne a pak

uloží i Máňu.

„A víno necháme na zítřek, až se muž vrátí, ano?“ opakovala znovu, zatímco jí úsměv na tváři dohasínal, a pan Mundstock ochotně přisvědčil.

„Opravdu až zítra,“ řekl, „dnes byl takový divný den.“

Přál jí dobrou noc a poněkud v rozpacích zamkl dveře.

Květnové slunce je na západě stejné jako na východě. Vypadá jako zralá třešně. Ve válce je z něho cítit krev. Slunce dávno zapadlo, ale pan Mundstock jeho západ nesledoval, měl okno na východní straně. Bylo to kromě jeho pravlasti o něco více k jihu to jediné, co na východě měl. Sledoval své omegy, ale přesto vůni zapadajícího slunce se domníval cítit. O sebe se nebál. Nad sebou jen pokrčil rameny. Snad už bude klid, řekl si. Můj strašný den právě začíná.

Pak se rozhodl, že pro jistotu ještě několik hodin počká.

STOJÍ ČELEM KE ZDI. RUCE MÁ NA ZÁDECH SVÁZANÉ, oči převázané šátkem. Za ním se ozývá monotónní cvakání bot a nabíjení pušek. Cvakání bot a nabíjení pušek...

Na mysl mu přijdou slova filosofa, která snad kdysi četl: „Jsme-li, není smrti, je-li smrt, nejsme.“ Podle nich, myslí si, je smrt velmi lehká. Ta jednoduchost! Ta úžasná jistota! Ale chce jim věřit. Přemáhá sám sebe vědomím o zbytečnosti strachu. Ale cvaknutí, které mu má tu jednoduchost smrti zjevit, nepřichází. Ti za ním jen přecházejí, nabíjejí, snad i míří, ale nestisknou. Dělají to schválně, aby ho napínali, a netuší, jak mu vycházejí vstříc. Vždyť může alespoň myslet! Je to zázrak, v tak pohnutých chvílích, ale snad je to tím, že trénoval. Jsme-li, není smrti, je-li smrt, nejsme...

Na mysl mu přijde, že smrt je mezník, před nímž se lidé zastavují. Lidé, pokud žijí, se zastavují před mezníky daleko menšími, třeba když jim končí dovolená, mění zaměstnání, když dostanou vyšší gáži nebo se žení... Ale když se loučí se sebou samými, s nimiž žili společně celý život.. Ted' se může doloučit, aniž ti s puškami za ním to tuší. Ať tedy jen klidně chodí dál. Smrt je mezník, před nímž se lidé zastavují...

Na mysl mu přichází...

Ach ano.

Jeho účtování s životem je všednější než kalkulace konopí, provazů a nití.

Od vpádu nacistů prožil zlou dobu. Nacisté vtrli do zemí a zkazili tím život miliónům bdí. Zkaziti život lidem, na to není paragraf, to je politika. V tom zlu doby žil jako jeden z miliónů, ale zlo prožíval snad víc než druzí. Jeho židovskému myšlení se to přičilo. Jeho židovský mozek se proti tomu bouřil. Jeho myšlení se to zpěchovalo uznávat. Jeho mozek jako by obsáhl bolest celé Evropy.

Ztráta samostatnosti ho schvátla, ale v tom neštěstí se cítil jedním z miliónů. V neštěstí jejich vlastním se cítil sám. Věřil, že je to nejhroznější perzekuce za šest tisíc let jejich ověřené existence. Někteří jim před válkou přičítali, že drží největší moc a bohatství světa, chudí a bezmocní Židé na pytlích zlata se objevili i na nacistických plakátech a ejhle, bylo to zřejmě složitější. Aby poznali rozdíl mezi plakátem a pravdou, musil se svět ponořit do tmy, a nepoznali ji stejně.

A kdyby se nebyl narodil v Evropě? V Americe je nikdo nepronásledoval. Do Austrálie a Afriky divoké drápy rovněž nepronikly. Ale on žil tady a s tím bylo třeba se smířit. Smířit? Ovšemže. Otázky, jako mohl-li něco dělat, byly v jeho případě nesmyslné. Byl starý ubitý člověk. Nemělo ani cenu říkat, že neměl revolver, aby mohl do ulic. Nepotřeboval se před nikým omlouvat a hájit, ani před Steinerem a Knappem, dvěma mladými Židy, kteří prchli na Slovensko k povstalcům, byl vsutku starý ubitý člověk. Vznikla otázka, zda ke smíření s židovským osudem takového ubitého člověka, jakým byl donedávna on, nebylo

třeba více odvahy než k útěku z nacistického Micrajimu.

Pak těchto úvah nechal.

Stojí čelem ke zdi s rukama svázanýma a očima převázanýma a přemáhá ho únava. Udeří nohou do zdi.

Je to pohyb člověka, který si žádá smrt.

Aby ti za ním se už konečně hnuli a stiskli.

Dál cvakají botami, dál nabíjejí pušky, jsou to minuty, pro něž je člověk schopen zavrhnout celý svůj dosavadní život a chtít, aby se byl ani nenarodil. A tu v té trýzni ho napadne, vykřiknout! A jak otevírá ústa...

Cítí, že je má sevřená, že svírá v zubech věc, která se dotýká jeho rtů a chutná jako plíšek. Ach ano. Teď ví, že ti za ním konečně už doopravdy střeli. A dá si poslední sbohem a stiskne plechovou žabku.

Žabka cvakne, pak znovu, to jak zuby zase povolí.

Pan Mundstock se hroutí k zemi.

Pak si rychle strhne provaz a volnýma rukama šátek s očí. Pak rychle vstane. Neboť ví, že tahle smrt nestačí. Že může být ještě jiná smrt, daleko podivnější. Může být vskutku? Na okamžik zaváhá, jako by se čehosi zhrozil, ale hned se mu vrátí stará rozhodnost. Bude to tak, utvrdí sám sebe, a já se nesmím vzdát. Vždyť jsem před cílem! Takové bestie přijdou na neuvěřitelné věci. Slyšel, že v koncentracích zavírají lidi do kobek, které nemají okna, a lidé se tam dusí nedostatkem vzduchu.

Ale mohou být jistě i horší věci nežli nedostatek vzduchu. Mohli by do takové koliky pouštět plyn, jsou to bestie, které přijdou i na věci, které by nikdy žádný normální člověk neudělal. Zkusí, jak drží gumový nástavec na plynovém kohoutku, a sáhne pod vaříč, kde má připraveny sirky...

Vybavil se mu pan Vorjahren, Bäckrovi, Radnitzerovi, Griinwaldovi, Hekšová, Kolb.

Pak nebohý Haus...

Pak celá rodina Šternů. Včetně Šimona, v jehož budoucnost odjakživa věřil a doufal. K níž sám chtěl přispět svým skromným dílem...

Pak nešťastná Ruth Krausová...

Zde cítí, že se musí zastavit poněkud déle.

Po celou dobu okupace se snažil, myslit na Ruth Krausovou co možná nejméně. Potlačoval vzpomínky na ni, jak mohl, jako by Ruth Krausová byla jen taková pouhá malá epizoda na okraji jeho života. Myšlenky na Ruth se mu veřely jen občas, jednou, když jedl jáhlovou kaši, podruhé, když spěchal ke Sternům, u Šternů, pak když sahal po nešťastném provaze, pak na chanuka, kdy si předčítal její poslední dopis... Ano, jen občas se mu veřely myšlenky na Ruth, jako by byla jen takovou pouhou malou epizodou na okraji jeho života, a on věděl, že

tohle bylo úmyslné a nutné, prostě proto, aby se nezbláznil. A jako na ni myslel v okupaci co nejméně, stejně tak ji nikdy v okupaci ne

navštívil, neboť se propadával strachem, že zastihne její zamčený byt prázdný, že jela. Že jela a došla na to jediné místo světa, kde je klid a mír, k tatínkovi... Když se konečně zbavil strachu a trýzně a byl by dokázal pohlédnout i této skutečnosti tváří v tvář, když už by byl býval schopen myslet na Ruth Krausovou, ba dokonce ji i navštívit, bylo pozdě. Jednoho dne se totiž dozvěděl, přiznává si náhle v této chvíli, že Ruth Krausová odjela s transportem. Ano, Ruth Krausová odjela s transportem na počátku letošního jara... přizná si teď a jeho čelo i skráně jsou vlhké a jeho vyprahlá ústa šeptají: Vždyť jsem vlastně ztratil s Ruth celý svůj trpký život... vždyť jsem vlastně ztratil celý svůj život s Ruth... Eine unverheiratete jüdische Sau... Osamělý ... A narazil na dno svého mozku.

Teprve v této chvíli si uvědomí, že jdou na něho mrákoty, že se přibližuje k mdlobě...

Rychle požádá, aby plyn na chvíli zavřeli... Opravdu, otočí kohoutek a plyn přestane z vaříče proudit. Doplíží se vyčerpán k okénku, otevře je a plyn z předsínky se začne vytrácet do ulice. Pak se vrátí ke zdi, a konečně...

Poslední záblesk vědomí kmitne panu Mundstockovi hlavou a pan Mundstock se kácí podruhé k zemi, tentokrát naposled. Udeří se o zeď, cítí vápenný pach omítky, prach. Ale už leží na zemi a u úst...

U úst mu pohrává šťastný úsměv, úsměv člověka, který má za sebou svůj pozemský život, dospěl k poslednímu cíli. Poslední skutečnost, pro kterou se jezdí do koncentráku, je dokonána. Nejhorší úděl, který mu osud předurčil, je naplněn. Smrt mu zjevila svou prostotu...

Jsou dvě hodiny po půlnoci.

A přece!

Přece to ještě nekončí, jak s podivem za chvilku pozná.

Náhle cítí, že ho někdo zvedá z podlahy. Strašlivě se lekne, ale hned je za to vděčen. No prosím, proti malému pokračování není. Copak je psáno, že tímhle končí svou přípravu?

Prosím... Ale dřív, než to domyslí, vzbudí ho rána v tváři. Prosím! Rychlostí blesku padne na zem protéza. Dál? Strkání? Prosím. A co ještě?

Jeden člověk stojí u pryčny. Druhý člověk u psacího stolu.

„Co je tohle za dopisy,“ křičí a pan Mundstock si všímá, že má kožený plášť. „Vorjahren, Stern, Ruth Krausova, Krausova. Eine reine Sau, nicht wahr? Aber das ist un-glaubbch. Das ist doch eine ganze Packung!“ Papíry létají na zem, je to jako chrlení papírů stolem, usmívá se.

„Co to tady máte za prkno?“ křičí ten u pryčny a pan Mundstock si všímá, že i on je v koženém kabátě. „Co je to tadyhle za potvoru? Vy máte děti?“ A kopá do

plechové žabky, až zalétne pod stůl. Ať si řádí, usmívá se, mě už nepřekvapí. Mně už je to přece jedno, vždyť já mám za sebou epilóg. Tohle je proti tomu učiněná hračka... V předsínce mu vyházejí skříň, včetně provazů, konopí a nití.

„Was ist das für Stricke?“ křičí ten jeden, „habt ihr wohl Sederei gehabt? Oder woUt ihr euch damit hangen?“

„A co ten plyn?“ křičí druhý, „hier stromt immerfort Gas aus. Ihr habt euch wegmachen woben, ihr Schweinhund!“

Chtěl se prý, svinský pes, oddělat, usmívá se a mlčí, vskutku, obyčejní blázní. Snad se mu mstí, že jim překazil nabíjení pušek. Že vůbec přišli na svět. V jeho úsměvu se objeví kapka pohrdání.

Tu první vtrhne zpět do pokojíku a třískne do lampy, z jejíhož stínidla pluje plachetnice z doby Kolumba, lampa se převrhne a zhasne.

A je konec.

Odcházejí, bouchnuvše za sebou rozkopnutými dveřmi jeho garsonky.

Tak to bychom měli za sebou, oddychne si pan Mundstock a s úsměvem na rtech sbírá protézu. Dnes je metodické přípravy už opravdu dost. Bylo toho dokonce víc, než jsem předpokládal.

Za chvíli přibíhá bledá paní Čížková v županu.

„Ale paní Čížková, nic se mi nestalo, opravdu ne, co vás to jenom napadlo? Vždyť to přece byla jen taková malá generální zkouška. Jestli zavřu dveře? Ale to je maličkost. Ale teď už půjdu opravdu spát.“

„Mně se zdá, pane Mundstock, že to byli ti stejní, co s nimi odpoledne odjel Korka! Ježíši Kriste, že to tak dopadlo! Já vám zítra dojdou k zámečníkovi.“

Pan Mundstock se jen starostlivě usmívá, ale z vrozeného taktu mlčí. Paní Čížková, smrtelně bledá, se naopak v duchu panu Mundstockovi obdivuje. Jak se drží, jak je pevný, jak je klidný a usměvavý, jako by u něho ani nebyla domovní prohlídka.

8. ČERVNA 1942.

Vážený pane Mundstock.

Přijměte pozdrav od zničených. Pane Mundstock, právě přišel ortel.

Jedeme do Terezína.

Jediný nejede Šimon. Šimon zůstává, pane Mundstock, roztrhli nás.

Řekli nám, že pojede příště.

Máme hrozný strach, co tady bude s nebožákem. Otto říká, zaplat' Bůh, protože do příštího transportu je konec. Věříte tomu? Nevěříte! Není to pravda! Příští transport jede asi za pár dní a úplně jinam, my se už nikdy neshledáme. To pomýšlení mi bere mozek. Potkalo to jiné? Potkalo, pane Mundstock, vůbec někdy některé rodiče, aby jim vyrvali děti a každého zvlášť hnali na smrt? Potkalo vůbec někdy někoho na světě to, co nás – Pláčeme, pane Mundstock, a já jsem před nervovým zhroucením. Hluchnu, slepnu a ochrnuji. Nevím ani, jestli ten den přečkám. Otto mě těší, ale jako vždy se mýlí, ach ten chudák Otto. Nejstatečněji to nese Frýda. Považte, pane Mundstock, Frýda! Znal jste ji? Nemluví, ale chodí po pokoji, tiše si zpívá nějaké cizokrajné písně a chvílemi se usmívá. Považte, ona se chvílemi usmívá! Pane Mundstock, tohle je to jediné, co nás ještě trochu drží. My se jí nepřestáváme obdivovat – Otto zabalil tři zavazadla, ale někam založil krém na boty, kartáč a taky takový pilníček na nehty, co jsme měli, koupit to už nedostáném, já nevím, jak tam budem chodit, stydím se – Babička mluví hebrejsky a to je hrozné. My jí nerozumíme. Pane Mundstock, my jí nerozumíme slovo! Včera mě učila psát em, to je prý matka a m sepíše na konci toho slova jinak než na začátku a uprostřed, tvrdí prostí, že česky zapomněla, a německy nechce. Bože, já se jí nedivím, ale co Vám píši. Já ani nevím co – –

Pane Mundstock, my se nevrátíme. My určitě ne. Ale prosíme Vás a já na kolenou, koukněte se někdy za Šimonem. Vzpomínáte? To je náš syn. Schovával si Vaše známky do sešitku. Vy jste byl pro něho vždycky jako Pánbůh, on na Vás dal, on ve Vás věřil. Pane Mundstock, necháváme tomu nebohému zelený kufřík, koupila jsem ho před válkou od čistě arijský firmy za padesát korun, ač Goldstein prodával tytéž za pětáctyřicet, je v kuchyni na otomanu. Ať si vezme radši dvoje trenýrky a všechno teplé prádlo. Všechno s botama má v kufru. Má u sebe také tisíc korun, aby se nebohý obživil a kdyby na něm něco chtěli. Ale činže je zaplacená do konce čtvrtletí, tu ať proboha chudák neplatí, má na to v portmone stvrzenku. Bože, pane Mundstock, i to prádlo bylo arijský a dražší, já jsem musila rozhazovat, aby nešel v mých stopách – – –

Pane Mundstock, já si myslím, že se už nikdy neshledáme. Až v nebi, jestli bude Hospodin milostiv našim duším a neztratí nás. Až v lůně našeho praotce Abraháma.

Buďte zdrav, vážený pane Mundstock, už jste se k nám znovu nedostal, a všem nám odpusťte, jestli jsme Vám někdy ukřivdili, snad ne. Srdečně Vás zdraví Vaši Šternovi a přejí Vám, abyste to lépe přežil než tihle ubožáci.

Klára, rozená Taubová, Otto můj muž, babička má matka, Frýda naše dcera, Šimon náš syn – Klesly mu ruce.

Za čas, který nemohl určit, vrátilo se mu vědomí.

Psala zbytkem sil, člověk u konce se silou těla i rozumu. Péro jí strašně skákalo a skřípalo pod rukou, některé řádky byly téměř k nepřečtení. Ale vyčetl z nich, že nevěří v brzký konec války, dokonce ani v přežití. Ted' nakonec poznával zdrcující pravdu: že na ni nikdy neplatila jeho slova, sliby, fantazie, byť se pravdě podobaly sebevíc, ač s ní smýšlel, jak nejlépe uměl, a z poznám této pravdy ho přepadl veliký, veliký smutek, chtěl se posadit. Ale napadla ho Frýda. Frýda si zpívá a usmívá se! Frýdě pomohl! Byl náhle tak radostně vzrušen, že by byl klesl na zem jako na Nový rok o modlitbě Alejnu a děkoval nebi za ten skoro neuvěřitelný zázrak, ale... Ta myšlenka byla rychlejší než pohyb kolen. Šimon! Koukněte se někdy za Šimonem! On na Vás dá. On ve vás věřil. Vy jste byl pro něho vždycky jako pánbůh. Prosíme vás a já na kolenou...

Jal se znovu přelétávat očima řádky a v té honbě roztřesených zadrhovaných slov si znenáhla uvědomoval tu nejpodstatnější skutečnost, o které vlastně píše: že jedou. Že všichni Šternovi jedou do Terezína, do koncentračního tábora Terezín. Ti Šternovi, které znal třicet let. Ona, paní Klára, na níž ztroskotal, on, bývalý obchodník sřizním zbožím, který mu snad věřil, jejich dcera, někdejší nevěsta, které pomohl, osmdesátiletá babička, všichni. Všichni kromě Šimona, jejich syna, který v něho věří jak v Boha... Že Šimon, uvědomoval si znenáhla, zůstane sám jako stromek v bouři, bude čekat, až k němu přijde, anebo přijde sám, než přijde blesk, první příští transport, a pojedou, ten chudák chlapec, do koncentračního tábora neznámé polohy a jména... A najednou, jak si to uvědomil, ho zachvátila hrůza.

Nebyla to hrůza ze stanného práva. Nebyla to hrůza z gestapáků v šedých kožených kabátech. Nebyla to hrůza z táborů a z těch kobek s plynem. Nebyla to vůbec hrůza z ničeho toho, co přinesla a přinášela tato bídná, temná, zločinná, barbarská doba, to peklo nelidskosti, mučení a žalu, nebyla. Byla to nesmírná děsivá hrůza z toho, že pro toho chlapce, který v něho tolik věřil, vlastně nikdy v životě nic kloudného neudělal...

Poprvé po dlouhé době usedá pan Mundstock do křesla s hlavou v dlaních. Poprvé po dlouhé době si pan Mundstock připomíná, že jeho život byl ztracený, zbytečný a marný.

Poprvé po dlouhé době vyřezávají z očí pana Mundstocka slzy lítosti a zklamání ze sebe sama a chystají se přetéci na zdrcenou tvář, a přece – nepřetečou. Náhle

jako by se v něm všechno vzdulo a on se probрал z chmurného snu, z těžké nesmyslné fantazie... Prudce vstane, zdvihne dopis Šternů, který mu byl vypadl z ruky. Vždyť jsem bloud, zvolá u.stolu, bloud, bože, copak nevím, že nic není ztraceno? Což nevím, že neumíráme? Copak ten transport je nějaké neštěstí, které končí smrtí? Jak mě to jen mohlo napadnout? Vždyť vůbec není pozdě. Vždyť se dá všechno dohonit.

Nejsem spasitel, říká si čelem k oknu, Hospodin mi nedopřál pomoci pokolení Israele. Ale tebe, tebe mi už nevyrvе. Všechno, co jsem chtěl pro tebe udělat, zůstalo jen při těch mých krásných růžových snech. Ale teď přišla chvíle a já ti pomohu.

Naučím tě všem svým metodám a postupům. Naučím tě znát skutečnost, abys ji zdolal... No a až se vrátíme z tábora ...

Pan Mundstock se vrátí do křesla a na chvílku přivře oči. A náhle vidí, jak kráčí do Havelské ulice, sedí tam u předního stolu pan Vorjahren, vidí park a potkává v něm paní Hobzkovou, a ta mu říká, tak jestlipak víte, pane Mundstock, že se pan Kolb vrátil a zítra všichni jedeme do vilky v Klánovicích, vidí botanickou zahradu, která je právě v květu, sedí tam s Ruth, jež se také vrátila, dívají se na palmy ve skleněném pavilónu a za chvílku vstanou a jdou do kina... A vidí Šimona s kytičkou růží, kterou dostal k narozeninám, dobrého, šťastného Šimona s velkýma rozzářenýma očima a úsměvem na rtech. Tak vidíš, říká mu, tak vidíš, můj hochu, přečkali jsme. Jsi tu a já také. A teď jen, aby tvůj první krok do nového života byl dobrý a šťastný, dobrý a šťastný, jak jsem si vždycky prával. Na mně už nezáleží, já jsem, jak vidíš, dost starý, prosedlý, takřka před svým koncem, ale ty jsi právě na začátku. To všechno, v co jsem tenkrát věřil a doufal, byla jen má předsevzetí, představy člověka, který neměl vlastní ženu, děti, byly to jen takové mé růžové sny. Ale teď čas na ně není. Ted' je na mně, abych je proměnil ve skutek. Nebyl můj život zbytečný a marný, nebyl, a nebylo tenkrát vůbec, vůbec nic ztraceno... Jak sedí v křesle s přivřenýma očima a vidí a slyší to, objevuje se kolem jeho rtů dobrý, šťastný úsměv a jeho oči pod přivřenými víčky zazáří čistě jako dvě růžová chanuková světélka...

JE NEDĚLE, POZDNÍ ČERVNOVÝ VEČER, TÉMĚŘ noc. Slabě prší.

V rádiu hrají intermezzo, snad ze Sedláka kavalíra, snad z Komediantů, snad z některé jiné opery. Ne, intermezzo to není. Je to předehra k Verdiho Síle osudu. Pan Theodor Mundstock neslyší předebru k Síle osudu, protože rádio dávno nemá.

Sedí ve svém pokojíku při světle spravené lampy, v jejímž stínidle se vlní klidné nedozírné moře, na něm pluje plachetnice Kryštofa Kolumba, a dojídá v tichosti kousek posolené-ho chleba. Chce se právě napít melty, když někdo zazvoní. Pan Mundstock postaví hrneček na stůl, vstane a jde otevřít. Rychle a klidně, ačkoli ví podle zvonění, že přichází kdosi cizí, komu paní správcová otevřela dům. Rozsvítí v předsínce žárovku, pověšenou na zdi, a hlavou mu bleskne jediná myšlenka. Všichni, které znal, všichni do jednoho již jeli. Snad ani jediný z nich nezůstal. Ani Šternovi, kromě nejmladšího... Ne, není možné, aby na něho nedošlo. Není možné, aby tu zůstal sám, opuštěn, ponechán osudu. Musí to být posel.

Pan Mundstock otevře dveře.

Za dveřmi stojí člověk.

Ačkoliv je na chodbě tma a proniká tam jen proužek nažloutlého světla z předsíňky, pan Mundstock vidí dobře. Za dveřmi stojí asi třiaadvacetiletý mladík se zelenou zmačkanou kravatou, s bledou tváří. Na prsou se mu vyjímá velká žlutá šesticípá hvězda. Pan Mundstock si všimne obálky, kterou mladík svírá v ruce. Mlčky kývne a nastaví dlaň. Rozevře obálku a čte.

Do padesáti kilogramů, shromaždiště – Veletržní palác, odjezd transportem.

Pan Mundstock pohlédne na mladíka a usměje se.

To se usmívá starší, mírně prošedivělý pán, který má třiaadvacet let už dávno za sebou, který má za sebou téměř celý život; úsměv vlídný, dobrotivý, vyrovnaný, úsměv, jímž prochvívá nekonečná, bezmezná shovívavost a sotva znatelný nádech jakéhosi tichého, doznívajícího smutku...

Mladík zděšeně otevře ústa a nevzmůže se na slovo. Roznáší předvolánky po domech už rok. Ale s tímhle se dosud nesetkal. Zdá se mu, že ta hlava naproti němu září. Ale je to jen silueta, za kterou svítí ubohá žárovka z předsíňky... Obrátí se a uteče.

Je neděle, pozdní červnový večer, téměř noc, a v rádiích doznívá předehra k Síle osudu, kterou pan Theodor Mundstock neslyší. Na stanici o milimetr dál právě začínají první takty jedné Beethovenovy symfonie. Neví které, neslyší ani tu.

Na stínidle lampy klidně pluje Kolumbova plachetnice, stále blíž k svému cíli.

Je pozdě k ránu.

Na stole svítí lampa, na jejímž stínidle pluje Kolumbova plachetnice.

Pan Theodor Mundstock dokončuje generální úklid svého bytu.

Nemá nic, co by měl vypůjčeno a nevrátil. Všechno, co zde má, je jeho, všechno je – až na chanukový svícen a několik drobností po babičce – koupeno za poctivé peníze, které si vydělal za třicet let u firmy Lšwy a Rezmovič, Konopí, provazy a nitě. Knihovnička, stolek s křesílky, pohovka, která se proměňuje, zrcadlo, psací stůl, lampa... Černá skříňka pod lampou a dopisy a lístky... Vyjme je... Pak přistoupí k chanukovému svícnu a zapálí šamis.

„Věčný a neskonalý Bůh, jehož moc je nesmírná, činí na nebi i na zemi divy veliké a nevystižitelné,“ řekne a myslí si pan Theodor Mundstock nad hořícím šamisem. „Nevyzpytatelné a podivuhodné jsou skutky jeho, tak se učíme od ne-paměti...“ řekne pan Mundstock a přidrží dopisy a lístky v plaménku svíčky, papír vzplane, zaplápolá, ve chvíli se smrští v hrst křehkých černých sazí. Pak svícen zhasne.

Pan Theodor Mundstock dokončil generální úklid svého bytu.

Je pozdě k ránu.

Na stole svítí lampa, na jejímž stínidle klidně pluje loď, stále blíž a blíž k svému cíli. Venku slabě prší.

ULICE.

Časně zrána.

Vzduchem dosud nevíří prach, usazený na dlažbě v minulých bezdeštných dnech.

Osamělý chodec je jedinou bytostí, která tu někam kráčí. Svěží, růžolící, mírně se usmívající pán. Roh domu je mezník.

Možnost se ještě otočit, mírně usmát, zamávat. Strana rohu se vysune, zacloní postavy zdrcených žen v domovních dveřích. Nastává míjení podivuhodných věcí...

S vlídným úsměvem pohlédne na krámský štít. Je sněžně bílý a písmena oslnivě červená. Nad krámem hraje řeznická čtverylka. Chvilku by postál, kdyby nespěchal, ale spěchá. A pak: za přízemním oknem, zdá se, vyhlíží obří hlava s hrozivě zvednutými kníry a pod ní dvě tlapy, podpírající se o sklo. Kouká veliký bernardýn. Raději sevře flanel v dlani, šedivoučký jak holoubě, a trhne kufrem, už aby byl z dohledu těch zraků, a teprve pak se s vlídným úsměvem ohlédne. Trpělivost, zašeptá, však se dočkáme a pak budete koukat. Všechno vám vynahradím. Teď se jen pěkně držte. Ale dobrý divous v okně nebyl, ještě chrápe v posteli, nemá potuchy, kdo to tu po ránu půjde kolem, a tak šťastně překonává překážku. Jakub Pazourek, pekařství? Ne, není možné, aby se neusmíval. Zde totiž nehrozí vůbec nic. S pekařem se rozloučil včera, když si kupoval poslední kousek chlebička, z něhož přesně odměřenou část má v kapse.

Ostatně, cesta kolem něho ani nevede. Vede k parku.

A městský park? To je po ránu kouzlo.

Svěží, prachem ulic dosud nedotčená červnová zeleň stromů, trávníků a keřů, *pozdrav na cestu, šťastně dojeďte a šťastně se vraťte, pane* a on se usmívá a kývá, je to zde tak líbezné, že neodolá. Zpomalí počítání, třepání a chůzi. Z parku zalétne otázka, která ho dojde:

kam to vlastně jedete, to jistě ne do lázní,
vždyť jste zdravý jako rybička, ty tváře, ty oči, co byste tam dělal,
to bude asi dovolená, že ano,
ale brzy, brzy, v červnu, mohl jste počkat na červenec nebo začátek srpna...

No ano, mohl, odvětlí, neklamaje se vlastní odpovědí, ale víš, parku, já jsem se rozhodl pro tento červnový pátek. Snad jsem neprohloupil, ozve se náhle kdesi v jeho nitru...

Vznáší se s kufrem, počítá krok vlastních nohou, hvězdu má, jen ještě perutě a vznese se nad ulici.

Skutečně, jako by nešel po zemi.

Kufr?

Ten ani necítí, jako by ho cosi nadnášelo. V břiše pozemského koně bez prkénka a koleček není padesát ani čtyřicet, nýbrž jen patnáct kilo, výsledek pozdní, ale moudré rozvahy.

Dolétne k rohu parku, kde se kdysi míhala strážníková helma, a sklopí oči k dlažbě. Ale ať kouká sebevíc, vidí jen prach, po uliční nehodě ani stopy, avšak náhle se mu zdá, jako by zaslechl odněkud hlas zvonů... Ach, to je nějaký klam, zašeptá a usměje se, je to už dávno, co se to tu stalo, to je přece už dávno. A rychle se vznáší pryč...

Prastará židovská radnice má cosi společného s anděly, protože však má průčelí na západní stranu, je teď po ránu poněkud temná, stejně jako synagóga vedle ní, temná stínem i svým středověkým stářím, ale vzadu za ní vychází slunce...

Středem červenožluté sluneční koruny ční barokní věžička s prastarými hebrejskými hodinami. Připadá to, jako by ty hebrejské hodiny na věžičce byly na slunci.

Jeho pohled se přenese na schůdky u synagógy, které se šplhají na velkou rušnou třídu.

Tudy vede cesta do Havelské.

Dnes se tam už nepodívá, kdepak dnes, příliš by se zdržel. Ale až se vrátí... Stoupne si před dům, vyjde i po dřevěných schodech do patra... Jako by zaslechl duté údery kroků, údery do bubnů... Jeho usměvavé oči, v nichž se odrážejí schůdky a dlažba třídy v pozadí, maličko zvažní, zachvějí se... Slunce za synagógou a radnicí se vyhoupne o kousek výš, jako by ho chtělo spatřit. Ale pohne jen ručičkou na železných hebrejských hodinách. Rychle odchází za roh...

A počítaje, přehazuje a třepaje, třepaje, přehazuje, počítaje, v kabátě tmavomodré barvy, na jehož prsou září sytá žlutá šesticípá hvězda jako světlem přetékající nebeská mocnost v temných hlubinách vesmíru, vznáší se kolem jakéhosi staroměstského domu se štíhlými okny, lomenými oblouky, s vikýřky a věžičkami, s pitvornými hlavami na dlouhých krcích, na tváři se mu mihne smutný úsměv.

Úsměv jeho vlastním starým iluzím, dávno překonaným pošetilostem.

Copak asi dělá?

Sedí za psacím stolem a přemýšlí, snad o svátku Savuot, který právě minul, nebo stojí čelem ke zdi a modlí se, snad Jocér a Ofan a Ahava a Zulat, snad že i Av harachamim. Možná, že už tu není.

Rychle strhne zrak k dlažbě a šeptá, na shledanou, na shledanou, ale ví, že vrchní rabín byl příliš starý pán, než aby byla jistota, že se dočká konce, a pak by bylo nutno poroučet ho do vůle boží.

Necht' Nejsvětější jeho duši odmění za všechno dobré rájem.

A bezděčně zašeptá Jisgadal vejiskadaš šmé rabbo...

Modlitbu za mrtvé...

Jako by se mu před očima mihly jakési skloněné hlavy a žlutá světélka. Pokusí se o další úsměv, a už obchází roh, už je v jiné ulici, na desítce, přehodí kufr, zatřepe a za chvíli další roh a další a pak za jedním robem...

Škola, obchod se sportovními potřebami, vepředu vysokánské zdi kostela.

Kino.

Krásná barvitá ženská tvář. Ale ona to není.

Dávno odváty záblesk, stínek pousmání... Dlažba!

Zde se rozhlédne s pocitem vlastníka.

Přestože spěchá, musí se ještě jednou přesvědčit. Tu se povaluje krabička od sirek, támhle ohořelá zápalka, prachu všude hodně. Trochu se zarmoutí. Ale ulice chce těšit. Něco bílého jak ptačí pírkó mu vplete pod nohy. V třepající ruce se zabělá pohozený lístek od tramvaje. Milý pozdrav Sanytrové ulice.

A přece ne jediný. Ta ulice je vděčná.

Kráčejí směrem k chrámu, náhle se zarazí. Někdo tu po ránu zpívá. Otevřeným oknem proniká na ulici zpěv. Z okna nad jeho hlavou se v ranním vánku nese krásná tklivá melodie, jako by to zpíval sám anděl, vznášející se na perutích. Vysoký tenor, lehký a měkký, jako by tu bydlil člen opery nebo učitel zpěvu, divné, že ho dosud nikdy neslyšel, když tu metl. S úsměvem, mírným jak větřík, který si hraje s tklivou melodií, vzhledne k oknu, zpěvák je kdesi za záclonou a nelze ho spatřit, ale jako by zpíval jemu, poněvadž ví, že půjde kolem. Na cestu... Tklivá melodie slábne, tichne, náhle zazní z okna hluboký temný úhoz do kláves... Zachvěje se. Musí si pospíšit. Ano, spěchat. Už tam být co nejdříve. Vždyť přece...

Ano. Ví dávno a myslí na to.

Kdo tam také bude.

S kým se tam také setká. S kým také pojede.

Vždyť je tohle první – příští transport.

Pomohl jsem mu zabalit ten zelený kufřík, který mu přichystali, než jeli, říká si, jak spěchá ulicí k chrámu. Dali jsme tam pět košil, boty pro teplé dni, ten béžový svetřík, kdyby uhodila zima, všechno teplé prádlo, dvoje trenýrky. Snad to prádlo jsme tam dali všechno? Ale jestlipak bude mít dost ponožek? Zavřeli jsme kufřík a ani jsme je nepočítali, byly snad dva páry... A na tu dnešní cestu se snad správně oblékl? Aby mu nebylo horko a také ho neškrtily ty kalhoty, v kterých jede, už jim dost odrostl, když je dva roky válka... Ale čepici si snad vzal, co kdyby odpoledne pršelo...

Míjí kout u kostela, kousek chodníčku, sevřený vysokými černými zdmi, místo

odpočinku. Tady předstíral, že si čistí koště a všelijak spravuje a upevňuje, místo dosud pokryté stínem, slunce sem ještě nedosáhlo. Ale už se tu zdržet nemůže. Ale až se vrátí, stoupne si tu, jako kdysi s koštětem, ach, zдалipak to ještě vůbec bude umět, a zavzpomíná. Teď však musí dohnat ztrátu času. Jistě chudák chlapec tam už je a čeká...

K nedaleké stanici se řítí elektrika, je po ránu prázdná a jede směrem k výstavišti. Ale jemu je zakázáno nastoupit a jet. Přestože je prázdná a on si ze Sanytrové nese lísteček. Ale to nic. Vždyť se mu snad běží dobře. Má flanel, počítá, přehazuje a třepe...

Elektrika zacinká, odjíždí, a pak běží směrem za ni, chudák chlapec tam jistě už čeká, přehazuje, počítá, třepe, a aby cesta ubíhala, dívá se na zem.

Dlažby ulic jsou rozličné, pořád jiné, staré i nové, hrbolaté. i hladké, tu dost čisté, tu opět s nějakým odpadkem, ale jedno mají společné: usazený prach z minulých bezdeštných dní. Jeho nohy lehce víří prach a za jeho zády pomalu stoupá slunce, připadá si jako anděl na obraze. Až náhle naposled zpomali krok...

Jak hledí na dlažbu, po které se právě nese...

Škvíry s hnědou zemí mezi oblými kostkami, oblé kostky, po kterých se šlape, v obloucích, propadlé, vyčnívající. Dlažba, která se nesmrtelně vryla v paměť.

Oči a růžolící tváře se na chvilku rozzáří jak šestatřicet svíček menóry.

Jak by ji nepoznával!

Kdyby teď zvedl hlavu, viděl by drogerii, před kterou ležely staré hadice, a tamhle by viděl největší dům, před nímž stála hromada cihel od vybouraných kamen.

Místo, kde se zrodila jeho spása.

A kdyby jen jeho spása, kdyby jen jeho.

Svatá, požehnaná dlažba Mečířské ulice.

Ví, že by se měl zastavit, že by měl kleknout jako o Alej nu a políbit ji. Předobrou, sladkou dlažbu.

A náhle objev!

Copak není dnes pátek, tentýž jako tenkrát v lednu, který si v kalendáři zarámoval, jenže červnový? Vždyť je to právě půl roku!

Blahoslavené metody a postupy.

Kdyby je mohl symbolicky políbit. Ale metoda, postup, nedají se uchopit a líbat jako dlažba této ulice, ty jsou v něm, v tom uplynulém půl roce praktických příprav, ty jsou ve všem, co myslí a dělá, ale jsou i v tomhle dobrém kufru, v šedivém flanelu, v rukách, v kousku chleba v kapse, v počítání, přehazování, třepání, ty jsou...

Ano, ví dobře, v čem jsou ještě: v tom, že vedle něho neběží stín, ten stín, který s ním byl kdysi spjat, přicházel na pouhé zavolání jména, stín jeho samého,

skleslého, uštvaného, ubitého, rozštěpeného člověka, ovšem, jak je to už dávno, co takovým býval, skoro věčnost, jak dávno, co se nemusí ničeho děsit a bát a tudíž ani volat svůj stín, a hlavně: volat už nikdy nebude třeba.

A ohlédne se na dlažbu Mečířské ulice a opět ho napadne on. Zrodila se tu spása, ale zdalipak jsem to s chlapcem za ty tři dny všechno nacvičil? Stačili jsme vůbec za tři dni nacvičit všechno? Nezapomněl jsem mu říci, aby se raději moc nesmál a zbytečně je nedráždil, vždyť on, chudák, nemá protézu jako já. A aby nenechával na talíři zbytky jídla, raději nosit s sebou sáček a zbytek dát do něho a odnést, kdyby už nemohl, mohli by mu podruhé dávat méně. A aby tam nenosil brýle proti slunci, mohli by si myslit, že se mu zdá, že je někde na pláži, a přikázali by mu práci v nějakém podzemí... Nezapomněl jsem na nic a jestlipak to všechno vůbec pochopil? Měl jsem s ním snad začít nacvičovat dříve, napadne ho, bože, aby to nezklamalo... Ještě jednou se rychle ohlédne a přidá do kroku. Ale teď už utíká. Teď už běží. Tváře mu planou. Aby už tam byl. Už tam být musí. Na shromaždišti transportů. U výstaviště... A konečně tam je.

Před panem Mundstockem se vynoří široká, v této hodině již dosti rušná třída a na její druhé straně šedivý betonový kolos o mnoha patrech s širokánskými skleněnými okny.

Polije ho horko.

– Tak teď tedy nastává ta chvíle mého největšího životního úspěchu, uvědomí si a trochu se zachvěje, spásonosné počítání a přehazování, ani by byl nevěřil, že šel a něco nesl. Ale smysly neklamou.

Je zde...

Před Veletržním palácem na širokých chodnících stojí spousta lidí s kufry, košíky, ruksaky a ranci, sta a sta mužů, žen, dětí, starců, stařen, všichni označení žlutými židovskými hvězdami jako on, pan Theodor Mundstock.

– Tak s těmihle všemi pojedu, soucitně se usměje. Tak s těmihle všemi.

Jejich nevyřčené zoufalství, jejich bezradnost, jejich potlačovanou hrůzu cítí přes tu velkou rušnou třídu jak balvan a tíha jako by se i trochu přenesla do jeho vlastní duše.

Tíha věčného, nesmrtelného Israele.

– Ubozí to mají teprve před sebou, nevědí, co je čeká. Ale já to už přece znám. Já jsem to už všechno prodělal. Mě přece už nic nepřekvapí, přesvědčuje sám sebe...

A jeho oči na chodníku jsou těkavé a neposedné, přeskakují od skupinky ke skupince, skákají po žlutých hvězdách na protějších lidech, jako by po kamenech se brodily říčkou k zdem Jericha, hledají. A náhle se mu zdá, že našly.

Vidí!

Tamhle stranou u toho hloučku, osaměle postávat, chlapce s velikýma černýma

očima a takovým zeleným kufříkem. Ano. Je to on. Šimon.

– Už jsem tě našel, šeptá si, tebe jediného mi Hospodin nevyrvál. Tobě jsem pomohl. Alespoň tobě. Naučil jsem tě blahoslaveným metodám, postupům. Počítat a přehazovat, do desíti, do pěti, zachrániš se... Bože, aby to vyšlo...

A jak vidí Šimona osaměle postávat mezi těmi zástupy lidí, jejichž zoufalství, bezradnost, hrůzu cítí přes velkou rušnou třídu, náhle ho napadne, zda to vůbec u Šimona mělo smysl. Náhle mu bleskne hlavou, že jsou možná věci, na které se člověk ani nepřipraví... Tohle jsem zrovna opominul nacvičit, bleskne mu hlavou, tohle, aby tak osaměle nepostával v takovém strašném davu, ale byl spíše jako ostatní, tohle zrovna jsem zapomněl...

A pan Theodor Mundstock s kufrem a šedivým flanelem v ruce kvapně vykročí přes velkou třídu, která ho dělí od chudáků před Veletržním palácem, propadlým smrti, a od něho, mezi nimi tak osamělého, jemuž se cítí tolik dluhovat, hledí před sebe na druhý chodník, na chudáky s ranci, propadlé smrti, na osamělého Šimona, chudák chlapec, je to on, ještě mě nevidí, ale volat na něho nesmím, a nejisté se usmívá, tváře mu ještě více buší soucitem, celá duše v tento zvláštní den.

Ale vtom, uprostřed ulice si uvědomí, proboha pozor! Vždyť jsem uprostřed ulice, vždyť jsem před cílem! Zde přece už nepočítat do desíti, zde počítat už jen do pěti! Metodu musím dodržet přesně, to by přece jinak byla bezcenná.

A trhnuv sebou uprostřed jízdní dráhy, zarazí se, aby ještě jednou – za pět – podle nebeského plánu přehodil...

Vtom slyší strašný hluk. Zahlédne, že se na něho řítí obrovské vojenské auto. Před očima se mu zatmí, jakási překrutná síla mu vyhodí kufr z ruky a tu pozná, že se dostal do nějaké strašlivé pasti... Bože, co se to stalo, vykřikne v jeho hlavě, co jsme to dělali, že jsme jen nacvičovali, vždyť jsme se snad opravdu nemohli na všechno připravit, vždyť to všechno asi byl nějaký můj omyl, vždyť já jsem se v tom asi velice zmýlil... vnímá, jako by padala jakási hvězda, k němu přirostlá, dolů, dolů, bleskne mu hlavou, bože, jestlipak to ten chlapec vidí, jestlipak to pochopí, bože, aby ten ubohý... a v té chvíli hrůzou bezděčně vykřikne. Výkřik se mu vydere z úst, poslední výkřik, Mone, Mone...

Cítí na obličeji kámen a poslední, co ještě rozezná, že je to dlažba této velké rušné třídy, plná prachu...

Přispěchají lidé, strážník v helmě.

Pan Theodor Mundstock leží pod obřím kolem německého nákladního auta a zpod kola teče krev.

Když auto popojede a pana Mundstocka obrátí na záda, zjistí strážník, ačkoli vůbec není lékařem, že tenhle člověk, který se tak náhle zarazil uprostřed jízdní dráhy, už nepřejde.

Je to jakýsi pohublý muž šedivých tváří a nehybných očí, obrácených kamsi

prosebně k nebi. Žlutá židovská hvězda, kterou má na tmavomodrém kabátě, je celá od prachu zaprášená, ale kupodivu, není na ní ani stopy krve. Něčí ruka z davu, sklánějícího se nad ním, ji opráší, jako by chtěla druhým namluvit, že chce zjistit totožnost mrtvého, a někdo skoro neslyšně zašeptá Jisgadal vejiskadaš šmé rabbo...

Snad si někdo všimne i toho kousku flanelové látky, co leží na rozdrčené dlani. Jeho původní barvu nikdo nepozná. Je zalita krví. Ale toho stínku, který se zděšeně chvěje na dlažbě vedle mrtvého muže, jistě v té chvíli si nevšimne nikdo.

Vrhá ho plačící chlapec s hvězdou a zeleným kufříkem, který přiběhl, sotva zaslechl vykřiknout na druhém chodníku své jméno...

ŽATVA

SVAZEK 289

LADISLAV
FUKS PAN
 THEODOR
 MUNDSTOCK

Obálku a vazbu navrhl Zdenek Sodl.
Vydal Československý spisovatel v Pra-
ze roku 1963 jako svou 2078. publi-
kaci. Vydání první. Odpovědný re-
daktor Ivan Klíma. Vytiskl Tisk,
knižní výroba, n. p., Brno, závod 3,
Český Těšín. AA 9,52, VA 9,98.
D-14*20338. Náklad 15 000 výt. 13/9.
Stran 192. 63/VIII-5.

ŽATVA

SVAZEK 289

LADISLAV
FUKS PAN
 THEODOR
 MUNDSTOCK

Obálku a vazbu navrhl Zdenek Sodl.
Vydal Československý spisovatel v Pra-
ze roku 1963 jako svou 2078. publi-
kaci. Vydání první. Odpovědný re-
daktor Ivan Klíma. Vytiskl Tisk,
knižní výroba, n. p., Brno, závod 3,
Český Těšín. AA 9,52, VA 9,98.
D-14*20338. Náklad 15 000 výt. 13/9.
Stran 192. 63/VIII-5.

Handwritten text, possibly a signature or date, located at the top left of the page.

22-038-63

22-038-63 Kčs 11,50

22-038-63 Kčs 11,50